

AZ ÁRULÁS TÖRTÉNETE

□ IRTA □
CSÁVOLSZKY LAJOS

□ 1908 □
VILÁGOSSÁG KÖNYVNYOMDA R.-T.
BUDAPEST, VII., NYÁR-UTCA 1. SZ.

Bevezetés.

Magyarországban sok jó hazafi van, akinek meggyőződése — vérmérséklete, gondolkodása, környezete folytán — az, hogy független állami önállóságunk ezidő szerint meg nem valósítható. Szíve mélyében óhajtja hazája független állami életét, de azt elérni a mai viszonyok között lehetetlennek tartja.

Az ilyen ember nem lármázik, üres jelszavak dobálásával nem agitál, hanem csendes pozitív munkával igyekszik — bár sikertelenül — pótolni azt, amit a független állami élet önrendelkezési jogának hiányában szenvedünk.

Ezek derék, becsületes emberek. Nem biznak a nép erejében, a maguk bátortalanságából vonva mértéket az egész nemzetre, nincs hitük a függetlenségi eszme ellentállhatatlan varázserejében, maguk sem érezvén azt valami nagy tüzzel lángolni lelkükben — de becsületes emberek. Ilyenek voltak sokan a régi Deák-párt vezető emberei között. Ezeknek én ellenfelük voltam, de nem ellenségük.

A mai kormány és a mai többség emberei nem ilyenek. Ezek évekig a függetlenség után kiabáltak. Bebizonyították, hogy teljes önrendelkezési jogunk visszaszerzése nélkül nem élhet a nemzet, elpusztul az ország és esküdöztek ország-világ előtt, hogy állami életünk önállóságának teljességét megszerzik, ha nekik az ország népe *többséget ad* és ők hatalomra jutnak.

A többséget megkapták, hatalomra jutottak — megszegték esküjüket, elárulták elveiket és becsapták az országot a leggyalázatosabb módon. Ezek nem becsületes emberek.

Deák Ferenc, gróf Andrássy Gyula becsületes politikusok voltak, de — tévedtek. Kossuth Ferenc és gróf Apponyi Albert nem becsületes politikusok — mert csaltak. Ezeknek én nem ellenfelük, de ellenségük vagyok.

Én tisztelem és szeretem azokat a férfiakat is, akik más véleményen vannak mint én, akik ellenfeleim a politikában. A nézetek eltérése, a vélemények különbsége az a köszörűkő, melyen kiélesedik az igazság.

De a kétkulacsos ámitókat és a hitehagyott lelkiismeretlen népbolondítókat utálom lelkem mélyéből.

Ne ütközzék meg tehát az olvasó, hogy a hang, melyet e könyvben talál, nem azon kellő tisztelet hangja, mely a jóhiszemű ellenfelet is megilleti, hanem olyan hang, aminőt egy becstelen politika jellemzése megkövetel.

„Ásó és kapa.“

Hosszu időre lehetetlenné tenni a függetlenségi eszmék megvalósításáért folyó komoly harcot. A függetlenségi pártot letörni az országban. Erre felhasználni a Kossuth nevet. Ez volt a koalíció kiindulási pontja.

A függetlenségi eszmék elárulása, a függetlenségi pártnak fegyverlerakáshoz való előkészítése nem akkor történt, mikor Kossuth Ferenc a 67-es közös alapon kormányzásra vállalkozott.

Sokkal előbb kezdődött az. Tervszerűen volt az előkészítve. Az árulást Kossuth Ferenc egymaga nem tudta volna megcsinálni. Kellott hozzá Apponyi Albert és Andrássy Gyula segítsége.

A cél tiszta és világos volt előttük: a függetlenségi párt terjeszkedése rohamosan nőtt az országban, az állami önállásra való törekvés mindig mélyebb és mélyebb gyökeret vert.

Hova vezet ez? Mi lesz ennek a vége? Andrássy Gyula, akinek az a meggyőződése, hogy a «67-es mű nélkül a magyar nemzet élete *veszélyeztetve van*», aki el van határozva «szilárdan *ragaszkodni* ahoz a politikához, melyet apja Deák Ferencsel együtt épített», aggódó szemmel nézte a függetlenségi politika térhódítását. Nemkülönben Apponyi Albert, aki egész életében konzervatív, aulikus és klerikális volt, bár nemzeti színben járt, hazafias frázisokkal dolgozott, de sohasem felejtette el, amit a képviselőházban, élete egyik őszinte pillanatában így fejezett ki: «*Az én politikai becsületed a 67-iki alaphoz van kötve.*»

Ezek nem kívánták a függetlenségi párt programjának megvalósítását. A közösügyes rendszer bukásától Apponyi Albert épp úgy félt, mint Andrássy Gyula. Ez nyíltan, amaz titokban.

Mi tévők legyenek tehát, hogy ezt megakadályozzák? Megvenni pénzen az egyes képviselőket? Próbálta Khuen-Héderváry Károly. Nem ment. Szembeszállni az áramlattal, erőszakot használni ellene a házszabályokban? Próbálta Tisza István. Nem ment.

Közéjük kell menni. Báránybőrt ölteni. Együtt bégetni velük az üres frázisokat, míg a függetlenségi birkák bizalmát megnyerik.

Ha a bizalom megvan, nincs könnyebb, mint a nemzeti törekvések *izzó láváját levezetni, jégre tenni és jégen tartani*, hogy soha többé fel ne támadjon, hirdetvén ők folytonosan az elvek fentartását, de annak megvalósítására soha egy komoly lépést sem tesznek.

A birkanyáj vezérét: Kossuth Ferencet ismerték. Annak a hozzájárulása iránt biztosak voltak. Megállapodtak vele, hogy fognak eljárni a közösen megállapított terv keresztülvitelében.

Igy is történt. Apponyi Albert felvette a báránybőrt, közibük ment s mert szebb hangon tudott bégetni, mint a többiek, vezérekül tették. Hogy még inkább fokozza maga iránt a bizalmat, még jobban el tudja bolondítani a függetlenségi érzelmű polgárokat, lement Ceglédre s ott ez a minden zsirral megkent szélkakas összeadta magát a «jó házból való», de kétes hirű és minden erkölcsi érzékből kivetkeződőtt vén kokottal, Kossuth Ferencsel, örök hűséget esküdtek egymásnak, hogy őket «ebben az életben el nem választja semmi sem» csak az «ásó és kapa» s most élnek itt a mézesheteket az ország nagy botránkozására. Sőt tovább mentek. Arra is *megesküdtek*, hogy ha egyikük «tuléli a másikat», az «köteles lesz» a közösen megállapított célt tovább szolgálni, vagyis: *jégen tartani a függetlenségi törekvéseket*.

Azok, amiket e könyvben elmondok, bebizonyítják, mily rettenetes fufanggal, mily vakmerő ámitással vitték keresztül tervüket.

Miért várakoztak oly sokáig a leszereléssel?

Aki nem vak, az látja, aki nem buta, az tudja, hogy a koalíció mind azokból a követelésekből, amelyeket a «nemzeti küzdelem» alatt hangoztatott, semmit meg nem valósított. A koalíció megalázkodott, beadta a derekát, az uralkodó abszolutisztikus akarata előtt meghajolt — áruló lett.

Abban a paktumban, amely a király és a koalíció vezérei között létrejött, konstatálva van ez a tény. A paktum nem a nemzet és király közti *békekötés* feltételeit tartalmazza, nem az van benne, hogy a béke helyreállítása *végett mit ad* a király, *mit enged* a nemzet, *hanem egyedül az van, hogy mily feltételek mellett engedtetik meg a koalíciónak* a hatalom átvétele. A fegyverlerakás, *a kapituláció feltételei* vannak abban a paktumban.

Érthető, hogy a kormány ezt nem merete közölni, a függetlenségi képviselők pedig nem merték a közzétételét követelni. Mert az árulás ténye *rögtön* nyilvánvalóvá lesz.

Ez nem lehet kérdés tárgya. De igen is kérdés tárgya az: mi az oka annak, hogy meg nem kötötte a békét a koalíció már egy vagy másfél évvel előbb. Azon az alapon, melyen megkötötte 1906 április 8-án, megköthette volna egy vagy két évvel előbb is? Sőt előnyösebben megköthette volna akkor, mert a vámkérdésben teljesen szabad keze volt és semmi sem akadályozta, hogy a nemzet követelését az önálló vámterületre vonatkozólag megvalósítsa.

Ha ekkor szerelnék le, ha ekkor kapcsolják ki a katonai kérdéseket, akkor is mondhatták volna azt, amit most mondtak, hogy «elvi álláspontjuk sérelme nélkül» tették, de legalább akkor több kérdést kedvező megoldás elé vihettek volna és *ami a fő*, ilyen irtóztató *megaláztatás* nem érte volna a nemzetet, mint amilyen most érte. Mi az oka tehát, hogy akkor ezt nem tették?

Szögyény, Burián, Kvassay, Fejérváry ajánlatai mind kedvezőbbek voltak, mint az az állapot, amit végül a koalíció elfogadott. Miért nem szereltek le akkor, ha ismerték gyengeségüket, elvfeadásra való készségüket. *Ha nem voltak elhatározva végsőig kitartani*, miért nem fogadták el akkor a békét, mikor kedvezőbb feltételek mellett meg lehetett volna kötni.

Ez fontos kérdés. Rendkívül érdekes kérdés. Midőn e kérdésre a feleletet keressük, rábukkanunk azokra a mérhetetlen, hitvány politikai indokokra, amelyek a koalíció vezéreiből eljárárukban vezették. Itt megtaláljuk az árulás kulcsát.

Egy évvel előbb nem köthettek Bécsessel — a mostanihoz hasonló — paktumot, először azért, mert akkor még *együtt volt* az országgyűlés. Másodszor azért, mert a nemzet nem volt még kellőleg *megpreparálva*, megdolgozva az árulásnak nyugodtan való befogadására. Harmadszor azért, mert a vám és kereskedelmi szerződésben még *szabad kezük volt*, tehát annak elárulása nagyon átlátszó, könnyen felismerhető lett volna.

A koalíciónak be kellett várni az időt, míg az országgyűlés feloszlattatik. Az országgyűlésen erős ellenzék támadhatott volna, mely egy elkeseredett obstrukcióval lehetetlenné tette volna az árulást.

Ha nincs együtt az országgyűlés, akkor az ellentállás csökken, a lárma, a kiabálás megszűnik, mert a törvényhatóságok is, egyesek is azt nézik, mit csinál az országgyűlés. És ha az országgyűlést feloszlattják, akkor az új országgyűlésre silányabb

emberanyagot szedhetnek össze, olyat, amely a paktum elnyelésére könnyebben megnyerhető lesz.

Be kellett várni, míg az ország népe az örökös izgalom és ijesztgetés által, a közigazgatási tisztviselők a kenyér nélkül maradás félelmétől, a pénzpiac a záloglevelek visszaözönlése által preparálva lesz, porhanyóssá tétetik, belefárad a küzdelembe és minden áron csak békét és békét óhajt.

Be kellett várni végre — ami a legfőbb volt —, míg el-érkezik 1906 március 1-je, mikor a külföldi vám és kereskedelmi szerződéseket, a koronára való tekintettel, a törvénytelen kormány *kénytelen* lesz megkötni, hogy a koalíció — mely soha sem akart önálló vámterületet — *befejezett tényekkel álljon szemben* és azt mondhassa, ime, az átkozott darabont-kormány lehetetlenné tette az önálló vámterület megvalósítását, mert megkötötte már a szerződéseket.

Nem látok a vesékbe, de a tények logikája kétségbevonhatlanul világossá tesz előttem, hogy Kossuth Ferenc és Apponyi Albert küzdelmük legkellemesebb napját élték akkor, amikor a darabont-kormány egy abszolutisztikus lépése *levette vállukról kötelezettségüknek egyik óriási terhét*. Megszabadultak az önálló vámterülettől, de az országban *fentarhatták azt a hitet*, hogy megcsinálták *volna*, ha a darabont-kormány befejezett tények elé nem állítja őket.

Tudták, hogy minél jobban össze-vissza kuszálódnak az ország bajai, minél közelebb jön az országgyűlési választások kiírásának végső határideje, minél jobban meg tudják ijeszteni az embereket a bekövetkező abszolutizmus fenyegetésével, annál könnyebben megy a leszerelés.

Vártak az utolsó pillanatig. Midőn már csak órák választottak el az új választások kiírásáig, rémséges félelem szállta meg azokat, akik képviselők akartak lenni, mi lesz, ha nem lesznek új választások, nem lesz országgyűlés, nem lesz mandátum, nem lesznek napidíjak, megszűnik a protekció, nincs befolyás? Tudták, hogy most már lerakhatják a fegyvert, ezek az emberek nemzeti vívmánynak fogják kiabálni még az árulást is.

Igy is történt. A kibékülés előtti 3—4 nap valóságos lázban folyt le. Káprázatos híresztelések töltötték be a levegőt. Méray Horváth Károly futott Barabáshoz, Barabás Kristóffyhoz, Kristóffy Fejérváryhoz, Fejérváry a királyhoz. Kossuth Ferenc szaladt Bécsbe, utána Andrássy, Zichy, Apponyi. Konferencia a Bristolban, kihallgatás a királynál, értekezés Fejérváryval. Jöttek a

táviratok. Béke lesz. Nem lesz. Az emberek azt hitték, rettenetes harc foly ott fenn a nemzeti követelések felett.

Ördögbe! Mindez a gyalázatos sok hühó az ország megtevesztésére volt szánva. Sikerült is. A nemzeti követelmények kivívására alkotott küzdelem vezérei miniszterek lettek. Az új választások kiirattak, képviselő lett mindenki, akit a függetlenségi párt vezére, a miniszter: Kossuth Ferenc ajánlott és függetlenségi 48-asnak jelentette magát.

No most már tessék elképzelni, hogy az ország szörnyű elbódulásában választhatott-e mást, mint azt, akit Kossuth Ferenc ajánlott és függetlenséginek vallotta magát.

Kossuth Ferenc pedig *megválogatta* az embereit. Csak olyan embereket ajánlott, akikről tudta, hogy azokkal azt csinálhat, amit akar. Akikről tudta, hogy a 67-es alap felé hajlanak, azoknak a megválasztását forszírozta. Az erős függetlenségi embernek az érdekében lépést sem tett, sőt azoknak a jelölését is megakadályozta.

Kossuth Ferenc úgy alkotta össze a függetlenségi pártot, hogy abban minél kevesebb erkölcsi erő és minél kevesebb komoly politikai meggyőződés legyen. Ebben keresett ő garanciát arra, hogy a függetlenségi elvek elárulását — minden nagyobb baj nélkül — keresztül vigye. Keresztül is vitte.

Az eredmény, a tapasztalás, ime hatalmasan bizonyítja hogy meg is találták a teljes leszerelésnek az útját és módját.

Ez az ország, melyben két év előtt még erdő, berek visszhangzott a nemzeti követelések zajától, ma néma, mint a sir. Mintha bűnét hallaná valaki, ha az önálló vámterületet és a magyar vezényszót hallja. Így megváltoztatni két év alatt egy ország hangulatát — hatalmas munka, Igazi hóhérmunka. Bravó Kossuth Ferenc, bravó Apponyi Albert. Bécs nem fogja ezt önöknek elfelejteni soha!

Hirdetni az elveket, de meg nem valósítani.

Miért választott az ország többsége függetlenségi képviselőket? Miért nem választottak alkotmánypártiakat vagy néppártiakat? Azért, mert az ország szabadulni akart abból a tartományi helyzetből, melyben 40 év óta sinylődik s mely

lehetetlenné tesz minden előhaladást. Az ország érezte, tapasztalta, hogy az a politikai rendszer, mely 40 év óta fojtogatja, előbb-utóbb megöli, ha véget nem vet neki. Tehát a függetlenségi pártra számított, mert annak többségre jutásától várta és remélte a gyökeres rendszerváltozást.

Az ország nem azért szavazott a függetlenségi pártra, hogy minden maradjon a régiben, hogy közös vámterület, közös bank, közös hadsereg, minden úgy maradjon, amint eddig volt. Ha ezt akarta volna, akkor megmaradt volna régi képviselője mellett, akkor nem szavazott volna függetlenségire.

Mit felel most erre Kossuth Ferenc és Apponyi Albert?

— «Azért, hogy a függetlenségi párt most nem birta megvalósítani programját, nem követett el elvárulást. A függetlenségi párt hirdeti most is a függetlenségi eszméket, azokról nem mondott le és nem is fog lemondani soha.»

Ez a mindennapi frázis, melylyel Kossuth Ferenc és Apponyi Albert boldondítják az országot. De ezzel nem lehet ám elütni a dolgot, urak!

Mig kisebbségben volt az országban a függetlenségi párt, addig *megelégedett* az elvek *hirdetésével*, de amint *többséget* adott önöknek a nemzet, az elveknek nem *hirdetését*, hanem *megvalósítását* követeli önöktől.

Mikor önöket, mint a törvényhozás többségének vezéreit, megkínálták a kormányzás elvállalásával, önöknek, ha tisztességes politikusok, jó hazafiak és becsületes elvhü emberek lettek volna, csak egy válaszuk lehetett volna az uralkodóhoz.

Az, hogy igenis, felséges urunk, készséggel és örömmel fogadjuk a megbizást, ha a nemzetnek adott szavunkhoz, programunkhoz, mint becsületes emberek, hivek maradhatunk. Felségednek hü és becsületes tanácsadói csak úgy lehetünk, ha a nemzetnek tett ígéreteinkhez is hivek és becsületesek maradunk. Kérjük tehát felségedet, adja beleegyezését, hogy a közösügyi törvények megváltoztatása és Magyarország állami önállóságának helyreállítására a personal-unio alapján megkívántató törvényjavaslatokat a magyar törvényhozás elé terjeszthessük.

Enélkül, felséges ur, minden tisztelet és szeretet dacára, amelylyel felséges urunk személye iránt viseltetünk, mi kormányzásra nem vállalkozhatunk. Nem is nyerne vele felséged semmit, ha esküjüket megszegő, ígéretükben megbizhatlan emberek kezébe tenné le az ország kormányzását, mert a bizalmat, amelyet most birunk, gyűlölet és megvetés váltaná fel a nemzet részéről.

Ezt mondani, emellett rendületlenül megmaradni, semmi

ürügy alatt sem tágitani — lett volna kötelességük, ha egész férfiak, önérzetes polgárok és becsületes elvemberek lettek volna.

Mi történt volna azután? Az más kérdés. Első dolog mindig és mindenütt: megtenni kötelességünket — történjék bármi. Nem azt kell kérdezni: mi lesz *holnap*, hanem azt: mi a kötelességünk *ma*.

Igy kellett volna a függetlenségi párt vezérembereinek az uralkodóval beszélni. De azok egészen másképp beszéltek.

A tényekből, Kossuth Ferenc és Apponyi Albert gróf nyilatkozatából, az egész politikai helyzetből, amint az ma előttünk áll, a józan ész és a logika segítségével könnyen és biztosan eltalálhatjuk, hogy miképpen beszéltek a királylyal. Azt mondták neki:

— A magyar nép az önálló vámterület felállítását és a magyar nyelvnek a hadseregben való érvényesülését határozottan követeli. Ezen követeléseinek teljesítésére többséget küldött a nemzet törvényhozásába. Ettől a követelésétől *rendes uton* most már el nem áll. Ha tehát felséged ezen követelések teljesítéséhez — bármi oknál fogva — nem járulhat, erőszakhoz nyulni pedig nem akar és nem is tanácsos, tekintve annak eshetőséges következményeit, csak egy ut van e kényes helyzetből szabadulni. Ez az egy ut a következő:

A magyar ember jó szivü. Jussát ugyan nem hagyja, de ha vele bánni tudnak, az ingét is odaadja. Ha kiéljenezheti, ha kidikciózhatja és agyon bankettiroztatja magát szive szerint, akár nyulat lehet vele fogatni. Most függetlenségi akar lenni az egész ország. Hadd legyen tehát függetlenségi. Hirdesse mindenki úgy, ahogy neki tetszik a függetlenségi elveket. Hadd zengjenek a hazafias frázisok Kárpátoktól Adriáig, azon felséged meg ne ütközzék. Üres frázisok azok, felségedben kárt nem tesznek. Sőt, azon sem ütközzék meg felséged, ha mi — leendő miniszterei — szintén hangoztatjuk uton-utfélen a hazafias frázisokat, a függetlenségi eszméket, ha minden Kossuth Lajos-szobor leleplezésre elmegyünk és mindenütt lelkes dikciókat mondunk «édes» hazánk állami önállóságára és függetlenségére — ami «egyszer», «valamikor», «talán» eljövendő.

Ha felséged ezen eljárásunkon nem akad fenn, ha felséged irántunk való bizodalmit ebbeli eljárásunk nem befolyásolja, úgy ígérhetjük felségednek, hogy a magyar nemzet felségednek és az osztrák kormánynak minden kívánságát teljesíteni: megcsinálja a kiegyezkedést, elfogadja a közös vámterületet, felemeli a kvótát, megszavazza a 450 millió rendkívüli hadikölt-

séget, rááll a katonatiszti fizetések megjavítására. Megszavazza még azt is, amit felséged az előbbi kormányoktól nem mert kérni és amit azok nem is adhattak volna meg, mert mi mindent megobstruáltunk volna. Egyszóval, nem lesz felségednek kívánsága, mely ellenkezésre talál és *ami a fő*, lehetetlenné lesz téve — hosszú időre — a függetlenségi eszmék *komoly* hangoztatása, mert mi mindig és mindenütt nagyobb lármával hangoztatjuk az üres frázisokat, mint azok a naiv emberek, akik netalán még komolyan hisznek az állami teljes önállóság programjában.

Hivatkoztak Tisza Kálmán esetére. Tisza Kálmán ugyanazt tette, amit mi akarunk tenni — mondták —, de ügyetlen volt a számár, mert mindjárt egész őszintén meg is mondta, hogy ő «szegre akasztja» régibb elveit. Mit nyert vele? Kikiáltották hazaárulónak s ezen súlyos vád elkísérte egészen sirjáig, megfosztotta népszerűségétől és így nem lehetett élete végéig mindenben felséged szolgálatára.

Ezt akarjuk mi elkerülni azáltal, hogy soha semmi *körülmények között nem valljuk be az elkövetett elvárulást*. Nagy hatása, nagy súlya van annak, felséges uram, ha valaki rendszeresen tagad. Még a büntető törvényszéken is. Hát még a politikában.

Legyen köztünk és az előbbi kormányok között az a különbség, hogy míg ezek szóba sem merték hozni a «nemzeti kívánalmakat», arról beszélni sem volt nekik szabad, mi mindig arról dikciózhassunk. Ez a megtévesztésnek leghathatósabb módja.

A mostani és az előbbi kormányok között az legyen a különbség — ha már más nem lehet — hogy míg azok nem merték Kossuth Lajos emlékét ünnepelni és megszöktek mindenünnen, ahol Kossuth Lajos tanait magasztalták, mi ott legyünk mindenütt és tulkiabáljunk mindenkit a hazafias frázisok versenyén.

A «hazafias jelszavakat» fenn kell tartani, felséges uram, abból él a magyar nép 40 év óta s ha isten életünknek kedvezend, azzal akarjuk mi tartani még néhány évtizedig.

Nagy baj volt eddig, hogy az 1867-et mindig szembeállították az 1848-cal. Aki a 67-et védte, az elítélte a 48-at, aki pedig a 48-at élte, az abcugolta a 67-et. Ezen változtatni kell, felséges ur, a 48-nak fuzionálni kell a 67-tel, a 48 éljenzésével kell megcsinálni a 67-et és viszont, a 67-es intézményekkel kell magasztaltatni a 48-at. Ha minden 67-es miniszter, főispán,

szolgabíró, jegyző, adószedő a 48-at éljenzi, akkor nincs szükség külön függetlenségi pártra.

Meglátja felséged, mily kedvező eredménye lesz ennek: felséged mindenhez hozzájut, amihez akar, megszűnik az ellentét állás, nem lesz obstrukció, mi pedig *megmaradunk továbbra is népszerű hazafiaknak!*

Az események beigazolták, hogy ez így történt; beigazolták azt is, hogy Kossuth Ferenc és Apponyi Albert jövődölése csakugyan beteljesedett.

Konstatálva vannak ezek a tények Kossuth Ferenc és Apponyi Albert nyilatkozataiban.

Apponyi Albert egyik legutóbbi beszédében azt mondja, hogy ha a függetlenségi elveket nem is tudták megvalósítani, de *«egy rendkívüli fontos tényt létesítettünk a magyar közéletben: azt, hogy a király alkotmányos tanácsadói közt ülnek férfiak, akik minden nap hirdetik, hogy az ő céljuk az ország függetlenségének megvalósítása».*

Ez az *egyetlen tény «már önmagában is nagy haladást»* jelent, mondja Apponyi Albert gróf. Igaz, ez rettenetes «haladás», hogy a nemzeti hősök császári és királyi engedelemmel bolondítják az országot. Az eddigi kormányok is bolondították az országot — egyik ezzel, a másik azzal —, de a *Kossuth Lajos függetlenségi elveinek dicsőítésével csak ezeknek adatott meg az engedelem hálóba csalni az országot.*

Kossuth Ferenc pedig, egy, a Lipót-rend nagykeresztjével történt feldiszítése alkalmából adott lakomán eldicsekedett vele, hogy a *«párt megértette őt»*, a pártot *«megértette a nemzet»* s ime a király is elismeri, hogy egy függetlenségi miniszter *«hüségesen dolgozott és jól dolgozott».*

Istenemre mondom, jól dolgozott Kossuth Ferenc és Apponyi Albert és hüségesebben a Habsburg dinasztia iránt, mint négyszáz esztendő óta bárki is.

„A próba.“

Ha komoly emberekből állt volna a függetlenségi párt és ha a párt vezetői egész férfiak lettek volna: határozott céllal, erős hittel és törtetlen akarattal, itt volt az alkalom, nagyfontosságú gyakorlati lépést tenni az állami önállóság visszaszerzésére.

Itt volt az alkalom, itt volt az idő megtenni az igazi nagy nemzeti, erkölcsi erőpróbát.

Igaz, szörnyen nehéz nekünk azt hinni, hogy a Habsburgokkal egyetértőleg előbb-utóbb visszaállíthatjuk Magyarország állami függetlenségét, vagy hogy oda kényszeríthetjük az uralkodót, békés eszközökkel, alkotmányos uton, hogy hazánk elvesztett állami önállósága visszaállításába beleegyezzen. Szörnyű nehéz ebbe hinni és bizakodni. Ott van Rákóczi és Kossuth Lajos példája. Rákóczi, mikor fegyverei szerencsésének csillaga lehanyatlott, elhagyta az országot, száműzte magát, nem békült ki — pedig a békével megkínálták —, mert a *szerzett tapasztalatok után nem hitt, nem bizott* a hatalomban, hogy az az ország szabadságát és függetlenségét visszaadja és tiszteletben tartsa. Kossuth Lajos szintén száműzetésben halt meg, mert Magyarország állami és alkotmányos életét *lehetetlennek tartotta* oly fejedelmek uralkodása alatt, akik nem egyedül magyar királyok, hanem egyszersmind osztrák császárok is. Őt is a *szerzett tapasztalatok* kényszerítették erre a nyilatkozatra.

Ott van Perényi Zsigmond báró, a legderekkabb emberek egyike, eszményi gondolkodású, önzetlen férfiú, aki Bécsben 1848-ban azt mondta Kossuth Lajosnak, midőn ez még azt hitte, hogy a magyar királyi és osztrák császári korona közti ellentétet alkotmányossággal ki lehet egyenlíteni.

«Lehetetlen azt kiegyenlíteni. Vagy osztrák egységes birodalmi provincia vagy elválás. Tertium non datur. Minden, ami e kettő között van, csak amolyan színházi dekoráció, cafrang, melylyel magunkat ámitjuk, hogy állami létünk rongyait ne lássuk.»

A próbát nekünk mégis meg kell tenni. Mig mi a próbát *meg nem kíséreljük*, addig mi nem csatlakozhatunk sem Rákóczi Ferenc, sem Kossuth Lajos, sem Perényi Zsigmond «összeférhetetlenségi» tanához. Azok *szerzett tapasztalatokra hivatkoztak*. Nekünk nincsenek közvetlen ilyen *szerzett tapasztalataink*.

Rákóczi, Kossuth Lajos és Perényi Zsigmond ideje óta pedig nagyot változott a világ. A szabadság után való törekvés, a népek öntudatra való ébredése óriási nagy lépésekben haladt előre. Az uralkodók trónjaiknak biztonsága érdekében kénytelenek hatalmukat megosztani a népekkel. Aztán a német egység teljes kialakulása közeledik — ha lassan is, de biztosan —, mint a halál, mely kopogtatni fog a Habsburgok birodalmának kapuján.

Tehát Rákóczi, Kossuth és Perényi tapasztalatai előttünk nem lehetnek döntők.

Nekünk is próbát kell tennünk alkotmányos uton, törvényes

fegyverekkel. Ezen próba megtételére most itt volt a kedvező alkalom.

A nemzeti szellem fellendülése többséget adott *azoknak*, akik az ország állami függetlenségének kivívását *irták zászlójukra*. A nemzeti akaratnak alkotmányos, törvényes uton való megvalósítására itt volt az idő. A «nemzeti küzdelem» meg is kezdődött. Ah, de milyen küzdelem volt ez! Ah, ha azok a képviselők hivatásuk magaslatán állottak volna! Mily fordulat következhetett volna be! De a nemzet képviselői fel sem fogták azt az óriási hivatást, amit a nemzet rájuk ruházott! Poltron emberek voltak: méltatlanok egy nemzet bizalmára. Hitvány komédiázásra használták fel a kedvező alkalmat, melyet ha komoly férfiak észszel, méltósággal és lelkesedéssel karolnak fel, lehet, századok mulasztásait pótolhatta volna.

A harcot nem is úgy kezdték, nem is úgy folytatták, hogy annak sikere lehetett volna. Folytonosan alkudozni, leszerelni egymás ellen áskálódni, a király személyét támadni, kisebbiteni, aztán megalázkodva jóindulatáért rimánkodni — férfiatlan, csunya játék volt ez. Mig én valakinek a kegyét, jóindulatát keresem és várom, addig azt nem piszkolom. Ha pedig már piszkolom, akkor nem megyek többé eléje meghunyászkodva kérésekkel.

A poltron fráterek rögtön meghátráltak az abszolutizmussal való első ijesztgetésre. Mi lesz, ha nem lesznek választások, nem lesz országgyűlés, nem lesz mandátum? Nem lesz napidij? A sok ingyenélő, minden komoly munkától irtózó sok stréber, hova lesz, ha nem lehet képviselő, miniszter, államtitkár? Befolyás, protekció, pajtáskodás, hivatal, napidij — mind megszűnik. Mi lesz belőlünk? Mehetünk diurnistáknak a megyeházára — jajgattak a népbolondítók. Aztán beadták a derekukat, lemondtak követeléseikről, elfogadtak mindent, csak hogy képviselők lehessenek, pénzt, hivatalt és címetek kaphassanak. És az ország? Vigye az ördög az országot. Nem törődtek ők azzal, mi lesz az országból, hanem csak azzal, mi lesz ő belőlük!

És erre mondja Kossuth Ferenc, hogy:

«Az erőpróbát kiálltuk dicséretes módon.»

És erre mondja Kossuth Ferenc, hogy:

«A függetlenségi párt rálépett dicső emlékü édes atyám azon végrendeletének keresztülvitelére, hogy az 1848-as alkotmány nem lévén még kipróbálva, annak kipróbálása *kötelesség*.»

Kossuth Ferenc szerint ezen kötelességet most teljesítette a függetlenségi párt, midőn elárulta elveit és elvek nélkül bevonult a kormánypártba. A függetlenségi párt kormányképes

lett. Tehát sikerült a «próba». Szörnyűség! A függetlenségi párt megtagadta multját, programját — tehát kormányképes lett. A függetlenségi párt feladta, elárulta összes elveit, tehát kormányképes lett. A függetlenségi párt megszegte szavát, ígérését, esküjét, amit a nemzet előtt tett, tehát kormányképes lett. Ezt nevezi Kossuth Ferenc próbának, amit megtenni megdicsőült atyja végrendelete értelmében a nemzetnek kötelessége volt. A politikai prostitúciót végrehajtani apja parancsolata szerint kötelessége volt. Szédületes vakmerőség, arcátlan szemtelenség, amit itt Kossuth Ferenc mond. Erre még a bünt bocsátó Krisztus is azt mondja: Ily gyalázatos hazugságot embernek megbocsátani nem lehet.

Hiszen ha Kossuth Lajos eladja magát, Irányi Dániel eladja magát, azok is kormányképesek lettek volna. Azok is megcsinálhatták volna ezt a próbát. De azok becsületes politikusok voltak, azok nem magukat és pártjukat akarták kormányképesé tenni, hanem programjukat: a perszonal uniót, a magyar hadsereget, az önálló vámterületet. Ezek ma még kevésbé kormányképesek, mint valaha voltak. Miféle szemtelenség tehát azzal bolondítani az országot, hogy a függetlenségi párt kormányképes lett.

Kormányképesé tette Tisza Kálmán is a balközépet, mely ugyancsak a függetlenségi elveket hangoztatta. De ezen cselekedete által Tisza Kálmán hazaáruló lett és az is maradt élete fogytáig. Kossuth Ferenc és Apponyi Albert ugyanazt cselekedték, amit Tisza Kálmán és ők azt akarják, hogy ne hazaárulók, hanem nemzeti hősök legyenek.

Kormányképesek lettek a függetlenségi párt *azon tagjai*, akik megcsalták az országot, megszegették esküjüket és elárulták elveiket.

A függetlenségi pártnak régibb időkben is voltak tagjai, akik kormányképesek lettek, mert megszöktek a pártból és feladták elveiket. Ezeket mindig a közmegvetés kísérte. Most a köztisztelet van mellettük, mert valamennyien árulók lettek és nem maradt senki, aki megvetéssel kísérné őket.

Az abszolutizmussal való ijesztgetés.

Az uralkodó ellentállása volt az oka, hogy a «nemzeti küzdelem» eredmény nélkül ért véget — mondják a derékbeadás ellen tiltakozó vezérek.

De hát mi történhetett volna akkor, ha az uralkodó az alkotmány alapelveit képező azon tant, hogy: a nemzeti akaratnak teljesülni kell, ha az törvényes uton megnyilatkozik — elveti, nem respektálja?

A törvényen kívüli állapot megmaradt volna továbbra is. A nemzet megmaradt volna a passzív ellentállás mellett.

A passzív ellentálláson megtört volna a bécsi hatalom minden erőlködése. Dacára annak, hogy a törvényhatóságoknak csak kisebb része fejtett ki erélyes ellentállást. Hogy az ország összes törvényhatósága nem vette fel a harcot, annak egyedüli oka az, hogy *nem bizott* a koalícióban. A koalíció magatartása, az örökös ingadozás, határozatlanság, az ellentmondások, melyekbe a koalíció vezérei egymással keveredtek, a széthuzás és egyenetlenség, mely a koalíciót képező pártok között folyton észlelhető volt, a koalíciót vezető férfiak szavahihetőségében, komolyságában való indokolt kétségeskedés — mind-mind bőségesen elég ok volt arra, hogy a közönség nagy része bizalmatlansággal viseltessék a koalíció iránt, annak minden komolyságot nélkülöző küzdelmeitől sikert, eredményt ne várjon.

Mindamellett az a 10—12 vármegye is, amelyek a vezér-férfiak küzdelmét komoly küzdelemnek tekintették, az üres komédiáskodásban elszánt harcot véltek látni és igazán őszinte, lelkes, bátor ellentállást fejtettek ki, képesek lettek volna lehetlenné tenni a törvénytelen kormány győzelmét, ha meggondoljuk, hogy még azok a megyék is, amelyek elfogadták az adminisztrátorokat és a tisztikar nem hagyta ott a hivatalát, csak azzal az ünnepélyes kijelentéssel maradtak meg helyükön, hogy törvénytelen ujoncot nem állítanak és törvénytelen adót nem szednek.

Mit csinált volna itt a törvénytelen kormány? Semmit. Tehetetlen lett volna. A katonai abszolutizmusnak kellett volna jönni.

Miképpen vélekedtek, miképpen nyilatkoztak a koalíció vezetői az abszolutizmusról, az is egyik kirívó bizonyítéka annak, hogy ezeknek az elvtelen, ide-oda kapkodó embereknek megállapodott, komoly álláspontjuk semmi kérdésben sincs.

«Aki az abszolutizmust emlegeti, az hülye» — mondja Apponyi Albert.

«Sötétnek látom a közel jövőt, de ragyogó fényben a távolyt, mert az abszolutizmus nem tarthatja fenn magát» — hirdette Kossuth Ferenc.

«A magyar nemzetnek sohasem ártott az erőszak, ez csalta ki belőle mindig az igazi nemzeti erőt» — mondja ismét Kossuth Ferenc.

«A törvénytelen hatalom törvénytelen parancsait nem teljesítjük és ezzel elvágjuk a hatalom életgyökerét» — írja Andrassy Gyula választóihoz.

Mint látjuk ez idézetekből, fene bátor legények voltak ezek az urak, míg be nem adták a derekukat. De bezzeg megváltoztak, amint lerakták a fegyvert.

«A törvénytelen kormány nagyobb szerencsétlenség az országra, mint Mohács és Világos» — mondja Kossuth Ferenc a józsefvárosi kaszinó lakomáján.

Itt már szükségét látta rémitgetni a közönséget, hogy indokolva legyen az elvek elárulása. Az abszolutizmus, mely szerinte «nem tarthatja fenn magát», az abszolutizmus, mely szerinte «sohasem ártott a nemzetnek», most egyszerre «nagyobb szerencsétlenség lett az országra, mint Mohács és Világos».

De hát ne tekintsük mi azt, hogy ezek az elv- és meggyőződés nélküli emberek mit hadarnak és hazudnak összevissza, aszerint, amint azt személyes érdekeik megkívánják, hanem nézzük azt, hogy az abszolutizmus, ha az csakugyan bekövetkezik, mily veszedelmet rejt magában az országra nézve.

Az abszolutizmus végett vetett volna ennek a rothadt állapotnak, mely megmértelyezi most az országot. Az abszolutizmusból *erkölcsi erőt* merített volna az ország. Az abszolutizmus nem alázza meg a nemzetet, amint most megalázta a koalíció.

Ha abszolutizmus jön, legalább lesz ismét magyarkérdés a világ előtt. Az európai konstellációkban minden nap beállhat valamely incidens, mely fenyegeti a Habsburg-dinasztiát. A legkisebb szellőre, mely a külföldről fu, vége az abszolutizmusnak s Magyarország valamennyi jogát elismeri az uralkodó, már csak saját biztonsága érdekében is.

Aztán az lett volna rendjén, ha a bécsi hatalom *akarát* az abszolút kormány hajtja végre. Most végrehajtja a nemzeti kormány. A bécsi hatalom akarata megmaradt, az nem változott, csak az volt a kérdés, ki hajtja azt végre. Az abszolutisztikus kormány vagy a nemzet vezéreiből alakult kormány?

A mai alkotmányosság rosszabb minden abszolutizmusnál. A nemzeti akarat nem érvényesülhet soha, semmi téren. Mindig az abszolút fejedelmi akaratnak kell érvényesülni.

Azért kellett az ország jogait feladni, hogy ez az alkotmányosság meg ne szűnjék? 1729-től 1790-ig, tehát 61 esztendőn

keresztül csak 18 és fél hónapig volt együtt az országgyűlés, de azért az ország jogait nem adták fel. 1811-től kezdve ismét nem volt országgyűlés 14 esztendőn keresztül, de azért nem volt senki, aki azt mondta volna, adjuk fel az ország jogait, csakhogy az alkotmányos élet folytonosságát megmenthessük. Egyesek érdekeinek megóvása végett a haza nagy érdekeit soha sem áldozhatjuk fel. Ez a mostani alkotmányos élet valóságos karikatúra, ezért feladni a nemzeti jogokat halálos véték volt.

Ha az abszolutizmus és a függetlenségi elvek elárulása között volt is a választás, egy pillanatig sem lett volna szabad habozni, hogy válasszuk az elsőt. Áldás lett volna a nemzetre, ha a függetlenségi eszmék elárulása helyett az abszolutizmus jött volna reánk. Az abszolutizmusból van feltámadás, a függetlenségi elvek elárulásában halál rejlik. A nemzet erkölcsi és anyagi érdekeit nem lehet abszolutizmussal egyszerre agyonütni. Az erőszakra ellentállás, az ökölcsapásra felocsudás következik.

Felhozzák, hogy az abszolutizmus talált volna magának embereket és akadtak főispánok és hivatalnokok, kik készek voltak az abszolutizmus szolgálatába állani. Hát hadd akadtak volna. Néhány hazaárulóval több lett volna az országban. Mi történt most? Nehogy egy pár ember hazaáruló legyen, hát hazaárulóvá lett az egész függetlenségi párt.

Minden *becsületes magyar embernek* az volt a jelszava: Vagy ismerjék el Bécsben alkotmányosságunknak teljes erejét, vagy legyen abszolutizmus. De azt nem merte hirdetni a nemzeti küzdelem rendezői közül senki, hogy adjuk fel minden követelésünket, csakhogy abszolutizmus ne legyen. És azt csinálták meg, amit közülök hirdetni senki sem mert.

Ezerszer jobb, ha a fejedelem abszolutisztikus akarata erőszakosan érvényesül, mintha ezen akaratot az ország hozzájárulásával viszi keresztül. Mindent megadott a koalíció, amit tőle követeltek, csak azt kötötte ki, hogy ezt alkotmányos formában tehesse. És ezt győzelemnek hirdetik!

«Alkotmányos formák' alatt sikerült keresztül vinni olyasmit, amit kevés kivétellel az egész nemzet perhorreszkált (közös vámterület fentartását és a magyar vezényszó elejtését), a választó közönség előtt mást hirdettek, mint amit később tettek. A nemzet többsége megadta magát és ez volt a parlamenti «Világos», a forduló pont, melytől fogva az alkotmány formasággá süllyedt s önrendelkezési jogunk megszűnt komolyan vétetni.»

Ezt mondta Apponyi Albert évek előtt a képviselőházban Tisza Kálmán kormányzására. Ugyanez történt most szóról-

szóra. Ha nemzeti jogaink követelése mellett rendületlenül kitar-
tanak, az abszolutizmussal nem jött volna «Világos». Kossuth
Ferenc és Apponyi Albert vezették el a nemzetet most «Világos»-
hoz, mikor a nemzet többségét megadásra, árulásra vezényelték.

Szép dolog a béke.

Rendezett viszonyok között élő, állami önállással bíró
nemzetek előtt nincs a világon nagyobb kincs, mint a béke.
Az önálló állami élet minden kellékével birni, azt békében fej-
leszteni, a nemzet anyagi és szellemi erejének növelésére béké-
ben munkálkodni, a békés munka gyümölcsét békében élvezni,
szabadságunkat és természetadta jogainkat békében gyakorolni
— az ilyen béke nekem is kell.

De az állami élet legfőbb attributumait nélkülözni, idegen érde-
kek szolgálatában izzadni, a közösügyes intézmények feneketlen
hordóját töltögetni, szabadságunkban lépten-nyomon akadályozva
lenni, egyéni jogainkat nem gyakorolhatni, látni, nézni, tűrni,
békében, hogy pusztul az ország vagytonban és erkölcsben —
nohát az ilyen béke nekem nem kell.

Az ilyen béke romlás, átok és nem áldás az országra.

A szegény emberen, aki éhhalállal vivódik, nem segít a
béke. Azt az országot, melynek vérét, agyvelejét idegen érdekek
piócái szipolyozzák, a pusztulástól meg nem mentheti a béke.

Kossuth Ferenc és Apponyi Albert *harcot hirdettek*, míg
miniszterek nem lettek. Most békét prédikálnak, mióta benn
ülnek a hatalomban. Elhiszem, hogy most nekik béke kellene,
hogy nyugalomban élvezhessék a hatalom előnyeit és békében
garázdálkodhassanak az ország jogaiban és vagytonában.

Köszönöm én az ilyen békét. Az a tolvaj, aki belopódzik
az ember portájára, az is azért imádkozik, hogy békében végez-
hesse el a munkáját, de a vagytonában meglopott gazda nem
lelkesedik a tolvaj ezen békéjeért.

Mikor a nemzet jogait napról-napra lopják, legszentebb
érdekeit folyton vérig sértik, akkor is békét hirdetni, annyi, mint
hirdetni a pusztulást, a halált. Ha egy ily nemzetben a béke
fentartása emelkedett tulsulyra, az annak a jele, hogy az a nemzet
nem bizik saját erejében, jövője biztosításával nem törődik
s erélyét teljesen aláasta az erkölcstelen politikai közélet. Az ily
enervált nemzet vergődhetik még rövidebb vagy hosszabb ideig,

de eltűnik a föld színéről menthetlenül, hogy újabb, életképebb népek csoportulásának adjon helyet.

Életerős nemzetek nem félnek a küzdelemtől. A küzdelmek szakadatlan láncolatában edződik meg a nemzeti erő, emelkedik a nemzeti önérzet.

Béke! Igen, békében kíséreljük meg visszaszerezni mindazon jogokat, melyek állami életünk teljességéhez szükségesek, de ha békés uton ezt visszaszerezni lehetetlennek bizonyulna be, akkor, no akkor inkább jöjjön a háboru! Százszor inkább a háboru, mint dicstelenül — de békében — kitörültetni a nemzetek sorából.

Az önálló vámterület elárulása.

A gazdasági kiegyezkedést Ausztria és Magyarország között ezelőtt úgy nevezték: vám és kereskedelmi *szövetség*. Az új kiegyezkedés megkötése óta így nevezik: vám és kereskedelmi *szervződés*. Ebben keres Kossuth Ferenc rettenetes nagy vivmányt Magyarországra nézve. Ezzel ámitja az országot.

Bécsben az osztrák képviselők megkérdezték — Kossuth Ferenc nagy lármája folytán — az osztrák miniszterelnököt, hogy mi az? Micsoda nagy vivmányokat adott ő a magyaroknak? Erre Beck, osztrák miniszterelnök, elmondta, hogy az csak egy «*üres formula*», amit a magyarok kívánnak, melyet azonban a magyar kormány «*nélkülözhetetlen feltétel gyanánt állított fel*» (hogy legyen valami, amivel — mint vivmánynyal — a magyar népet bolondítani lehessen), de miután nekünk, mondja az osztrák miniszterelnök, «*nem a cím, hanem a tartalom az irányadó és miután mi, az osztrákok, a kiegyezkedés *eredményét* és *célját* fölélbe helyezzük a formulának és miután akár vám és kereskedelmi *szövetségnek*, akár vám és kereskedelmi *szervződésnek* nevezzük is a kiegyezkedést, a *közös vámterület ezután is éppen úgy fenmarad*, mint azelőtt, anyagi érdekeink tekintetéből nem tehető semmi kifogás a magyar miniszterek ezen «*nélkülözhetetlen*» feltételének elfogadása ellen*».

De, gondolták, ha már *nekik* ez olyan «*nélkülözhetetlen*» feltétel (mert különben még ürügyük sem lett volna vivmányról beszélni), hát fizessék meg.

És rettenetesen megfizettették a magyarokkal ezt a semmi-séget.

Ezért a semmiségért kellett elrontani a Széll-Körber megállapodásokat, ezért a semmiségért kellett felemelni a kvótát, ezért a semmiségért kellett Magyarországnak érdekeit lábbal taposni az ugynevezett magyar block konverziójánál, a vasuti csatlakozásoknál, a cukor-surtaxe elejtésénél, a hajózási szállítási adó elengedésénél, a tarifa-kérdésnél és a kvóta-felemelésnél.

A dalmát vasuti csatlakozással Ausztria kezére játsszák Dalmáciát. Dalmácia Szent István koronájához tartozik s most teijesen befészkei ott magát Ausztria vasutaival. Azt a vasutat, amit most a koalíciós kormány feladott, az osztrák kormányok már régen és sokszor kérték, de a szabadelvű kormányok nem tudtak oly hazafiatlanok lenni, hogy azt megengedjék. Ezen semmit sem változtat Wekerle azon állítása, hogy a dalmát vasut nem osztrák vivmány, mert az a horvátoknak tett engedmény.

A transito tarifák lekötése felszabadult. Nem lesz többé olyan tarifális egyezmény, amilyen a Széll-Körber kiegyezésben volt. Ausztria vissza szerezvén tarifa-autonómiáját, egész kereskedelmi és iparpolitikánkat megbéníthatja. A hajózási szállítási adó elengedettett. A készfizetések felvételének ideje meg nem állapított. Nem lesz annabergi csatlakozás és Ausztria közlekedési és tarifális szekaturáival agyonütheti minden iparfejlesztési törekvésünket.

A cukor-surtaxe elejtése megbocsáthatatlan bűn. Ez az egyetlen lépés volt az önálló vámterület felé, azt is feladták. Rettenetes lelkiismeretlenség. A régi kormányok nagy küzdelem után birták azt létrehozni s ez az idegen istenek oltárán áldozó ledér kormány most ezt is feláldozta!

Mindezt azon semmiségért, hogy a közös vámterület alapján nem «szövetség», hanem «szerződés» köt össze minket Ausztriával.

Ugyanakkor, mikor Kossuth Ferenc azzal bolondítja a függetlenségi párt értekezletén a képviselőket, hogy az általuk megkötött kiegyezésben «az ország anyagi érdekei sokkal teljesebb kielégítést nyertek, mint bármely eddig megkötött vám-szövetségben», Bécsben, az osztrák Reichsratban, feláll az osztrák miniszterelnök, Beck báró, s ugyanerről a kiegyezésről azt mondja :

«Ez az első kiegyezés 1867 óta, mely Ausztria terheit könnyíti és amely a kvótaemelést és a cukoradó leszállítását folytán 33 milliónyi tehercsökkenést jelent Ausztriára.»

Aztán az agráriusok felé fordulva azt mondja : «Különösen a mezőgazdaság javára számos intézkedést tartalmaz a most

megkötött szerződés, az állatforgalmi egyezmény pedig *kedvezőbb* az eddigi állapotnál és *az összes eddigi egyezményeknél.*»

Hallotta ezt a magyar nép, mit mond itt az osztrák kormányelnök? Kossuth Ferenc nemcsak feladta az önálló magyar vámterületet, de csinált egy oly egyezséget, melynél kedvezőbbet az osztrákokra nézve nem csináltak 1867 óta és mely egyezség által az osztrákok évenként 33 milliót nyernek!

Az embernek az agya szédül. Egész valója felháborodik ilyen dolgok hallatára.

Homlokegyenest ellenkező ennek a két miniszternek az állítása egy ugyanazon kérdésben. Melyik az igazi? A tények bizonyítják, hogy az osztrák miniszterelnök mondta a valót. A magyar kereskedelmi miniszter gyalázatosan hazudott.

Ez az egyezség hasonlíthatatlanul rosszabb a Bánffy-Badeni és Széll-Körber-féle egyezségnél. Ilyen egyezséget csak egy meghódított, fegyverrel legyőzött gyarmat láncravert főnökeivel lehet elfogadtatni.

Egy hitében megfogyatkozott, erejében megbénult s vezérei által 40 év óta folyton megcsalt ország népe tűrhette azt el békében, hogy ilyen kiegyezést eléje mertek vinni. És csak egy teljesen korrumpált, hitehagyott, elvtelen törvényhozás többsége szavazhatta azt meg. Lángba kellett volna borítani az országot, hogy akkor, mikor isten és ember előtt, jog, törvény és igazság szerint vissza lehetett volna adni az országnak gazdasági önállóságát, fel lehetett volna állítani a külön vámterületet, akkor feladva a jogot, megszegve a törvényt, elnyomva az igazságot, egyezséget kötnek Ausztriával, a közös vámterület alapján, Magyarországra nézve rosszabbat, károsabbat, hitványabbat, mint az előbbi kormányok valamennyi egyezsége volt.

Pusztulás és romlás kútfeje lesz ezen egyezség az országgra. A közösség intézményét, melyet 40 éven keresztül hazánk anyagi felvirágoztatásával összeférhetetlennek hirdettünk, elfogadták, fentartják és kötnek oly egyezséget, mely kompromitálja a multat, bizonytalanságnak teszi ki a jövőt. Megérdemlik hogy nevüket és emléküket nemzedékről-nemzedékre átok terhelje, míg magyar él.

És milyen silány hazugságokkal mentetik magukat. Össze-vissza hadarnak mindent, csakhogy megtévezzék világos látásban a nagy közönséget.

Egyszer azt mondják, nem lehetett jobb kiegyezkedést kötni, mert «Ausztria erős», Magyarország pedig «kifáradt a hosszú küzdelem» alatt. Azután azt mondják, nem lehetett jobb

kiegyezést kötni, mert a «darabont kormány megkötötte a nemzet kezét», végül azt mondják, «ha mint teljesen független állam szerződünk volna a teljesen független Ausztriával, akkor sem lett volna lehetséges sokkal jobb kiegyezést kötnünk».

Hát nem cudar beszéd ez? Ha nem lehetett volna jobb kiegyezést kötni, még akkor sem, ha Magyarország teljesen független állam, hát akkor mire való azt hirdetni, hogy «meg volt kötve a kezük», nem lehetett jobb kiegyezést csinálni. Ha pedig csakugyan a «kifárasztott ország» és a «megkötött kéz» miatt csináltak oly gyalázatos rossz kiegyezkedést, melynél rosszabbat, megalázóbbat nem kötöttek 1867 óta, mely minden, eddig proponált kiegyezkedésnél silányabb, hogy vakmerősködnék azt állítani, hogy «nem lehetne sokkal jobb kiegyezést kötni még akkor sem, ha teljesen független állam volnánk és teljesen szabad kezünk volna».

A közönség iránt tartozó tisztelet arcucsapása ez. Eliszonyodik az ember azon a vakmerő képmutatáson, mely ebben az országban foly.

Nagy nemzeti «vivmány»-nak mondják, hogy a fogyasztási adókat sikerült önállósítani.

Mit jelent ez: önállósítani a fogyasztási adókat? Azt, hogy most már szabadon emelhetik a fogyasztási adókat, nem kell ahhoz Ausztria beleegyezését külön kikérni.

A kiegyezkedés és a kvótaemelés folytán óriási összegeket fog az ország fizetni Ausztriának. De honnan vegye a pénzt? — Emeljétek a fogyasztási adókat — mondja Ausztria és megengedi kegyesen, hogy önállósítsuk: vagyis emeljük a fogyasztási adókat minden további megkérdezés nélkül. Ezt mint igazi «nemzeti vivmányt» találják az ország elé. Kell ennél nagyobb szemtelenség?

Az önálló vámterületet nem akarták megcsinálni. Az önálló bankot nem fogják megcsinálni. Ez oly bizonyos, mint kétszer kettő négy. De hogy az ország népe ezt észre ne vegye, két dolgot követeltek az osztrák kormánytól. Egyik, hogy a «vám-szövetség» helyett legyen «vámszerződés», másik, hogy a kiegyezkedésből a jegybank kérdése «kikapcsoltassék». Ezt a két semmit, ezt a két marék port szórták oda, mint «nemzeti vivmányt» a nemzet szeme közé és ez a két marék por belekerült a nemzetnek évenként fizetendő tömérdek milliójába, mert ezért a két marék porért kell fizetni a kvótaemelés címén a két százalékot és ezért kellett megtenni a többi engedményeket.

És ez a szegény, buta közönség örül neki, hogy a jegybank kérdése a kiegyezkedésből kikapcsolatott, örül neki, hogy a vámszövetséget ezentul úgy nevezheti, hogy «vámszerződés».

Lehet-e reménység a helyzet közeli javulására ott, ahol ily feneketlen mérveket ölt a tudatlanság? Ahol ily határtalan vakmerőséggel spekulálhatnak a vezető emberek a nép tájékoztatatlanságára?

Andrássy Gyula gróf.

«*Rendíthetlen* meggyőződése, hogy Magyarország életének békés kialakulása *csakis* akkor lehetséges, ha *szilárdan* ragaszkodunk *ahoz az alaphoz*, melyet atyám Deák Ferencsel együtt épített», mondja Andrássy Gyula.

«Nincs annak erkölcsi alapja. Erkölcsi alapjai összedőltek. Erkölcsi ereje oda van. Nincs miért hozzá ragaszkodni», válaszol rá Apponyi Albert.

És ezek az urak *mind a ketten* ugyanabban *az egy kabinetben* vannak, *egy politikát* csinálnak és ország-világ előtt hirdetik, hogy ettől a politikától lesz boldog a magyar.

Melyik itt a kettő közül, aki a saját meggyőződését követi és nem a másikat? Melyik itt a kettő közül a komoly ember, aki azt a politikát csinálja, amelyet hirdet és nem azt, amelyet a másik tart helyesnek? Melyik itt a kettő közül a szélhámos, aki mást beszél és mást cselekszik, mert ha Deák Ferenc műve silány, amely elvesztette erkölcsi erejét és amelyhez ragaszkodni nem érdemes, annak nem lehet *rendületlen meggyőződése*, hogy ez a silány, erkölcsi erejét elveszített alapon *lehet csakis* Magyarország életének kialakulását eszközölni. Akinek pedig az a rendületlen meggyőződése, hogy *csakis* Deák Ferenc műve alapján lehet Magyarország életének békés kifejlődését elérni, az nem szövetkezhetik oly emberrel, aki azt hirdeti, hogy ehez az alaphoz nem szabad ragaszkodni, mert nincs sem erkölcsi ereje, sem erkölcsi értéke.

Itt valaki csal. Vagy mind a kettő csal. De önérzetes ember egyik sem lehet. Mert ha Andrássy Gyula politikája az irányadó a kabinetben, akkor Apponyi Albert nem lehet önérzetes ember, hogy meggyőződése ellenére csatlakozott Andrássy politikájához, de Andrássy Gyulában sem lehet nagy az önérzet, ha egy kabinetben tud megenni oly emberrel, aki az ő politikájáról

azt mondja és hirdeti, hogy annak nincs erkölcsi alapja, nincs erkölcsi ereje és nem érdemes hozzá ragaszkodni.

Ha Andrássy Gyula olyan «korrekt»; «intakt» ember, aki «kortes politikát nem csinál», mint Lengyel Zoltán és Vázsonyi Vilmos állítják, hát akkor hogy állhat ő egy hazugságokon felépült politika élére? Hogy adhatja ő oda nevét, tekintélyét egy oly politika meghonosításához, mely éppen azért, mert hazugságon és csaláson alapszik, megrontja a nemzet erkölcsét, hazafiui erénynyé teszi a szószegést és árulást?

Andrássy Gyula semmiben sem különbözik a «nemzeti küzdelem» többi szédelgő vezéréitől. Ő is abban a nézetben volt a katonai dolgokat illetően, hogy ha a király vonakodik a nemzeti követelményeket teljesíteni, alkotmányjogi szempontból ezt a vonakodást csak úgy lehet értelmezni, hogy a király kételkedik abban, miszerint ez volna az egész nemzetnek megállapodott, végleges határozata. A nemzetet újból meg kell kérdezni és pedig az általános választójog alapján. Addig maradjon függőben a hadseregre vonatkozó minden kérdés. Ha a nemzet az új választásoknál a most hangoztatott nemzeti követeléseket ismét fentartaná, akkor a király elutasító magatartásának meg kell szűnni. Ha ez meg nem történne, ez a mi csonka államiságunkat, a mi csonka alkotmányosságunkat jelentené, «ilyen *felfogást* pedig a koalíció még a legsúlyosabb bajok elkerülése céljából *sem szentesíthet*».

Ilyen határozatot hozott a koalíció, melyhez Andrássy Gyula is hozzájárult. És mi történt? Az, hogy kitünt, miszerint a király elutasító magatartásának alapja nem a nemzeti akarat valódiságába vetett kétely volt, hanem az, hogy a király *egyáltalán nem ismeri el ezen a téren a nemzet beleszólási jogát*, hanem mindig, most is, az új választások után is — bármiképpen határozzon a nemzet — *fenntartja a maga elhatározásának a teljes szabadságát*.

És a király ezen felfogását a koalíció és a koalícióval együtt Andrássy Gyula elfogadta, szentesítette. Szentesítette dacára annak, hogy maguk kijelentették, miszerint ezen felfogás szentesítése *nem volna egyéb*, mint elismerése annak, hogy *állami életünk csonka, alkotmányosságunk rettenetesen hiányos*. Szentesítette dacára annak, hogy maguk kijelentették, miszerint ezt szentesíteni a *legsúlyosabb bajok elkerülése céljából sem szabad*.

Andrássy Gyula másfél hónappal a kormányba lépése előtt választóihoz intézett nyílt levelében úgy formulázta a «nemzet kívánságát», hogy «az összes hadsereg kiegészítő részét képező magyar hadseregnek nemzeti jellege nyelvben és jelvényben

kifejezésre jusson». Elmondta ebben a levélben Andrássy azt is, hogy a nemzet ezen kívánságát semmi formában, semmi feltételek mellett nem voltak hajlandók Bécsben elfogadni. «Bécsben a béke első feltételének a nemzet teljes megadását tekintették.» A parlamentre nem is hallgattak. A szeptember 23-iki ultimátum alapján követelték a kormányalakítást.

«Erre nem tudtuk magunkat elhatározni», írja választóinak Andrássy Gyula hat héttel a kormányba lépése előtt. Mert ha ezt tettük volna, «más érvünk nem lett volna — írja ő —, mint az abszolutizmussal ijesztgetni a nemzetet. A kétségtelen tényeket hazugságokkal leplezni el, miután tényleg érvényre emeltük az osztrák felfogást, az egész magyar politikai világ tiltakozása ellen. A gyakorlati élettől kigunyolt elvi jelentőségű papír-biztosítékában nem kereshetjük mentségünket.»

«Nem alakíthatunk kormányt — folytatja Andrássy Gyula —, a királytól megállapított programot nem fogadhatjuk el, a nemzet félrevezetésére nem akarunk port hinteni a szemébe, a teljes megadást nem ajánlhattuk a nemzetnek, mert ezzel feladtuk volna jogunkat és a jövő kilátásait.»

«A békés kibontakozás reményéről lemondtam — írja tovább Andrássy Gyula —, mert beláttam, hogy békét csak a parlament jogos és fontos befolyásának feladásával, csak a nemzet minden bizalmának, hitének, önérzetének árán köthetnénk.»

Igy beszélt, így irt, így gondolkodott ez «az ország jogaiért aggódó» «nagy férfiu», ez az «elragadó bátorságu» tiszta politikai jellem» 1906 február 27-én. És mit csinált hat hét múlva, 1906 április 8-án? Elfogadta a nemzet teljes megadását a béke feltételül, elfogadta a király által megállapított és szeptember 23-án ultimátumképpen kihirdetett programot, ijesztgetett az abszolutizmussal, érvényre emelte az osztrák felfogást, kétségtelen tényeket hazugságokkal leplezett. A gyakorlati élettől kigunyolt elvi jelentések papírbiztosítékában keresett mentséget, félrevezette az országot, port szórt a nemzet szemébe és megcsinálta — Apponyi és Kossuth társaságában — a békét, a nemzet legszentebb jogainak, hitének, önérzetének teljes feladásával.

Ez a «harcias» levél — közvetlen a fegyverlerakás előtt — egyedül és tisztán azért volt, hogy a nyomban következő árulás *gyanut se keltsen* a nemzetben. Mert ahol ily elszánt, vakmerően bátor hangon beszélnek, ott lehetetlennek tartják a gyáva meglapulást. Ki képzelheti azt, hogy aki oroszlánnak mutatkozik be reggel, gyáva nyulként lapuljon meg estére. Arról, aki reggeltől estig a szüziesség magasztosságáról tart előadást növendékeinek

a kolostorban, lehetetlen feltenni, hogy ugyanazon éjjel már a bordélyházban keres magának tanyát.

Igy fest Andrásy Gyula, aki Lengyel Zoltán és Vázsonyi Vilmos urak «ideálja». Így fest «egy intakt, egy tiszta ember, akinek bátorsága is van és akié a jövő» — mint Lengyel Zoltán mondja.

Andrásy Gyula nem az az államférfi, akitől az ország nagy dolgokat várhat. Kis kaliberű ember az, aki oly politikai svihákokkal összeadja magát, mint Apponyi, Kossuth és Polónyi. Akiben *erő* van, tud az magának pozíciót teremteni. Nincs szükségére szélhámosok támogatására. Ha pedig a felmerülő politikai viszonyok nem engedik az ő álláspontjának az érvényesülését, félre áll, vár — ha jellem —, de a csalás, ámitás és hazugság segedelmével felkapaszkodott emberekkel egy társaságban nem csinál politikát.

Azt hirdetni, amit Andrásy Gyula hirdet «rendíthetlen szilárdsága» meggyőződésének és ezen rendíthetlen meggyőződés mellett egy pártban lenni, együtt kormányozni, egy politikát csinálni Kossuth Ferencsel és Apponyi Alberttel, akik viszont azt hirdetik, hogy azon az alapon, amit Andrásy hirdet, nem lehet «a nemzeti erőt kifejleszteni», amelyre szükségünk van — nohát ez nem «nyílt, becsületes, őszinte, határozott és egyenes politika», mint aminőnek Széll Kálmán szerint lenni kell a politikának. Ez bolondok házába való politika. Ennek alapja nem lehet más, mint csalás vagy a nagyközönség butaságára számító alávaló spekuláció.

Ilyen ember nem lehet nekem az ideálom. Még ha a 67-es alap hive volnék, akkor sem ismernék el ily gerinctelen, gyáva politikust vezéremül, annál kevésbé lehet az ideálja egy olyan embernek, aki Magyarország állami függetlenségét tűzte zászlájára és aki Kossuth Lajos katonájának vallja magát — mint Lengyel Zoltán.

Apponyi Albert gróf.

Ha valaki sorra venné Apponyi Albert beszédeit, nyomról-nyomra kimutathatná, mily bűnös könnyelműséggel vezetik ennek az országnak a politikáját.

Makón 1905 november 5-én nyilvános népgyűlésen a darabantok programját bírálta Apponyi Albert gróf. Nagy

megbotránkozással kérdezte, mi az, amiről a nemzetnek e program értelmében le kellene mondani?

«Mindenek előtt véderejének nemzeti jellegéről, nyelvének a hadseregben való érvényesüléséről.»

«Lemondani továbbá a nemzet gazdasági önállóságáról 1917-ig.»

«Lemondani a teljes paritásnak érvényesítéséről a külügyek vezetésében.»

«Lemondani egész parlamenti alkotmányunkról, amennyiben olyan kormányprogram összeállításáról lehet csak szó, amely eieve megnyeri a korona hozzájárulását. Ez a nemzet akaratával szemben az uralkodó személyes akaratának — a fő politikai irányelvek meghatározásánál — feltétlenül tulsulyt tulajdonít, mely *nem jelentene egyebet, mint azt*, hogy nemzeti akarat, *ha a felülről nyilvánított nézetekhez nem alkalmazkodik, semmibe sem fog vétetni*, vagyis az alkotmányosság alapelveinek *nyílt megtagadását.*»

Mindezekről le kellene mondani a darabantok programja szerint.

Nohát, ezt a nemzet nem teheti, kiált fel Apponyi Albert gróf, mert:

«ha a nemzet ebbe belenyugszik, *kitörli önmagát a szabad nemzetek sorából, öngyilkosságot követ el.*»

Hozzáteszi még Apponyi Albert gróf azt is, hogyha a darabantok programját elfogadnánk és a sok ígéreteseiért cserébe hitehagyottságot követnénk el:

«jót nevetne a kormány a markába, hogy *megbecstelenített és elcsábított bennünket.*»

1905 november 5-én mondja ezeket Apponyi Albert és félesztendőre rá, 1906 április 8-án, elfogadja a darabantok programját, vagyis lemondott a nemzet nyelvének a hadseregben való érvényesüléséről, lemondott a nemzet gazdasági önállóságáról 1917-ig, lemondott a teljes paritásnak érvényesítéséről a külügyekben, lemondott a parlamenti alkotmányosság legfőbb kellékéről, amennyiben *olyan programot fogadott el, amit neki Bécsben felülről diktáltak*, programja, vagyis a nemzeti akarat semmibe sem vétetett — annak egyetlen pontja sem érvényesülhetett — és így *saját szavai szerint* «jót nevetett a darabant-kormány a markába» s ő — becstelenné lett.

De hogy jót nevetett-e a darabant-kormány vagy nem, az mellékes dolog, a főkérdés, hogy mit szól mindezekhez az ország.

Mert engedelmet kérek, ha a *vezér* tudja és hirdeti — országvilág előtt —, hogy lemondani a magyar nyelv érvényesítéséről a hadseregben, lemondani a nemzet gazdasági önállóságáról 1917-ig, lemondani a teljes paritásról a külügyekben és elfogadni a felülről diktált programot, nem egyéb, mint kitörülni a magyar nemzetet a szabad népek sorából, nem egyéb, mint valóságos öngyilkosság — és az a vezér ezt mégis megcselekszi, lemond a magyar nyelv érvényesítéséről a hadseregben, lemond a gazdasági önállóságról 1917-ig, lemond a teljes paritásról a külügyekben és elfogadja, aláveti magát annak a programnak, amit neki Bécsből diktálnak és így tudatosan, szándékosan segédkezet nyújt a magyar nemzetnek a szabad népek sorából való kitörlésére, éles tört ad a nemzet kezébe, hogy azzal öngyilkosságot kövessen el — nohát kérem, az ilyen lelkiismeretlen vezér nem érdemes arra, hogy a hátán hordja ez a magyar föld.

A koalíció politikájának hitványságát és a koalíció vezércinek rosszhiszeműségét semmi sem jellemzi oly félreérthetetlenül, mint Apponyi Albertnek imént említett, Makón, néhány hónappal az árulás elkövetése előtt tartott beszéde.

Itt tisztán, világosan, minden félreértés kizárásával megmondotta Apponyi Albert, hogy ha a koalíció lemondana programjáról, vagyis lemondana a magyar nyelvnek a hadseregben való érvényesüléséről, lemondana a gazdasági önállóságról 1917-ig — ez annyit tenne, mint ezekkel egyidejűleg lemondani

«egész parlamenti alkotmányunkról, a magyar királyság önállóságáról».

Ha pedig azt akarják, hogy a parlament többsége mondjon le programjáról, a nemzeti akarat érvényesüléséről és

«gondoskodjék olyan program összeállításáról, *amely megnyeri eleve a korona hozzájárulását is*»,

«akkor ezzel azt akarják, hogy lemondjon az a többség a parlamentarizmusról, lemondjon Magyarországról, mint szabad, önálló, független országról».

Apponyi Albert itt tisztán, világosan és határozottan rámutatott arra, hogy

«ez nem jelent mást, mint annak a bejelentését, hogy *nemzeti akarat*, ha a felülről nyilvánított nézetekhez nem alkalmazkodik, semmibe sem fog vétetni, vagyis jelenti az alkotmányosság alapelveinek nyílt megtagadását».

Ebbe bele nem nyughatik a nemzet soha. Ha ebbe bele nyugodnék — mint maga Apponyi Albert mondja :

«kitörli önmagát a szabad nemzetek sorából, öngyilkosságot követ el».

Ezekre az alapigazságokra 1905 november 15-én tette le az esküt Apponyi Albert gróf a koalíció nevében.

És mit tett félesztendő mulva a koalíció? Lemondott programjáról és elfogadott olyan programot,

«amely megnyerte eleve a korona hozzájárulását is». Cselekedetével szankcionálta azt a felfogást, hogy

«a nemzeti akarat, ha a felülről nyilvánított nézetekhez nem alkalmazkodik, semmibe sem vétetik»,

vagyis maga a koalíció proklamálta az alkotmányosság alapelveinek nyílt megtagadását. Belement abba, amibe belemenni nem jelent egyebet, mint kitörülni Magyarországot a szabad nemzetek sorából és öngyilkosságot követni el».

Ha ez nem hazaárulás, akkor nincs a világon bűn, amelyet hazaárulásnak lehetne nevezni. Tudni azt, hirdetni azt, hogy a parlamenti többség programjáról lemondani és olyan program alapján kormányozni, amely amazzal ellenkezik, de amely eleve megnyeri a korona hozzájárulását is — nem más, mint nemzeti öngyilkosság és mégis lemondani a parlamenti többség programjáról és keresni oly programot, amely a felülről nyilvánított nézetekhez mindenben alkalmazkodik, nohát ez förtelmes politika, amit csak szántsándékosan a nemzet megrontására törekvő politikusok cselekedhetnek meg.

Mi volt a koalíció programja? A magyar nyelv érvényesülése a hadseregben, a gazdasági önállóság létesítése és a teljes paritásnak érvényesítése a külügyek vezetésében. Ez volt a «nemzeti akarat».

De erről a nemzeti akaratról lemondtak, *mert* ez a nemzeti akarat *a felülről nyilvánított nézetekkel nem egyezett meg* és csináltak új programot, amelyhez a korona is hozzájárult. Nem is ők csinálták ezt az új programot, hanem a korona diktálta nekik.

Először azon a híres szeptember 23-iki audencián, másodszer a trónbeszédben. Mit mondott a trónbeszéd?

«Ezek azok a feladatok, melyek elsősorban és *feltétlenül* megoldandó kérdések, melyek más kérdések fölvetése által sem meg nem hiúsíthatók, sem el nem odázhatók».

Ilyen parancsot adott a trónbeszéd a független Magyarország független népképviselőtének. És ha ezen eléje diktált feladatokat az uralkodó parancsa szerint elvégzi a törvényhozás — mi lesz azután?

Jönni fognak talán a kikapcsolt nemzeti követelések teljesítése? Ördögbe!

«A továbbiakra nézve királyi jogainkon alapuló elhatározásunk *szabadságát* fentartjuk magunknak» — mondja az uralkodó.

És ők ennek a király által diktált programnak az alapján vállaltak kormányt. Oly program alapján, mely az általuk, mint a nemzet törvényhozásának többsége által kifejtett programmal homlokegyenest ellenkezik. Ezzel elismerték az abszolút felségjogot, aminőt a magyar alkotmány sohasem ismert. Ezzel az alkotmányosság alapfeltételeit rombolták össze és a nemzet ellen árulást követtek el. Elárulták nemcsak a nemzettől nyert megbizásukat, de elárulták a nemzet multját és jövőjét is.

A törvényes keretek között megnyilatkozott nemzeti akarat semmibe sem vétetett. Sőt ezen semmibevételt alkotmányos formában szentesítették, sőt tovább mentek, a trónbeszédben, melyért már ők felelősek, a király részéről ezen semmibevételt a jövőre nézve is elfogadandónak jelentették ki. A koalíció bünei között ez a legrettenetesebb bűnök egyike. Valóságos hazaárulás, mely minden életképes, önérzetes nemzet kebelében — elrettentő például — halállal vagy örökös száműzetéssel volna sújtandó.

A felségjognak olyan elméletét elismerni, elfogadni, hogy annak hatásköréhez tartozik a törvényhozásnak programot adni — *ezt szabad megtenni, azt nem szabad, ez véghezviendő, az mellőzendő* — hallatlan merénylet, mely egész alkotmányunkat felforgatja, önrendelkezési jogunkat megsemmisíti.

Önkormányzatunknak a legelső és legfőbb alapeszméje: hogy a törvényhozás többségének a nemzeti akaratot kell képviselni. A törvényhozás többségének kell befolyást gyakorolni a felségjogokra és a felségjogokon alapuló kormányra. Utasítást, marsrutát nem adhat a felség a törvényhozásnak. Amint ezt megtette. Most egyedül a király akaratát képviseli és a királyi akaraton alapuló végrehajtó hatalmat képviseli a törvényhozás. Ez halálos veszedelem, mely alkotmányunkból kitörölte azt az eshetőséget is, hogy valaha a nemzet ura legyen saját sorsának.

A koalíció, mely ezt a veszedelmet zuditotta, rosszabb, átkozottabb minden darabant-kormánynál, mert *a törvényes formák mázával bevonva, alkotmányosan cselekedték azt, amit azok törvényen kívüli állapotban vittek véghez*. A darabantok által előidézett állapot: betegség, melyből van felgyógyulás, a koalíció által elkövetett alávalóság: halál, melyből csak a katasztrófák menthetnek meg bennünket.

Itt már nem a 67-es alap elfogadásáról vagy a personal-unio feladásáról van szó. Itt már az ezeréves magyar alkotmány megsemmisítéséről van szó. Ezer éven keresztül sokszor előfordult, hogy a nemzet törvényhozása nem volt egy véleményen a királylyal, de az soha elő nem fordult, hogy a nemzet törvényhozása elismerte volna — mint ahogyan tényleg most elismerte —, hogy a királynak *joga van* programot adni a törvényhozásnak s a törvényhozás *köteles* e programot végrehajtani. Ez rettenetes. Ez szörnyűség.

Kossuth Ferenc és a függetlenségi párt a meztelen császári önkény előtt meghajolt. A parlamentáris szolgaságnak nyílt szentesítése volt ez, mely a gaudiumi járom alá hajtotta nemcsak őket, hanem gaudiumi járom alá hajtja még a jövőendő kormányokat és többségeket is.

A «császári akaratok» lettek egyszerű végrehajtói. Tehát igaza volt Mezőssy Bélának, mikor megírta a koalíciós kormány kinevezése előtt néhány hónappal, hogy «nincs olyan hitvány feladat, amelynek végrehajtására fel ne kínálkoznának a megfelelő alakok». Felkínálkozott ő is, felkínálkoztak mások is, mert hát abban is igaza volt Mezőssy Bélának, hogy «annyi millió magyar között mindig kerül néhány ágról szakadt, aki cserébe adja a becsületét».

*

Apponyi Albert 1905-ben nyilatkozatokat tesz, mint megmásíthatlan, megérlelt meggyőződését hirdeti ország-világ előtt, hogy:

1. «nincs többé remény, hogy a közösüges 1867. évi intézmények keretében megvalósíthassa azon nemzeti törekvéseit, melyek politikájának lényegét képezik»;

2. «az 1867. évi intézmények területe nem alkalmas tér az alkotmányos harcnak győzelmes megvívására»;

3. «az egész 67-es kiegyezkedés erkölcsi alapjai összedőltek. Erkölcsi ereje oda van»;

4. «a tiszta personal-uniot tartom a kapcsolat *egyedül* megnyugtató alakjainak.»

Egy rövid esztendő mulva érkezett az ideje, hogy Apponyi Albert «megmásíthatatlan» meggyőződésének érvényt szerezzen. Ő felsége a király maga elé idézi 1906 április elején s megkínálja őt a kormányzásban való részvétellel. Ha valakinek az a meggyőződése, ami az övé volt, hogy 1867. évi intézmények keretében *lehetetlen megvalósítani a nemzeti törekvéseket*, miután

az 1867. évi intézmények területe nem alkalmas tér alkotmányos harcok megvívására és miután az egész 67-es kiegyezkedés erkölcsi alapja *különbén is összedült* s erkölcsi ereje odavan, *csak a personal-unio* alapján lehet az ország égető bajait orvosolni — az kormányzásra nem vállalkozhatott volna másképpen, csak úgy, hogy a királytól előzetes felhatalmazást kap a létező intézményeket más, a personal-unio alapjára fektetett s a nemzet érdekeinek megfelelő intézményekkel felcserélhetni. Annak *csak ebben az egyetlenegy esetben* lett volna szabad az erkölcsi alappal, az erkölcsi erővel különben sem rendelkező 67-iki rendszer fentartását megigérni és *csakis addig*, míg a nyert felhatalmazás folytán a létező intézmények felcserélése a rendes alkotmányos uton megtörténhetik.

A politikai morál, a férfiúi önérték, az adott szó szentsége mindazt követelték, hogy eképen cselekedjék Apponyi Albert.

A józan ész, a tisztesség, becsület minden hangja azt kiáltotta: ezt kell tenni Apponyi Albertnek.

És mit tett? Az országgyűlés költségvetése tárgyalása alkalmával elbeszélte, hogy mit tett.

«Vállalkoztam a létező intézményeket összeroskadástól megóvni.»

Határtalan politikai alávalóság! Mikor a véletlen kedvező alakulása folytán elérkezik az ideje, hogy a létező 67-es intézményeket, amelyek *keretében* — szerinte is — *lehetetlen* megvalósítani *törekvéseinket*, amelyek nem alkalmasak az alkotmányos élet folytatására s amelyek különben is *elveszítették minden erkölcsi értéküket* — összeroskadás fenyegeti, akkor előáll Apponyi Albert és *vállalkozik* ezen létező intézményeket az összeroskadástól megóvni!

Hol itt a politikai erkölcs? A meggyőződés komolysága? A férfi kijelentései iránt tartozó tisztelet?

Voltak neki még más komoly, megérlelt, megmásíthatatlan meggyőződései is, melyekkel az ország elé lépett:

Az, hogy «itt nem marad egyéb hátra, mint vagy belenyugodni egy *nyomorult, hitvány* existenciába, vagy (félre lökve a 67-iki kiegyezkedést) megszerezni a magyar nemzeti élet teljességének minden lényeges attributumát».

Az, hogy «nem vállalhatunk el magasabb kvótát semmi szín alatt».

Az, hogy «minden hazafi azon az állásponton áll, hogy a kvóta felemelése lehetetlen».

Az, hogy ha valaki a kvóta felemelése ellen beszél és azt mégis megszavazza, «az feljogosít bennünket arra, hogy a *legrosszabbat* tegyük fel róla».

Ezeket az ő «komoly», «megérlelt», «megmásíthatatlan» meggyőződéseit, melyekkel az ország elé lépett, mind megmástitotta, mind feladta, mind meghazudtolta. Nem «megérlelt meggyőzések» voltak azok, hanem előre kieszelt üres frázisok, hitvány hazugságok.

Apponyi Albert gróf ellenezte a kvótafelemelést, mégis megszavazta, tehát szerinte fel vagyunk jogositva róla a *legrosszabbat* feltenni. Apponyi Albert gróf szerint minden hazafi azon az állásponton áll, hogy a kvóta felemelése lehetetlen. Ő nem tartotta lehetetlennek, mert megszavazta, tehát saját maga ítélete szerint nem is hazafi.

«Ha én egyszer az ország elé lépek valamivel, úgy az nekem komoly, megérlelt, megfontolt, *megmásíthatatlan* meggyőződésem. Meg fogja önöket erről győzni az én jövőm» — kiáltott nagy büszkén Apponyi Albert gróf.

No hiszen a jövő szépen meggyőzött bennünket arról, hogy mit ér az ő *megmásíthatatlan* meggyőződése. Nem lehet arra semmit adni. Nem ér az egy irgalmas kiáltást. Egy éretlen ember üres kiabálása, vagy egy raffinirozott szédelgő előre kieszelt — s a nép bolondítására szánt hazugsága.

Apponyi Albert gróf nyilvános politikai pályáján az ország előtt azt a határozott nyilatkozatot tette, hogy ha «meggyőződének politikájának keresztülvihetlenségéről, melyet egyszer kitűzött, az nem volna reá nézve indok, hogy *más politikának szolgálatába lépjen*, a világért sem, akkor a *politikai erkölcs követelményeinek* csak úgy vél megfelelhetni, ha a *politikáról egyáltalán lemond*».

Igaz, a politikai tisztesség, a férfias önérzet ezt hozná magával. Eszerint cselekszik minden komoly, becsületes politikus. De Apponyi Albert gróf nem ezt tette, dacára, hogy ezt hirdette. Ő meggyőződött politikájának keresztülvihetlenségéről nem egyszer, de többször és a politikáról még sem mondott le, hanem más politikának állott a szolgálatába.

Mi volt az ő politikája? Büszkén vetette oda a képviselőházban:

«Az én *politikai becsüлетem* a 67-iki alaphoz van kötve, az én feladatom ennek a 67-iki alapnak *sértetlen* helyreállításán fáradozni.»

Ez volt először az ő politikája. Ezen politikának «keresztülvihetetlenségéről» meggyőződött. Maga mondja: «nincs többé reményem a 67-es alapon megvalósíthatni nemzeti törekvéseinket», amelyek politikájának lényegét képezik. Maga mondja, hogy «az egész 67-es kiegyezkedés erkölcsi alapja összedőlt».

De ez «reá nézve nem volt indok», pedig saját kijelentései szerint indoknak kellett volna lenni arra, hogy «más politikának a szolgálatába ne lépjen», hanem a «politikai erkölcs követelményeinek» megfelelőleg — saját kijelentése szerint — mondjon le egyáltalán a politikáról.

Nem tette. A politikai erkölcs követelményeinek arculcsapásával más politika szolgálatába állott.

«Mai naptól kezdve — mondja Apponyi Albert gróf — Magyarország és Ő felsége többi országai között a *tiszta personal-uniót* tartom a kapcsolat *egyedül* megnyugtató alakjának s ily értelemben Magyarország függetlenségét valom vezér-elve-mül.»

Tehát másodszor ez lett az ő politikája. Hogy nem mondott le a politikáról, mikor első ízben elfoglalt álláspontja keresztülvihetetlenségéről meggyőződött, amit pedig szerinte a politikai erkölcs megkövetelt volna tőle, annak ő érezte a terhét és szükségesnek tartotta új állásfoglalásának megindokolását.

«Eddig csak a féligazságokat hirdettem.» «Kiábrándultam.» (Vagyis más szóval, eddig nem tudtam, hogy mit csinálók.) És hogy a közönség ne kételkedjék többé politikai állásfoglalásának komolyságában, kinyilatkoztatta, hogy:

«Az én politikámban nincs többé *félmunka*. Erről az utról, amit most elfoglaltam (tudniillik a personal-unió alapjáról), én le nem térek az életben többé soha.»

És egy esztendő múlva mit látunk? Meggyőződött másodszor is politikájának keresztülvihetetlenségéről, de a politikai erkölcs követelményeinek megfelelőleg most sem mondott le a politikáról, hanem újból beállt egy más politikának: a koalíciós politikának a szolgálatába.

Hol lesz egy esztendő múlva? Ki tudná azt megmondani! Egy ember, aki lába alól kirugta a «politikai erkölcs» alapját, annak sülyedése beláthatatlan.

Maga bevallotta, midőn elhagyva régi elvi álláspontját, belépett a függetlenségi pártba, hogy eddig 36 éves politikai pályáján csak a «féligazságokat» hirdette. Most pedig, mióta a féligazságok hirdetésével felhagyott, most már «egész hazugságokat» hirdet.

Felmerül előttem gyakran a kérdés — midőn e sorokat írom — érdemes-e ezzel a szélhámosságban világrekordot elért politikussal foglalkozni.

De hát mit csináljak? Ennek az országnak a sorsa, jövője nekem is a szivemen fekszik. Lehetetlen szó nélkül nézni, hogy néhány lelketlen ember — egyik kárhozatos hiuságból, a másik ocsmány pénzvágtyból — csalással, ámitással és korrupcióval halálos veszedelembé vigye az országot. Mert elvek, nézetek, meggyőződések ellen — bármilyenek legyenek azok — ugyancsak elveket, nézeteket, meggyőződéseket állítani szembe, szép és hasznos dolog, bírálni, tiszta meggyőződéssel vitázni, komoly érvekkel szemben, tisztességes komoly hangon, lélekemelő dolog, de egy száz szint játszó ledér és lelkiismeretlen politikus vakmerő hazugságait — miket hosszú évek óta össze-vissza hadar — sorra szedni, kimutatni, nagyon keserves foglalkozás.

És ő merészel még «harminc esztendei tisztességes politikai multjára» hivatkozni azokkal szemben, akik az ő politikai nyilatkozataiban bizalmatlankodnak.

Isten is jezsuitának teremtette, de a magyar politikusok korlátoltsága folytán «nemzeti vezér» lett, az ország rettenetes szerencsétlenségére.

Kossuth Ferenc.

A gyávaság és szolgálalkúség hülyévé teszi az embereket. A bécsi Zeit (az is jellemző, hogy a magyar «nemzeti vezérek» bécsi német lapokat keresnek fel nyilatkozataik közlésére) egy cikket hozott Kossuth Ferencről, melyben ez a többi között azt mondja, hogy «a pragmatika szankció örökös köteléket teremtett a magyar király és a magyar nemzet között». A függetlenségi párt egyik értekezletén pedig Nagy György képviselőnek egy — az uralkodót támadó — cikke alkalmából azt mondta: «a függetlenségi párt soha sem volt antidinasztikus és *soha nem is lesz!*»

Hogy nem volt antidinasztikus soha, amióta megalakult, az bizonyos, hogy most sem az, az is bizonyos, de hogy ezután sem lesz az «soha», hát ez olyan beszéd, mely nem komoly ember szájába való. Így csak olyan ember beszél, aki nem gondolja meg, hogy mit beszél. Ilyet csak olyan ember mond, aki szavának súlyát és következményeit sohasem veszi komolyan számításba.

Nem leszek antidinasztikus, amíg a dinasztíát nemzetem existenciájával összeegyeztethetőnek tartom. De ha úgy fordulna a világ sora, hogy dinasztikusnak lenni annyit jelentene, mint a magyar állam sirját megásni, nohát akkor antidinasztikus lennék.

Aztán «örökös» köteléket kötöttünk és a dinasztia között nem teremtett a pragmatika szankció, hanem csak feltételeset. Ha kihal az uralkodó család, a királyválasztás joga visszazáll a nemzetre.

Az ember nem próféta, Kossuth Ferenc pedig ember és nagyon is gyarló ember, nem tudhatja tehát, hogy miképp fordul a világ sora. Hogy beszélhet tehát Kossuth Ferenc úgy, hogy a függetlenségi párt «soha» sem lesz antidinasztikus és «örökös» kötelék láncol bennünket a dinasztíához?

Az igaz, Kossuth Ferenc kiadta a bizonylatot arról, hogy ő «sohasem» lesz antidinasztikus. Mint a Lipót-rend nagykeresztjének lovagja, meg is esküdött rá, hogy «ő soha, semmi körülmények között nem lesz antidinasztikus». Neki tehát kötelessége is ilyen nyilatkozatot tenni.

«Otrombán szolgálai nyilatkozat ez» — mondja Kossuth Lajos. «Nagy szerencsétlenség az, ha valamely nemzet forradalomhoz kénytelen folyamodni, de vannak esetek, midőn a népek «ultima ratio»-ja kényszerűség, a jövő az isten titka, nem tudhatjuk, hogy mit parancsolhatnak nemzetünknek a jövőnek előttünk ismeretlen körülményei s minthogy ezt nem tudhatjuk, nem hivatásunk a jövőnek elébe vágni.»

Igy gondolkodott Kossuth Lajos. Dehát Kossuth Ferenc mindig másképpen cselekszik, mint ahogy Kossuth Lajos gondolkodott.

Kossuth Ferenc azzal akarja híteahagyottságát mentetetni, hogy hivatkozik apjának, Kossuth Lajosnak, arra a mondására, hogy «a politika az exigenciák tudománya».

No, hiszen jó forrásra hivatkozik.

«Aki az elvtagadást mondja az exigenciák tudományának, éppen olyan — mondja Kossuth Lajos —, mintha az ellenséghez átszökött katona a taktika exigenciáira hivatkoznék. Lerakni a fegyvert és átszökni az ellenséghez — ez is az exigenciák tudománya.»

Kossuth Ferencnek minden törekvése, hogy itthon az ő saját személye érvényesüljön. Elveinek kellett volna érvényesülni, nem a saját személyének. Ha személye elveivel *együtt* érvényesül, azt mindenki helyesli, de hogy odadobja elveit csak azért,

hogy a maga személye érvényesüljön, az gyalázatos dolog. Egy képet láttam valamelyik lapban, amely azt ábrázolja, mikor a szánon száguldó apa a nyomában levő éhes farkasoknak saját édes fiát dobja oda, hogy ő maga menekülhessen. A kép alá az volt írva: a bestiális apa. Így dobta oda Kossuth Ferenc is saját édes apjának elveit a bécsi éhes farkasok elé, hogy saját személyét biztonságba helyezze. Az a bestiális apa azzal indokolta gyalázatos tettét, hogy neki otthon levő családja érdeke parancsolta azt tenni, amit tett. Kossuth Ferenc is azzal indokolja hitehagyottságát, hogy neki a nemzet érdeke parancsolta ezt.

Kossuth Ferenc semmit sem tanult el apjától. Egy életet töltött el apja mellett s mind ez nyom nélkül maradt. Az önzetlenség, férfijellem, lelkesedés, törhetetlenség és hatalmas ész — semmi sem ragadt rá. Hej, jól írta azt Kossuth Lajos egyik levelében: «mindez nem oly nemű szerzemény, melyet örökségül lehetne másokra átbocsítani».

Nem bizony.

«Ha az ész és jellem az utszélen teremne, minden számár megehetné», mondta Bismarck. És igazat mondott.

*

Kossuth Ferenc maga kéri a delegáció bizottságában a függetlenségi párt tagjait, nyugodjanak bele, hogy német nyelven folyhasson a tárgyalás. Magyar miniszter a magyar országgyűlés bizottságában a német szót ajánlja tárgyalási nyelvül a magyar országgyűlés függetlenségi tagjainak. Gyalázat.

Mire kapott Kossuth Ferenc megbízást a nemzettől? Arra, hogy szerezzék meg a nemzet számára az állami önállóságot, szerezzék meg az 1867-iki alap helyett a 48-as alapot. Kossuth Ferenc elvállalta a megbízást, de a 48-iki alap helyett ismét csak a 67-es alapot hozta vissza. Ez kijátszása a nemzetnek. Ez visszaélés a nemzettől kapott megbizással.

Ha én megbizok valakit, hogy menjen a Hegyaljára és hozzon nekem egy akó tokai bort és az tokai bor helyett nekem homoki lőrét hoz, az nem teljesítette az én megbizásomat, az engem kijátszott, megcsalt. Ha nem sikerült neki azt hozni, amire megbizása volt, adta volna vissza megbizólevelét. De arra joga nem volt, hogy megbizásom ellenére cselekedjék. Abbeli hitegetése, hogy majd csinál ő abból a lőréből tokai bort, csak a bolond embert nyugtathatja meg. Ezzel értelmes, józan eszű embert el nem bolondíthat.

«Fáj az ember szive, amint látja elvonulni a nemzet kezeügyében *a kedvező* alkalmat anélkül, hogy kinyujtáná kezét, hogy az érett gyümölcsöt letépje» — írta Kossuth Ferenc egyik cikkében a nemzeti küzdelem alatt.

A nemzet meghallgatta Kossuth Ferenc fájó szivéből eredő intelmét. Többséget adott neki, mondván: eredj, nyujtsd ki a kezedet, tépd le az érett gyümölcsöt. Kossuth Ferenc el is ment, ki is nyujtotta a kezét, le is tépte az érett gyümölcsöt: a miniszterséget és a Lipót-rendet, de nemzetének nem maradt egyéb belőle, mint a szégyen és gyalázat.

Kossuth Ferenc írja, nyomtatásban olvashatja mindenki, hogy:

«Aki Kossuth Lajos elveit követi, az nem hiheti azt, hogy a nemzeti aspirációkat *a közösügyes törvényekkel kielégíteni lehetne*. Kossuth Lajos emléke nevében kérem, hogy ne is lépjen — senki kedvéért — a függetlenségi pártból *senki* ez alapra, amely *messzire elvezet mesterünk tanításától*.»

Igy ír Kossuth Ferenc. És ugyanakkor, mikor ezeket írja, rálép a közösügyes alapra, odacsalja maga mellé az egész függetlenségi pártot, holott előbb kérte, figyelmeztette őket, hogy arra az alapra rá ne lépjenek, mert szerinte azon az alapon nem lehet a nemzet aspirációit kielégíteni és amely alap messzire elvezet a mester tanításától.

Hihetetlen alávalóság, amit ez a Kossuth Ferenc tesz. És alávalóságát fokozza az a vakmerőség, melylyel uton-utfélen azt hirdeti, hogy «Kossuth Lajos szelleme és az ő szelleme összeolvadtak», hirdeti, hogy ő «Kossuth Lajos elveinek megvalósításán dolgozik».

Megtagadja saját multját, megtagadja atyját, megtagadja hazáját, megtagad mindent, amit eddig szentnek hirdetett, csak azért, hogy hiúságát, személyes egyéni érdekeit kielégitse.

Kossuth Ferenc a számolgotó hideg ész embere. Alkudozásra mindig kész. Alkudozott Khuen-Héderváryval, alkudozott Kvassayval, alkudozott Buriánnal, míg végre megegyezett az osztrák kamarillával. Benne egy szikrája sincs a magyar szivnek abból az önfeláldozó érzelmeiből, mely az ország állami függetlenségének megszerzéseért mindenre képes. Alakoskodás, két-szinűség, csalás és ámitás tették őt miniszterré! Példáját látva, ma már mindenki arra a mesterségre adja magát, amelyen Kossuth Ferenc nagy ember lett. A politika terén az emelkedés főfeltétele ma már: a csalás, ámitás.

Tudom én, mivel tartozom a nagy közönségnek, amelynek irok és mivel tartozom magamnak, amikor a közélet szereplő embereiről irok. De engedelmet kérek, ha én hallom hirdetni, hogy «politikai inmoraritást kellene elkövetni annak, aki éppen azt a programpontot ejtené el, melyben a nemzeti akarat leg-erősebben megnyilatkozott, hogy saját állami nyelve érvényesüljön a saját pénzével és vérével fentartott hadseregben», — ha én olvasom az ország népéhez irt felhívásban, hogy a magyar vezényszórol le ne mondjon, mert «ha a nemzet saját nyelvéről lemond, öngyilkosságot követ el», — ha én olvasom, hogy Kossuth Ferenc azt táviratozza a Kossuth Lajos emlékétt ünneplő kolozsváriaknak, hogy «Kossuth Lajos álmainak megvalósítása képezi az ő feladatát» — és mikor ezeket olvasom és hallom, úgyanakkor azt látom, hogy elejti a magyar vezényszót — tehát inmoraritást követ el, lemond a magyar nyelv érvényesítéséről — tehát öngyilkosságot követtett el a nemzettel és rááll a 67-es közösügyes alapra, azt megerősíti, állandósítja, amely Kossuth Lajos «álmainak» nem hogy megvalósítása, de égbekiáltó meghazudtolása, nohát akkor kérem, a közélet ilyen fajta szereplőiről, aki csalja az országot, gyalázza az apja emlékétt, nincs az a toll, mely megérdemlett hangon tudna irni. Ide már nem toll, egészen más valami kellene.

Széchényi érsek azt mondta I. Leopold királynak: «Bár száradt volna el jobb karom, midőn a koronát felséged fejére tettem.»

Én is elmondhatom Széchényi érsekkel: «Bár tört volna ki a lábam, midőn elmentem Kossuth Ferenchez meghívni őt munkatársamnak.»

A függetlenségi eszmékhez erős ragaszkodást mutatott, hogy annál könnyebb legyen azt később megtagadni. Valahányszor a nemzet egy-egy életbevágó jogát feladja, mindannyiszor apja nevét emlegeti s minél több jogot ad fel, annál többször emlegeti. Judás Iskariot és Kaifás együttesen nem voltak bűnösebbek Krisztus elárulásában, mint amilyen bűnös Kossuth Ferenc apja elveinek elárulásában.

És ez az ember akar a jelenkor Árpádja lenni! Születése 60. évfordulóján az Egyetértésben azt írta, hogy:

«Magyar hazánkat Álmos fia, Árpád szerezte meg, adna bár a magyarok istene nekem erőt ahoz, hogy én lehessek a jelenkor Árpádja, aki visszaszerezhessem az *elalkudott* független magyar hazát.»

Ő szerzi vissza az elalkudott független magyar hazát! Szent isten! Amit eddig el nem alkudtak belőle, ő azt is elalkudja. És ő akar a jelenkor Árpádja lenni! A trikóba öltözött majom!

*

Mélyen elborult lélekkel szemléljük ennek a férfiúnak pályafutását. Ötven évig önkéntes számkivetésben élt apja, a megdicsőült Kossuth Lajos, a legerősebb jellemű ember oldala mellett. Azután apja koporsója kíséretében hazajött és itt nemzetének szolgálatába állott a függetlenségi zászlóval kezében, a personal unio alapján. Valamint apja meg volt róla győződve, hogy fia, nevével elveit is örökölni fogja, úgy nemzete is benne nemcsak Kossuth Lajos fiát, hanem Kossuth Lajos elveinek örökösét is látta. Rábizta magát és vakon követte.

De minél nagyobb ür választott el bennünket a gyász-pompával haza hozott koporsótól, Kossuth Ferenc annál inkább kezdett kibontakozni abból a tiszteletet parancsoló fényködből, melyet apja meggyőződése és a nemzet közfelfogása körülötte szőtt. Lassan, lassan megmutatta a saját, természetes alakját, hihetetlen *gyengének* az elvek mellett, *mohónak az önzésben*. A kísértéseknek nem tudott ellentállni. Rettenetes hiúságához, mértéket nem ismerő — s nem éppen tiszteletreméltó — ambíciójához kellő vagyonnal nem rendelkezvén, az elébe tartott perspektiva: excellenciás urnak, hatalmas miniszternek lehetni, vájkálhatni az ország kincsesládájában, kegyeket osztogatni és folyton ünnepeletetni — megszedítette a mindennapi közönséges jellemet. Megismerte pártját, érintkezett az emberekkel s mikor annak a tudomására jött, hogy ebben az országban az emberek egy nagy része önző vagy együgyű — szélhámos lett.

Kezdett alkudozni, paktálni, leszerelni, visszaszivni és rövid tíz év alatt Magyarországnak négyszáz év óta fennen lobogó függetlenségi zászlaját, az ország egész függetlenségi pártjával egyetemben, oda vitte meghódolásra az osztrak egységes birodalmat hirdető trón lábai elé.

Kossuth Ferenc öntudatosan cselekszi ezt. Szándékosan bolondítja az ország népét. Beszédeiben, vezércikkeiben, verseiben, az apja könyvéhez irt előszavaiban, mindenütt és mindig homlokegyenest ellenkezőjét hirdette annak, amit most cselekszik.

Kossuth Ferenc praktikus ember, tudja a történelemből, tapasztalhatta az életben, hogy hazája szent jogaihoz ragaszkodni rendületlenül: csak halál után jutalmaztatik meg a nemzet által.

Példa rá a saját apja. Ha az ember *még életében hasznát akarja venni a politikának*, akkor meg kell alkudni a körülményekkel, nem szabad ragaszkodni elvekhez, paktálni, engedni, hátrálni kell. Aki törni nem akar, annak hajlongani kell. Ha pedig azt akarja az ember, hogy mikor hajlong és fordul, akkor is törhetetlennek lássék, hát hazudni ámitani, és csalni kell. Ezt teszi Kossuth Ferenc.

Kossuth Ferenc nagyon jól ismeri a történelmet. A történelem azt tanítja, hogy a nép nem a bolondítókat üti le, hanem a becsületes politikusok buknak el. Ez teszi őt vakmerővé a bolondításban, de ez fog nekünk is erőt, bátorságot és kitartást adni, leszedni róla az álarcot és a bolondítás meztelenségében állítani az ország elé.

Tapasztalni fogja nemsokára, hogy a Kossuth névben *nagy erő* rejlik a függetlenségi eszméért való küzdelemben, *de nem lesz benne* erő, ha Bécs szolgálatában áll.

A «Kossuth» név nagy becsben áll a hálás magyar nép előtt. E név azonosságában rejlik erőforrást ne használja fel tovább a hiszékeny magyar nép elbolondítására.

Lehetetlen megengedni, hogy Kossuth Ferenc ily gyalázatosan bitorolja e név «nimbuszát». Hogy ennek a névnek, mely szenvedéseinkben vigaszunk, borus napjainkban reménységünk, csüggedéseink között bátorítónk és lelkesítőnk volt, hogy ennek a névnek a «nimbuszát» most fia odaadja nemcsak minden piszkos rumos üveg gyalázatos reklámozására, de az ország legszentebb jogainak elárulására is, lehetetlen azt közönyösen nézni.

Azt írja Kossuth Ferenc egyik cikkében (természetesen, mikor még nem állott a 67-es közösügyes alapra) hogy

«Valahányszor egy lépést teszek a közélet terén, aggódo ihlettel gondolok, mit mondana ő (apja) hozzá?»

Pedig tudhatná, hogy mit mondana ő azokról, akik a közösügyes rendszert támogatják. Megírta könyvében :

«Tüzes vassal szeretném homlokára sütni a bün bélyegét minden egyesnek, akinek e közösügyes rendszer átkának szét-szórásában része van» — mondja Kossuth Lajos.

Kossuth Lajos meghalt, az már nem sütheti fia homlokára a bün bélyegét, de oda fogja sütni a nemzet. A hazugság és hitehagyottság bélyege homlokára lesz sütvé egész életére.

A «Kossuth» név kedvéért sokat megbocsát a magyar ember. De azért ne higgye Kossuth Ferenc, hogy a «Kossuth» név minden gyalázatosságot eltakar.

Kossuth Ferencnek semmi köze most már Kossuth Lajoshoz. Az iratait örökölte, azokat eladta az Athenaeumnak. Erekyeit örökölte, azokat eladta a muzeumnak. Elveit örökölte, azokat eladta Bécsnek. Kossuth Ferencnek semmi köze többé Kossuth Lajoshoz. Ami őt Kossuth Lajoshoz csatolta, azokat ő jól értékesítette. Hagyjon békét most már Kossuth Lajosnak.

Kossuth Ferenc és Apponyi Albert gróf.

Kossuth Ferenc és Apponyi Albert egy alkalmat sem mulasztanak el, hogy ne bolondítsák az országot, miszerint «az ő tekintetük változatlanul van a dicsőséges függetlenségi zászlón és ők minden körülmény között a függetlenség felé vezetik az országot.»

«A koalícióban tulnyomó nagy többségben a függetlenségi párt van, az irány tehát, amelyet követnünk kell, nem lehet más, mint az, amely a függetlenségi párt elveinek megvalósításához vezet». — Így deklamált Kossuth Ferenc minden alkalommal. Harmadfél esztendeje, hogy kormányozzák az országot. De ennek a harmadfél esztendei kormányzásnak nincs egyetlen eredménye sem, amely azt bizonyítaná, hogy függetlenségi irányban terelnék az ország politikáját. Hol az a törvény, mely a függetlenségi programnak csak egyetlen egy pontját is megvalósította volna? De van számtalan, mely éppen az ellenkezőt bizonyítja. Az önálló vámterületnek 10 esztendőre való feladása, a cukor-surtaxe elejtése, a dalmát vasuti csatlakozás elfogadása, a kvóta felemelése, a hajózási szállítóadó elengedése mind Magyarország állami önrendelkezési jogának megcsorbitását jelenti.

Apponyi és Kossuth Ferenc arra is készek lettek volna, hogy a közös vámterület ne 1917-ig, hanem 10 esztendővel tovább, 1927-ig kössék meg. Ezt nem én mondom, ezt Wekerle mondta az országgyűlésen, mikor az Orsován tartott miniszteri tanácskozásról lévén szó, ezeket mondta: «Az orsovai programról csak annyit mondok, hogy ott hosszú lejáratu vagyis 20 éves szerződésről volt szó, mivel azonban a közvélemény ellene volt a 20 éves szerződésnek, attól elállottunk.»

A függetlenségi párt valamelyik pártértekezletén maga Kossuth Ferenc is kardoskodott a hosszú lejáratu szerződés mellett.

Tehát csak azért állottak el az önálló vámterületnek 20 évre való elpaklizásától, mert az ország felháborodását látták. Különben ráállottak volna, Kossuth Ferenc is, Apponyi Albert is — így vélvén leghelyesebben az ország politikáját a függetlenség felé irányítani.

Rettenetesen lekicsinyelték ezek az urak Magyarország népének értelmi képességét. Furfangos fogásokkal kezükbe keríteni a hatalmat és nem tartani attól, hogy időnek előtte észreveszi a közönség a csalást, nagy raffinéria. Feladni minden elvet, megtagadni minden előbb nyilvánított meggyőződést és mégis azt hirdetni, hogy tántorithatatlanul ragaszkodnak régi elveikhez és régi meggyőződésükhöz, csak oly országban lehet, hol a legszörnyűbb képtelenségeknek is akadnak hívói.

A politikai becsületességet mindenkitől meg kell követelni, aki a közzereplés terére lép. Becsületes őszinteség és férfias bátorság adja meg a jogalapot arra, hogy valaki politikai közpályán figyelembe vétessék. Apponyi Albert gróf és Kossuth Ferenc beszédeiből napnál világosabban ki lehet mutatni, hogy sem a politikai becsületesség, sem a komoly, férfias bátorság nincsen meg bennök.

Óbudán azt hirdette Apponyi Albert gróf, hogy kívánják tőlünk, miszerint:

«mondjunk le a gazdasági önállóság rendezéséről 1917-ig, mondjunk le a valuta rendezéséről, a hitelügy önállósításáról: a gazdasági önállóság kardinális feltételeiről, a nemzetnek azt mondják, hagyja abba a meddő nemzeti küzdelmet s foglalkozzék a nép jólétével. Meddő közjogi küzdelem alatt azt értik, hogy a nemzet nemzet akar lenni s ki akarja vinni nemzeti létének teljességét. Ezt nevezik meddő közjogi harcnak. Feltételezik Magyarország népéről *azt az aljasságot*, hogy egy *eléje festett* népjóléti program kedvéért *nemzeti becsületét áruba bocsátani* hajlandó lesz.»

Igy beszélt Apponyi gróf Óbudán. És mit csinál most? Azt csinálja, hogy a gazdasági önállóság rendezéséről 1917-ig lemondott, a meddő közjogi harcot abbahagyta és szédeleg a «nép jólétére» szánt közoktatásügyi javaslatáival. Tehát elkövette azt az «aljasságot», amelyet róla a darabant-kormány feltételezett és «áruba bocsátotta a nemzet becsületét» holmi *eléje festett népjóléti program kedvéért*.

Mérsékeltőbb hiveit, akik várakozást tanácsolnak neki a nemzeti küzdelem folytatásában, míg valamely előre nem látott

esemény e részben netalán szerencsés fordulatot idézhetne elő, arra tüzelte, hogy :

«*nem szabad, nem lehet várni, most már nem várhatunk, sőt fel kell emelni vészkiáltásunkat, félre a közös intézményekkel, melyek az idegen befolyást állandó veszedelemmé rögzítik. Ennek feltétele pedig a tiszta personal-unio.*»

Igy beszélt Apponyi Albert, míg nem ült a miniszteri székben. És mit beszél most?

«Kötelességünk volt a békés utra térni — mondja, amikor miniszter lett —, mert vétek a nemzetet egy borzasztó küzdelem esélyeinek kitenni.»

Tessék elolvasni a lipótvárosi függetlenségi párt lakomáján tartott beszédét. Azt mondja :

«Nem keresi a háborút, mert hiszen *tudvalevő*, hogy minden háború áldozatokkal jár.»

«A küzdelem nagy anyagi és erkölcsi veszteségekkel jár s megzavarja a nemzet békés fejlődését.»

«Balga az, aki felidézi a háborút ok nélkül.»

«Balga az, aki mikor remélheti békés uton elérhetni célját, háborunak utján akarja azokat megvalósítani.»

«Csak akkor szabad csatába indulni, amint Napoleon mondotta, ha legalább 75 százalék a valószínűség arra, hogy a győzelmet kivívjuk.»

Igy nyöszörög most ez a nemzeti hős vezér. Nem kell keresni a háborút. A békés fejlődést megzavarni bűn. Csatába indulni nem szabad.

Hát ezek mind «tudvalevő» dolgok, az igaz, de hát ezeket a tudvalevő dolgokat ő még tegnap nem tudta? Tegnap még a jászberényieket arra oktatta, hogy «*békéről beszélni sem lehet*», a budapest-lipótvárosiaknak pedig most azt mondja: «balga az, aki a békét meg akarja zavarni».

Jászberény piacán a küzdelem napjaiban így szónokolt :

«Én *nem a békének, hanem a harcnak igéjét* hirdetem. Azon durva ökölcsapások után, melyek a magyar nemzetre és alkotmányára hullottak, *önmegalázás nélkül békéről beszélni nem lehet.*»

Tehát Jászberényben *önmegalázás nélkül békéről beszélni sem lehetett*, a Lipótvárosban pedig már kötelességének tartja rálépni a béke útjára. Jászberényben harcot hirdet, a Lipótvárosban pedig azt mondja: balga az, aki a harcot hirdeti.

Jászberényből Komáromba ment :

«Ugy áll ma a kérdés — hirdette ott erős hangon —, hogyha meghajlunk az akadályok előtt, akkor nemcsak nemzeti politikánk lényeges posztulátumát ejtettük el, de a saját aláírásunkkal ismertük el csonka államiságunkat s kiállítottuk a bizonyítványt arról, hogy Magyarország nem állam, de néptörzs s több-kevesebb autonómiával ellátott tartománya Ausztriának. Ha most lemondunk e jogainkról, nemzetünk sorsa rosszabb lesz, mint bármikor a múltban, mert aláírjuk Magyarország lefokozását.»

Hogy mik azok a jogok, melyekről nem szabad lemondani, ha nem akarjuk, hogy Magyarország sorsa rosszabb legyen, mint bármikor volt, hogy mit kell tennünk, ha nem akarjuk Magyarország lefokozását aláírni, ha nem akarjuk, hogy Magyarország néptörzs, Ausztria gyarmata legyen? — ezt is megmondta gróf Apponyi Albert, midőn ország-világ előtt hirdette a következőket:

«Meggyőződése, hogy célunkat csak úgy érhetjük el, ha az országról *lehullanak a közös ügyek bilincsei* s ha a nemzet *a tiszta person-aluniora helyezkedik*. 36 éves politikai múlt után mint kiábrándult férfi mondom ezeket. A 67-es alapot nem lehet átalakítani a nemzet javára.»

Tetszett ezt hallani? A közösügyek bilincseinek le kell hullani az országról! A tiszta personal-unio mellett boldogulhat egyedül a nemzet. A 67-es alapot nem lehet megjavítani! Így beszélt ez az ur még rövid idő előtt, sőt még hozzá tette ezt is:

«Nem szabad tehát meghunyászkodnunk, de ki kell tartanunk. Ez eltarthat hónapokig, *évekig, átmehet a nyílt abszolutizmusba*, legyünk erre elkészülve és ne féljünk tőle!»

Hallja ezt az ország, mit mond itt Apponyi Albert: «Harcolni kell, nem szabad meghunyászkodni.» — «Ki kell tartani, önmegalázás nélkül békéről beszélni sem lehet — ne féljünk semmitől.» És midőn mindezeket mondja és hirdeti, ugyanakkor beleegyezik Magyarország lefokozásába, saját aláírásával elismeri csonka államiságunkat, önmegaláztatásunkat végrehajtja és kiállítja a bizonyítványt arról, hogy nem vagyunk állam, hanem csak néptörzs, Ausztriának gyarmata.

Megáll az ember esze, ha ezt a rettenetes elvtelenséget látja. Hát idejutottunk ma már Magyarországon, hogy csak ily szemérmetlen hazugságokkal emelkedhet valaki politikai vezérré.

Ugyan így beszélt szeretett barátja, «akitől csak ásó és kapa

választhatja el», Kossuth Ferenc, egy félévvel minisztersége előtt, mondván:

«Politikai immoralitást kellene elkövetni, ha a függetlenségi párt nem programja alapján akarna kormányra jutni. Fel kellene forgatni a népképviselőlet alapfogalmát, ha éppen azt a program-pontot ejtené el, melyben egy világosan kifejezett nemzeti akarat a legerősebben nyilvánult meg, amely nemcsak természetes, hanem törvényes is, hogy saját állami nyelve érvényesüljön a saját pénzével és vérével fentartott hadseregben.»

Ezt a politikai immoralitást elkövette Kossuth Ferenc, mikor kormányra vállalkozott, elárulva programjának éppen azon pontját, amelyben a nemzeti akarat legerősebben nyilatkozott meg. Erkölcstelen politikába vitte bele a nemzetet, felforgatta a népképviselőlet alapfogalmát s így csak felerészben igaz az, amit ugyanakkor szintén Kossuth Ferenc mondott, hogyha «a nemzet közvéleménye elfogadná az ily erkölcstelen politikát, akkor az a nemzet a birkanyájnál is rosszabb lenne, mert a birkanyáj hajtására is szükséges a juhászkutya, amely harap, a birkanyájhoz hasonló nemzetnél pedig a hajtó kutya szerepébe csak az abszolutizmus vállalkozhatnék» — ennek csak az a része igaz, hogy rosszabb ez a nemzet — mely Kossuth Ferencet követi — a birkanyájnál, de az nem igaz, hogy a birkanyájhoz hasonló nemzetnél a juhászkutya szerepére csak az abszolutizmus vállalkozhatnék, mert ime a hajtó juhászkutya szerepére — a bécsi hatalom kezében tartogatott koncok láttára — vállalkozott Kossuth Ferenc is, Apponyi Albert is. És pedig sokkal sikeresebben vállalkozott, mint akármilyen abszolutizmus.

A nemzet vezérei — egy félévvel a kormányra való vállalkozásuk előtt — maguk bizonyítják be, egyik, hogy «becstelenség» volna azokat a feltételeket elfogadni, amely feltételekkel őket megkínálták. A másik, hogy erkölcstelen politika volna ezt a program-pontot elejteni, amelynek elejtését tőlük kérik — és ezek azokat a feltételeket egy fél év múlva mégis elfogadják, azt a program-pontot mégis elejtik — nohát jogom van kérdeni, kötelességem kérdeni: mi legyen ebből a nemzetből? Hol itt a kibontakozás, mikor a vezérek saját bevallásuk szerint «becstelen» és «erkölcstelen» emberek vezetik a nemzetet, vagyis, hogy egészen az ő szavaikat használjam, mi lesz ebből a nemzetből, hol itt a kibontakozás, mikor «a birkanyájhoz hasonló nemzetet» a juhászkutya szerepére vállalkozott abszolutizmus helyett a «lánglelkű hazafiak» és «nemzeti apostolok» hajtják becstelen és erkölcstelen uton a romlás felé.

Jogom van kérdezni, kötelességem kérdezni: mi az, ami most ebben az országban, ezzel a néppel történik? Őrültek kezébe került az ország, vagy minden tisztességből kivetkőzött kalandorok tették rá a kezüket?

Egyes ember mindig megváltoztathatja véleményét, ha meggyőződést szerzett véleménye helytelenségéről, de legyen bátorsága azt bevallani és legyen erkölcsi érzéke otthagyni a politikai teret, ha csalódás érte. Kossuth Ferenc és Apponyi Albert nem ezt cselekszik. Most is azzal bolondítják az országot, hogy ők nem változtak, előbbi elveikből, meggyőződésükből semmit sem engedtek. Vagy azt hiszik, hogy hülye ennek az országnak valamennyi polgára és elhisz mindent, amit egy Kossuth Ferenc és egy Apponyi Albert állít, vagy ők maguk hülyék, akik abban a nézetben vannak, hogy itt csak szemtelenül és vakmerően hazudni kell s nincs senkinek bátorsága ellene szólni — egy Kossuth Ferencnek és egy Apponyi Albertnek.

Ezek volnának a nemzet nagyjai? Erkölcsi és szellemi tőkét ezek képviselnék a nemzetnek? Ezek, akik a tetteik által a politikai jellemtelenséget a boldogulásnak egyedüli feltételének mutatták be a magyar közéletben. Ezek, akiknek szavahihetősége teljesen megszűnt, akik most, mikor kormányon vannak, tökéletesen az ellenkezőjét cselekszik annak, amit ellenzéki szereplésükben egy egész életen keresztül hirdettek. Lehetetlen!

Kétségbe kellene esnünk Magyarország jövője fölött, látva a magyar politika vezető embereinek ezt a rettenetes züllését és erkölcstelenségét. Halálos sebtől vérző szívvvel kellene felkiáltanunk: «finis Hungariae» — ha e szerencsétlen ország történetébe vetett egy pillantás nem nyujtana egy halvány reménysugárt: türelem, bizalom, volt ez az ország már másszor is lelketlen árulók kezében, de a magyar nép becsületessége, szívóssága és fajszeretete elhárította a halálos veszedelmet. Ha a gyáva meghátrálás és lemondás politikája súlyos sebeket ejt is a nemzet erkölcsi integritásán, nem halálos sebek azok, mert *vannak le nem mondók is*, és ezen le nem mondók — bár nem ülnek az ország tanácsában s bár kevesen vannak ma még az országban, egy éjszaka megnőhetnek, egy szép napon megszorodhatnak és mint haragvó isten ostora söpörheti el a lemondás és meghátrálás erkölcstelen hitehagyottait.

Lehet-e, szabad-e kimélettel lenni az oly alávaló vezérek iránt, akik a nemzet közszellemét bűnös módon felizgatják, aztán még bűnösebb gyávasággal egészen a reménytelenségig megingatják? Lehet-e, szabad-e kimélettel lenni oly alávaló vezérek

íránt, akik torkuk szakadtából kiabálják most a békét, azt a békét melyet ők megaláznak, elfogadhatatlannak hirdettek; azt a békét, amit ők maguk zavartak meg? Meggyujtani a házat bűnös, lelkiismeretlen könnyelműséggel, aztán azokat kárhóztatni, akik nem sietnek az oltással — mégis alávalóság. Igen el kell oltani a tüzet, de előbb bele kell dobni a tűzbe azokat, akik a házat felgyújtották. Legyen már egyszer bűnhődés is a világon!

A legraffináltabb módon, hazug, csábító ígéretekkel, előre kieszelt ámitásokkal kicsalni az ország népétől a bizalmat és a mandátumot —, s mikor az megvan, akkor azt a bizalmat és mandátumot éppen az ellenkezőre használni fel, mint amire az ki lett csalva — ez a legalávalóbb szélhámosság. A közönséges társadalmi életben csak a fenyítő törvényszék tárgyalási termeiben találkozhatunk ily szélhámos alakokkal.

Harcra tüzeltek éveken keresztül, most pedig a háboru veszedelmeinek rémitgetésével hirdetik a *békés jejlődést*. Hiszen az a küzdelem, melyet Kossuth Ferenc és Apponyi Albert obstrukció név alatt folytattak, több kárt csinált az országnak, mint egy háboru. A 48-iki háboru elbukott, de azért dicsőséget hozott a nemzetre. Apponyi Albert és Kossuth Ferenc koalíciója győzött, de azért gyalázat érte az országot. Kossuth Lajos még bukásában is fényt és dicsőséget árasztott a nemzetre. Kossuth Ferenc és Apponyi Albert még győzelmükkel is szégyent hoztak az országra.

Csakhogy az a küzdelem, amelyet Kossuth Lajos vezetett, jelleme és férfiak harca volt, az a küzdelem pedig, amelyet Kossuth Ferenc és Apponyi Albert gróf vittek, szájhősöknek koncert való dulakodása volt. A politikából üzletet csináltak.

Itt van előttem Kossuth Ferencnek is egy cikke, melyet az «Egyetértés»-be irt. Méltó a figyelmes elolvasásra.

«Két dolgot *szentül* hiszek. Egyik az, hogy hazánk *tönkre megy*, ha *el nem különítjük magunkat Ausztriától*; a másik az, hogy soha 30 év óta nem volt és kiszámíthatlan ideig nem is lesz *oly kedvező alkalom, mint most van függetlenségünk kivívására.*»

Igy irt Kossuth Ferenc. Tessék ezt jól megfigyelni! Hát mit érdemel egy olyan ember, aki *szentül* hiszi, hogy *tönkre megy* az ország, ha *el nem különítjük magunkat Ausztriától* és mégis fentartja a közönségeket, sőt szorosabban fűz bennünket Ausztriához. Mit érdemel az olyan ember, aki *szentül* hiszi, hogy soha nem volt és nem is lesz *oly kedvező alkalom függet-*

lenségünk kivivására, mint most és mégis feladja ezt a kedvező alkalmat?

Hát ez nem hazaárulás? Hát mi a hazaárulás, ha nem az, hogy tudjuk: mi az, ami az országot tönkre teszi — s mi mégis azt cselekszük. Hát mi a hazaárulás, ha nem az, hogy felismerve az alkalmat a haza megmentésére, mi mégis feladjuk ezt az alkalmat. Hát mit érdemel az olyan ember, aki öntudatosan, szándékosan hazaárulást követ el?

Ezzel a «szent hitével» ámitotta el Kossuth Ferenc az országot. Ezért a szent hiteért adta kezébe az ország a politikai vezérszerepet — és mikor a vezérszerep kezében volt — elárulta szent hitével együtt az országot is. Hát mit érdemel az ilyen ember?

Nincs itt semmi tekintet, semmi kimélet, félre itt minden érzékenykedéssel. Itt egy átok sujtotta ország, egy évszázadok óta csalt és kirabolt nemzet újból való meggyalázásáról van szó. Felháborodik ereinkben minden csepp vér, midőn a függetlenségi elvekért bitófára került 48-iki hősök kormányzójának fiát látjuk ezen gyalázatos szerep eljátszására kiválasztva a bécsi hatalom által.

Rettenetes idők szele fuj végig Magyarországon!
Vigyázzunk!

Kossuth Tivadar.

Nagyon jellemzők voltak azok a beszédek, amelyeket a két Kossuth-fiu Pécssett, Kossuth Lajos szobrának leleplezése alkalmával elmondott. Kérem figyelemmel meghallgatni:

«Meg kell választani az eszközöket, az időt s ehez kell *idomitani* a cselekvésünket» — mondja Kossuth Ferenc.

«Az eszközök *idomittassanak* a helyzet követelményeihez — mondja ott ugyanakkor Kossuth Tódor.

Mi ez? Mit akar ez jelenteni?

«Meg kell választani az időt s ehez *idomitani* cselekvésünket.»

«Az eszközök *idomittassanak* a helyzet követelményeihez.»

Kossuth Ferenc mondja ezt? És öccse, Kossuth Tivadar kontrázik neki?

Mit jelentsen ez? Kossuth Tivadar is haza akar jönni, segíteni Ferencnek Magyarország önálló állami életének megszerzésére irányzott törekvéseink leigázásában?

Kossuth Ferenc, mikor miniszter lett, nagy fenhéjazva hirdette, hogy «nem ő fog a miniszteri székekhez «idomulni», hanem a miniszteri székeknek kell ő hozzá idomulni».

Hát már ott vagyunk, hogy nem a miniszteri székek idomulnak, hanem Kossuth Ferenc ur «cselekvései» idomulnak az «időkhöz», a «helyzethez».

Tudtuk, hogy így lesz.

És a pécsi régi szabadelvűek éljeneztek, tapsoltak a hírneves «idomitók»-nak, mint valami cirkuszban.

Hát az igaz, hogy ezek az urak értenek az «idomitáshoz». Nincs a világon az az állatszelistító és idomitó, aki a vad-szamarakat oly talpnyaló bestiákká tudta volna átidomitani, mint ahogy átidomitották Kossuthék a függetlenségiakat kormány-pártiakká.

Kossuth Tivadar beszéde további folyamán egész csábitó képét rajzolja a 67-es közösügyes állapotoknak.

«Szorgalmasan tatarozzák állami létünket, sőt már diszíteni is kezdik» — mondja Kossuth Tivadar.

«Ha mindennek eleget teszünk, akkor Magyarország állami épülete biztosan és szépen fel fog épülni.»

No lám, Kossuth Lajosnak — nevével elveinek is örököse — milyen szépen kezd megbarátkozni a közösügyes épülettel, azzal a jogfeladással, melyet apja «bűnnek, hazánkra romlásnak, nemzetünkre átoknak s ha le nem rázza magáról ez átok láncait, lassu, de bizonyos halálnak tudott».

Kossuth Tivadar szerint már «szorgalmasan tatarozzák» a közös vámterület hosszú időre való kitolásával, a közös bank fentartásával és a létszámfelemeléssel, sőt már «diszíteni is kezdik» a kvótafelemeléssel. S ha «mindennek eleget teszünk» vagyis ha megszavazzuk még a létszámemelést is és Bécsnek kívánságait mindenben teljesítjük, akkor «Magyarország épülete szépen fel fog épülni».

És Kossuth Tivadar, aki a kolozsváriakhoz irt levelében arra esküdött, hogy «ha polgári élete kiindulásul *a közösügyi törvényeket kellene elfogadnia*, hogy a hon zárt ajtaját részére megnyissa, *érje jó, érje balszerencse, ő el nem fogadná*, inkább a számkivetést», most már, miután megtatarozták, sőt diszíteni is kezdik ezt a közösügyes államépületet, hát bizony neki nem lesz ellenvetése, szépen haza fog sétálni, ha a hon zárt ajtaja részére megnyittatik — a közösügyi törvények elfogadásával.

Egy Kossuth ugyanis kevés lesz itt, ezt a gyalázatos árulást

megemésztetni az országgal. Jöjjön segítségül Ferencnek Tivadar is. Ketten inkább legyűrhetik apjuk emlékét.

Kolozsvár városának megválasztásában azt a «figyelmeztetést látta», ugyan Kossuth Tivadar, «miként megváratik tőle, hogy atyjának elveihez hű legyen», hanem hát az régen volt, Kolozsvárott ezt elfelejtették, apja pedig meghalt, ki az ördög hozna most már ily «figyelmeztetést» az ő emlékezetébe!

Elvekhez ragaszkodni — nélkülözést, szegénységet jelent még ha Kossuthnak hívják is az embert. Elveket elárulni, jólétet és gazdagságot jelent — kivált ha Kossuthnak hívják az embert.

Ferenc élő példa erre. Miért ne követné őt Tivadar is. Mindaketten okos és praktikus emberek.

Megmondtam én azt már négy esztendő előtt, mikor ott hagytam Kossuth Ferencet és pártját, hogy a függetlenségi eszmék elárulására készülnek. Négy esztendő kellett, hogy szavaim igazságáról meggyőződést szerezzen az ország. Most pedig azt mondom, hogy ha még sokáig Kossuth Ferencnek kezében hagyjuk az ország sorsát, Magyarország a Reichsratba kerül.*

Ha erre egy Kossuth nem elég, hazahozzák a másik Kossuthot is. Ezzel a két Kossuthtal fogja a bécsi hatalom romba dönteni nemcsak Kossuth Lajos 48-iki művét, hanem Deák Ferencnek a 67-iki kiegyezését is.

Ennek a szele fujdogált Pécselt, Kossuth Tivadar beszédéből. Aki a «közös» vámszerződés megkötésében, az önálló bank feladásában, a kvóta emelésében, szóval a függetlenségi program teljes feladásában azt látja, hogy «szorgalmasan» tatarozzák már állami épületünket és diszíteni is kezdik» s aki ezek után még azt tanácsolhatja az országnak, hogy ezután is «tegyünk eleget *mindennek*», az már a Reichsratba készül.

Ne tessék ezt nagyításnak venni. Kossuth Ferencnek nem kell már olyan nagy utat megtenni, mint amennyit eddig megtett. Apja elveitől idáig jönni, ahol most van, nehezebb ut volt, mint innen a Reichsratba menni.

* A leendő «Zentralparlament» első közjogi okmánya 1907 december 31-én *már* közzé is tétetett a magyar hivatalos lapban, a Budapesti Közlönyben. A közös indemnitás, aláírva a császár és király és a három közös miniszter által. Magyarországon törvényes hatálylyal még az 1867-iki alkotmányosság alapján is, csak akkor birna valamely okmány, ha magyar felelős miniszter is aláírná. A Kossuth-kabinet az első 1867 óta, mely az alkotmány ezen rendelkezését felrugta. Mintha csak egy «Zentralparlament» már is működne, hoz egy törvényt, a császár szentesíti, a közös miniszterek ellenjegyzik és érvényes Ausztriában, Magyarországon egyaránt. A leendő «egységes birodalom» második közjogi okmánya pedig az «osztrák császár 60 éves jubileuma alkalmából alapított kereszt-jelvények alapító okmányának a magyar kormány által történt ellenjegyzése.

Justh Gyula.

Ahó! ilyenek a fővezérek, milyenek lehetnek a többiek?

Justh Gyula.

Ecce homo. Ez már ember — gondolta a világ. Szavatartó, határozott ember. Dehogy az, kérem.

Csak volt. Csak látszott kemény legénynek. Mikor Battonyán felállt és két ujját fentartva esküdött:

— «inkább meghalunk, de nem tágitunk.»

Vagy mikor Makón isten szabad ege alatt kinyilatkozta, hogy:

— «a hadseregben a magyar nyelvet érvényesíteni kell.

Ennek *meg kell lenni.*»

Vagy mikor így deklamált Mezőtur város küldöttsége előtt:

— «amig egy csepp vér fog folyni ereinkben, nem *fogunk engedni.*»

Vagy mikor ezzel hitegette választóit:

— «én biztosíthatom a tisztelt közönséget, hogy a koalíció és a koalícióban szerény egyéniségem is képes legyen a hatalomra lépni *elvei megvalósítása nélkül* — az bekövetkezni nem fog *soha.*»

Vagy mikor így bizonyította szavahihetőségét:

— «Vannak, akik szavukat megszegik, de én nem tartozom azok közé. Szavam még akkor sem szegném meg, ha *felnégyelnének.*»

Természetes, amikor ilyeneket hallott szegény Endrődy Sándor, a kurucnóták dalosa, rögtön lánggra gyult és elénekelte neki:

«Nagyurunk, elnökünk
Előljár a harcba.»

De most tessék megkérdezni, hol vannak az elvek, amelyek megvalósítása *nélkül* nem lépnénk *soha* hatalomra? Hol van a magyar vezényszó, az önálló vámterület, amelyektől nem tágitunk, «mig egy csepp vér foly ereinkben», «inkább felnégyeltetjük» magunkat és inkább «meghalunk», de nem tágitunk!

Szószátyár. Most már elénekelheti neki Endrődy Sándor:

«Elég volt immáron
A hazudozásból,
A sebző ostorból,
Megaláztatásból.»

Sohasem volt Justh Gyula sem igazi függetlenségi érzelmű, sem igazi szabadelvű ember. Mindez külső máz volt rajta. Dölyf, góg, de semmi nemes, nagy szenvedély benne, mely őt igazi férfivá kvalifikálhatta volna. Bekente magát a függetlenségi eszmék és radikális szabadelvűség mázával. Így szépen festett — messziről s nagy ember lett. Most, midőn tényekkel kellene bizonyítani függetlenségi érzelmeit és radikális szabadelvűségét, kitűnt, hogy szívében, lelkében mindebből semmi sincs.

Szajhós. Éppen olyan, mint a többi.

Erélyes ember, bátor ember. Ugyan hol és miben? A képviselőház folyosóján — a nemzetiségi vagy a mameluk képviselővel szemben? Az iródiákok között vagy otthon, a hiszékeny magyarok előtt? De hol marad az erélyesség és bátorság Béccsel szemben? Miért nem tiltakozott a kvótaemelés ellen, a kiegyezés ueghosszabbítása ellen, a magyar pénzen eltartott osztrák tisztek fizetésének felemelése ellen — ha olyan erős függetlenségi érzelmű ember? Vagy miért nem tiltakozik azon feudális-klerikális törekvések ellen, amelyek minden téren észlelhetők a törvényhozásban — ha olyan radikálisan szabadelvű ember?

— Nem lehet, «marsruta között» kell haladnunk! — mondja ő.

Hogy ki nem ég a szeme szégyenletében! Hogy ki nem rugja maga alól azt az elnöki széket, amelyen Magyarország független törvényhozása független elnökének azt a parancsolatot adják Bécsből, hogy az udvar által készített «marsruta» szerint vezesse az alkotmányos magyar népképviselőket!

Szégyen, gyalázat!

S Andrássy Gyulában van még szemérem, azt mondani:

— «Mi minden egyes szavunkért jótállunk, minden egyes szavunk szerint fogunk cselekedni.»

Látjuk, hogy állják a szavukat. Látjuk, mennyire cselekszenek a szavaik szerint.

— «Minél több politikai hitellel rendelkezik valaki, annál könnyebben és annál teljesebben vesztí el, ha szavának hiteléhez a kétségnek még csak árnyéka is fűződik» — mondja Andrássy Gyula.

No, hát el is veszítették politikai hitelüket teljesen, mert egyetlen szavuknak sem maradtak urai s egyetlen egy esetben sem cselekedtek úgy, amint szóval megígérték. Négyszáz esztendő óta sokat hazudtak Magyarországon, de annyit négyszáz esztendő óta összesen sem hazudtak, mint most, mióta a koalíció vezeti az országot.

Thaly Kálmán.

Nagyra van vele, hogy hazahozta Rákóczi hamvait. Hozta volna inkább haza — eszméit. Rettenetes iróniája a sorsnak, hogy ezek hozzák haza Rákóczi hamvait.

Rákóczi, aki előtt fény, pompa, gazdagság, megmérhetetlen kincs feküdt, hogy alkudjék — és nem alkudott. A nemalkudozót most hazahozták az alkudozók. Rákóczit, aki választhatott az elv és vagyon között — a vagyont eldobta, most hazahozták azok, akik az elvet dobták el, hogy vagyonhoz juthassanak. Pokoli tünemény. Dicsőíteni Rákóczit és Kossuth Lajost s *egy szuszszal* megbuktatni a magyar nyelvet és fentartani a közös ügyeket. Mintha a sátán feljárna a pokolból imádkozni a templomba.

Végzetlen elszomorító az, hogy a magyar nyelv visszaállításának szent jogáért való küzdelmet éppen Debrecen város követének kezdeményezésére szüntették be és vették le a napirendről azon a nevezetes március 10-iki képviselőházi ülésen. És még elszomorítóbb, hogy Debrecen városa, mely megbuktatta Tisza Kálmánt, midőn ez, elveit elárulva, a 67-es közös-ügyes alapon kormányt vállalt, most ugyanaz a Debrecen városa ünnepli Thaly Kálmánt, aki, elveit elárulva, a 67-es közös-ügyes alapon álló kormányt támogatja.

Mily rettenetes hanyatlása a politikai erkölcsöknek!

Rövid 30 év alatt mily szörnyű változás Debrecen város polgárainak lelkületében!

— «Vajjon a debreceni polgár, a tiszta magyarság ez egyik ős mintaképe — a virágzó tanodák serdülő polgársága, ha elballag a főegyház előtt (ahol a magyar nemzet kormányzója isten és polgártársai előtt örök hűséget esküdt a haza függetlenségéhez), jutnak-e még emlékezetébe a nagy napok, becsek-e még előtte az emlékezet hagyományai, van-e még lelkében lelkesedés *azon elvekért*, melyekért annyian elvérzettek? Ne adja isten megérnem, hogy e kérdésekre *nemet* halljak feleletül» — írja Kossuth Lajos 1883-ban Simonffy Imréhez, Debrecen város akkori polgármesteréhez.

No, hát ha élne még Kossuth Lajos, most meghallhatná kérdéseire a «*nemet*» feleletül. Nem jut ott már senkinek semmi az eszébe, ha ama főegyház előtt elballag! Nem lelkesít ott már senkit a nagy napok emléke!

Ha Thaly Kálmán, Debrecen város képviselője, «élete legboldogabb napjának» nyilvánítja azt a napot, amelyen neki sikerült könnyező szemekkel a nemzeti jogokért vívott harcot

leszereltetni és Debrecen polgársága ünnepli képviselőjét azért, hogy beadta nyakát az osztrákok nagy öröme a közösügyes járomba, hol volna ott még lelkesedés a keblekben azon elvekért, amelyekért annyian elvérzettek? Nem elvérezni kell most az elvekért, hanem könnyezni kell — mint Thaly példája mutatja —, hogy az elvek eltemetessenek.

«Pedig hát Debrecen nevéhez oly nagyszerű emlékek fűződnek, hogy Debrecennek történelmi hivatásához tartozik — mint Kossuth Lajos írta — az első helyet igényelni magának e zászló alatt s azt még akkor sem hagyni el, ha (mitől az ég óvjon) *más mindenki* otthagyná.»

Bizony, Debrecenhez illő volna a nemzeti jogok kiküzdésében az első helyet elfoglalni. És most első helyen áll az elvek elárulásában. Debrecen képviselőjét plakettával ajándékozzák meg a 67-es közösügyes rendszer hivei, mert fegyverlerakásra bírta a nemzeti követelés harcosait, Debrecen városa pedig ünnepli képviselőjét s a neki adott plakettát muzeumában örök emlékül megőrizni igéri, hogy lássák az unokák: nem büntetés, de jutalom jár az elvek és nemzeti jogok feladásáért

Szörnyűség! Hogy az ellentábor emléket veretett annak az embernek, aki a magyar nyelvért való küzdelmet letörni segítette, az még érthető, de hogy Debrecen város is jutalomra méltónak tartja azt, aki az ellenség segítségére siet a nemzeti jogokért folyt harc letörésében, az hallatlan sülyedése a politikai erkölcsöknek!

Szájhősök, de igazi férfibátorság nincs bennök.

Bátor legények a mi politikusaink, ott ahol nincs rá szükség. Megyeházi gyűléseken, lakomákon, klubokban szavalnak hetykén, de ahol igazi férfibátorságot kellene mutatni, ott meglapulnak és hallgatnak. A közművelődési egyesületek kongresszusán Széll Kálmán Pestmegye disztermében kifejtette, mi a mi politikánk:

«Az egységes magyar állam kiépítése, — a törvényhozásnak, kormányzásnak és igazságszolgáltatásnak egysége *az egységes magyar állam magyar jellege* — mert ez az ország Magyarországgént alapított meg, ezt a földet magyarok szereztek, magyarok tartották meg — a legfőbb jogcím a történelem jog-

cime — *mi nem engedünk* a magyar államnak hereditárius, legitimus, történelmi és természetadta jogain, előjogain, hegemoniáján, vezető szerepén és szupremációján *sebeket ejteni.*»

Nagyon szép beszéd ez, de ne a megyeházán mondja ezt el Széll Kálmán, hanem Bécsben a Burgban. Ne Árkay Kálmán, Ivánka Pál, Berczik Árpád, Clair Vilmos, Ábrányi Emil stb. urak előtt mondja ezt el, hanem Ferenc József, Ferenc Ferdinand, Schönnaich és Aehrenthal urak előtt.

És ha itt, ezek előtt az urak előtt mondja is el, még az sem elég. Tessék amellet megis maradni, ki is tartani, amit mond.

Széll Kálmán komoly ember, hát nem restelli ezeknek az üres frázisoknak a puffogatását. Neki elég, ha Rákosi Jenő bombasztikus dicshimnuszokban agyon dicséri érte.

«Ez az ország magyar, a törvényhozásnak, kormányzásnak és igazságszolgáltatásnak magyar jellegén *sebeket ejteni nem engedünk.*»

Micsoda üres beszéd ez! A törvényhozásban horvátul beszélnek, a törvényhozás egyik bizottságában, a delegációban német nyelven folyik a tárgyalás, a magyar állam pénzén elartott konzulok németül leveleznek a hatóságokkal, a katonaságnál német szóval jelentkeznek, németül biráskodnak, német kommandóval marsiroznak — és Széll Kálmán kifeszített mellel hirdeti a sok jó máju magyar ember előtt *itthon*, «hogy Magyarország a magyaroké, és a magyar államnak magyar jellegén *sebet ejteni nem engedünk!*»

Igazán nem tudjuk, mit bámuljánk inkább, azt az önboldonítást-e, melyben maguknak tetszelegnek, vagy azt a frivol könnyelműséget, melylyel közügyeinket tárgyalják.

Nem lehet így ebből az országból soha semmi. Amely nemzet nem erkölceinek, erényeinek és nemesebb szenvedélyeinek felkeltésével és folytonos ápolásával, hanem fogyatkozásainak és gyöngeségeinek tömjénezésével akar politikát csinálni, amely nemzet nem képes felismerni hibáit, mulasztásait és bűneit és nincs meg benne az *a komoly akarat és erős elhatározás*, ezek hibáit megjavítani, mulasztásait helyrehozni és bűneit jóvátenni — hanem ahelyett örökös *önámításban él, fogyatkozásait leplezi, letagadja* és éremlyítő öndicsőítésben keres vigaszt minden bajában — nem életképes. Az a nemzet nem fog soha helyet kapni a mai művelt munkás és előretörekvő szabad államok sorában.

Szánakoznak vagy nevetnek rajtunk, amint rokonszenves vagy ellenséges indulatu emberek foglalkoznak az ország sorsával.

Függetlenségi képviselők alkotják ma a törvényhozás többségét. Azt képzelte az ember: függetlenségi képviselő mind halni kész a hazáért, ha ez az exisztenciájában támadtatik meg. Mikor Fabricius megjelent a képviselőházban, egyhangu férfias bátor nyilatkozatot várt tőlük a közönség, hogy élve egyik sem hagyja el a helyét, *melyet törvény és alkotmány részükre kijelölt* s aztán férfiasan, komolyan meg is maradnak nyilatkozatuk mellett! Mily más fordulatot vett volna a dolog.

Gyávák, megijedtek, hogy baja eshetik valamelyiknek. Hát aztán? Ha baja esett volna is. 250 ember életét kockára tenni — a haza megmentése végett! No bizony. Az is sok? 250 ember-nél *hetenként* többet elvesztünk az Amerikába való kivándorlás folytán, akik között sokkal különb emberek vannak, mint azok a «nagyságos» képviselő urak — hát azokért nem kár?

Mint éretlen iskolás gyerekek a tanító kezében suhogó nádpálca előtt, úgy szöktek meg a hős függetlenségi hazafiak Fabricius előtt. És hova futottak? A lipótvárosi bazilikába: tedeumot zengeni a magyarok istenéhez, hogy *sikerült nekik szerencsésen megfutni a harctérről*. Himpellérek!

És ezektől várta az ország népe Magyarország függetlenségének és állami szabadságának visszaszerzését. És ezek iránt legyen respektusa Európa felvilágosodott szabadságszerető népének!

A politika nem tollfosztás. A törvényhozás nem orfeum, ahova csak léha szórakozás kedvéért megy az ember. A politika komoly harcok tere, aki nyugalma, életét félti, az ne menjen oda.

Nagy korszakot alkotó küzdelmekben, amelyeket nyíltan a nemzet szent jogaiért, alkotmányunkért vivunk, megbizható, erős elhatározásu, elszánt jellemszilárd emberekre van szükség akik nemcsak egyéni kényelmüket, apró érdeküket keresik, hanem ha kell, a harcot életük feláldozásával is diadalra tudják vezetni.

Kossuth-szobrok.

A mai magyar politikai közélet rut alakoskodásának az is egyik mélyen elsomorító jelensége, amit a Kossuth Lajos-szobrok felállításánál tapasztalunk.

Cegléd, Nagykőrös, Kecskemét és a többi városok szobrot

emelnek Kossuth Lajosnak és ugyanakkor «*bizalmat*» mennek szavazni annak a kormánynak vagy annak a kormány képviselőjének, aki Kossuth Lajos minden elvét megtagadja.

Azok, akik akár támogatásukkal, akár helyeslésükkel elősegítik Magyarország állami önállóságának elalkuvását, azoknak nincs erkölcsi jogosultságuk szobrot emelni Kossuth Lajosnak. Kossuth Lajos egész élete tiltakozás volt független állami életünk minden megcsorbitása ellen. Rettenetes jezsuitaskodás tehát, hogy Kossuth Lajos szobrának felállításával akarják elvtagadásukat jóvátenni vagy hitehagyottságukat leplezni azok, akik az ország önálló állami létének minden csorbitásába beleegyeznek.

Kossuth Lajos nem érdemli azt meg, hogy ily gyalázatos gunyt üzennek az ő emlékével. Nem azt akarta ő, hogy elveinek elárulása árán szobrokat emeljünk neki, hanem azt, hogy elveihez való rendíthetlenség ragaszkodással győzelemre vigyük a haza önállóságát.

Legyen valaki hive a 67-es közösügyes kiegyezkedésnek, nem bánom, de az hagyjon békét a szobroknak. Azok ne állítsanak neki szobrot, akik megtagadják. Zsidó templomban Krisztusnak feszületet emelni, nem kisebb abszurdum, mint a közösügyek oltárán áldozó hivek között szobrot állítani Kossuth Lajosnak. Egyik olyan butaság, mint a másik. Ne dicsérjék az «Urat», mikor az ördöggel cimborálnak. Maradjanak azoknak a szobroknak a felállítása jobb időkre, amikor egy becsületes, elvben és jellemben ép nemzedék lép a mai erkölcstelen korcs-politikusok helyébe, mely méltó lesz Kossuth Lajos emlékének szobrot állítani.

Nem tudom, *Kovács Lajos* él-e még Nagykovácsoson. Az ő gyönyörű beszédének kíséretében leplezték le Kossuth Lajos szobrát.

«Ha ismét szunnyadni kezdene ez a mindent feledni kész, ez a közönyre és tespedésre is hajlani képes nemzet, lángostoroddal, szivre-lélekre ható beszéddel rázd fel újra tespedése álmából, hogy sirt ne ásson magának, melybe önekezüleg temetkezzék.»

Igy beszélt *Kovács Lajos*. Nem tudom, él-e még? Nagykovácsos azonban nemcsak szunnyadozni kezd, de már alszik is, sőt egészen elaludt s míg tespedő álmát alussza, kétkulacos képviselője Bécsben a delegációban ássa a sirt Magyarország állami függetlenségének eltemetésére. Szerencse, hogy a szobor kezében nincs meg a «lángostor», mert különben csapásait nemcsak a sirtásó képviselő, de választói is megérzenék.

A 67-es alap oszlopos tagjai.

A férfiúi önértet teljes hiányát bizonyítja az, hogy ha férfiak, mint Wekerle Sándor, Darányi Ignác és Wlassich, most együtt ócsárolják a függetlenségekkel azt a *multat*, amit ők csináltak.

Nem régen még Deák Ferencet és Andrássy Gyulát tartották az ország érdekében fáradozó, páratlan két nagy hazafinak, most pedig Wekerle azt táviratozza Polónyinak, hogy «szivel-lélekkel, mindig és mindenütt ott vagyok, ahol Kossuth Ferenc és Apponyi Albert, közéletünk *páratlan két kitünőségét ünneplik*». Darányi Ignác pedig, ha felköszöntőt mond, azzal dicsekszik, hogy «az ellentállás idejében (már t. i. akkor, mikor a régi rendszert legerősebben piszkolták), ő mindig ott volt, sőt magát felülmulni nem engedte». (Tudniillik a régi rendszer piszkolásában.)

No már kérem, ha én egy politikai rendszer felépítéséhez segédkezet nyújtok, mert azt az ország érdekében helyesnek és jónak találom és annak fentartását szükségesnek tartom, akkor én a legvégsőkig elmegyek, hogy azt megvédelmezhessem, ha magamban maradok is, de azokkal, akik azt a politikai rendszert megbuktatni akarják, semmi szín alatt nem szövetkezem. Ha meg nem menthetem, félreállok, de nem szövetkezem. A politikai tisztesség, a politikai becsületesség nem engedi, hogy azokkal szövetkezzem. Ha mégis szövetkeztek, csak annak adták bizonyítványát, hogy nekik tökéletesen mindegy, hogy bármilyen politika jut is évenyesülésre, csak ők megmaradassanak a husos fazekak mellett. Önző, piszkos politika ez!

Az országnak az a része, amely komoly meggyőződésből, becsületesen ragaszkodott és talán még ma is ragaszkodik Deák Ferenc művéhez, most láthatja mily hitvány kezekre volt bízva ennek a műnek a megvédése. Nem csoda, ha elbukott. Az első erősebb támadásnál megfutottak a vezérek, sőt gyalázatosabb dolgot tesznek: még dicsekesznek is vele, hogy annak a műnek bepiszkolásában «ők nem engedik magukat senki által felülmulni».

Gyönyörű emberek. Méltók egymáshoz. És méltók az ország megvetésére. Így lehetett egy csapásra két legyet ütni. Lerombolni Deák Ferenc művét és tönkretenni a függetlenségi eszméket is.

Római jellemek. A «nemzeti küzdelem» idején bejárták az országot, és tele torokkal hirdették: le kell rombolni azt a régi

rendszert, melynek alapja erőszak és korrupció. Nem találkozott senki, aki odakiáltotta volna nekik: cudarok, hiszen a régi rendszer fentartásában ti vagytok legbűnösebbek, ti védelmeztétek, ne kiabáljatok tehát. A «nemzeti küzdelem» keresztvizében új emberek lettek, hazafiak lettek, és most folytatják a lepiszkolt régi rendszert tovább.

Nagyon találóan mondja Hoitsy Pál, a függetlenségi párt alelnöke egyik toasztjában, hogy «mióta szerencsénk van Wekerle Sándort *közelebbről* ismerni, mindannyian megszerették». Mig a 67-iki kiegyezkedési elvek alapján állott Wekerle, nem szerették, de mióta látják, hogy Wekerle éppen olyan elvtelen, mint ők, azóta nagyon megszerették.

Justh Gyula egy alkalommal ki merte mondani, hogy a «régii regime emberei zsiros hivatalok kedvéért lemodtak minden elvükről». Azok a régi regime emberei: Darányi, Wlassics, Wekerle tapsoltak neki, mikor Justh Gyula ezt a tartalmas toasztot kivágta. Nem is szégyenlették magukat.

Európa előtt.

Apponyi Albert is, Wekerle Sándor is konstatálták, hogy a nemzeti küzdelem óta Magyarország politikai helyzete a külföld előtt sülyedést mutat.

Tagadhatatlan, hogy Magyarország tekintélye az utolsó esztendőök alatt rettenetes módon lehanyatlott a világ előtt. De nem ám a nemzeti küzdelem felébredéseért — mint sokan elhittetni akarnák az országgal — hanem azért, hogy az egyszer megindított «nemzeti küzdelem» ily gyalázatos meghátrálással fejeztetett be. A világ látta azt, hogy a magyar törvényhozás felirattal járul uralkodója elé és az uralkodó válaszra sem érdekesíti a nemzet képviselőit. A világ látta azt, hogy 1905 szeptember 23-án a király maga elé hivatja a pártok vezéreit s ott egy közjogunkra sulyosan sérelmes szavakat tartalmazó darab papírt nyom a kezükbe s aztán sarkon fordulva, faképnél hagyja őket. A világ látta, hogy a törvényes alapon összehívott országgyűlést azért, mert az alkotmányos uton megnyilatkozott nemzeti akaratot tolmácsolták, fegyveres erővel verték széjjel.

Mindezt felháborodva, elszörnyűködve látta a világ s visszafojtott lélekzettel várta, miképpen vesz elégtételt ezen sulyos megaláztatásokért a nemzet.

Minden ember, akiben van egy mákszemnyi önérzet, aképpen gondolkodott, hogy ezen szörnyű megaláztatások után az ellenzéki pártokat sem ijesztgetés, sem erőszak nem fogja letériteni a nemzeti állaspontról. A kitartás a nemzeti követelések állasponáján: a nemzeti becsület kérdésévé lett minden becsületes ember előtt, itthon ugy, mint a külföldön.

Mindent elképzelt a világ, minden lehető utat-módot vita tárgyává tett, csak egy eshetőségre nem gondolt senki a föld kerekiségén. Arra, hogy a nemzet gyáván beadja a derekát, önként meghajoljon a császári önkény előtt, szentesitse a parlamentáris szolgálást és gyáván a kadiumi járom alá hajtsa fejét az ország.

Ez a kvalifikálhatatlan gyávaság megrendítette a világnak hitét a magyar nemzet életrevalóságában. Az a nemzet, mely az állami lét legnélkülözhetlenebb jogai megszerzéséért harcot indít és az a harcot minden kényszerítő ok nélkül abbanhagyja — nem életképes. A rokonszenv, melylyel irántunk eddig viseltetek, kicsinylő gunynyá változott át. Nem számítunk többé előttük.

A világ számba veszi azokat a nemzeteket, amelyek jogait hangosan és folytonosan követelik. De elfordul azoktól, amelyek üres handabandázást és hitvány, személyes konctusát rejtegetnek a «nemzeti küzdelem» leple alatt.

Kossuth Ferenc és Apponyi Albert a «nemzeti küzdelem» alatt teleirkálták a külföldi lapokat, hogy Magyarországnak állami önállósága nincs, pedig joga van az állami önállósághoz történelmi alapon és törvények alapján is. Bebizonyították a külföldnek, hogy ezen állami önállóságért folyik a küzdelem. A külföld elhitte nekik és rokonszenvezett a küzdelemmel. Most aztán látja a külföld, hogy amit Kossuth Ferenc és Apponyi Albert irtak, az mind hazugság volt. Győztek, kormányon vannak s az ország közjogi helyzete mégis ugyanaz, ami azelőtt volt. Nem az ország állami önállóságáért küzdöttek tehát, vagy ha azért küzdöttek, akkor az utolsó pillanatban elárulták azt.

A koalíció mint többség.

Ma még nem látja az ország tisztán, de nagyon rövid idő mulva meggyőződést szerez afelől, hogy mily rettenetes veszedelmeket hozott az országra a koalíció. Megzavarta az ország

belbékéjét, felizgatta a nemzetiségeket, lángralobbantotta a horvátok aspirációit, tönkretette a nemzet állami önállósága iránti hitet, feltárta a világ előtt az ország *mérhetlen gyöngeségét* — anélkül, hogy csak egy hajszálnyit hasznolt volna az országnak. Erkölcstelenebb törvényhozási többség, mint a mostani, soha sem volt még Magyarországon.

Már maga az, hogy különböző elveken lévő pártok fegyverbarátságot kötnek, sőt egészen egyesülnek, a legnagyobb mértékben természetellenes dolog.

A régi szabadelvűek, aki a 67-iki kiegyezkedés fentartásában találják Magyarországot boldogságát, fegyverbarátságot kötnek azokkal, akik a 67-iki kiegyezkedésben az ország szerencsétlenségét látják. Azok, akik a demokratikus szabadelvű előhaladásban keresik az ország jövőjét, szövetkeznek azokkal, akik a polgári házasság eltörlését és a papi uralom fentartását irták zászlójukra. Ez nem természetes dolog. Ezeket az önérdek boronálta össze. Ezek nem közügyet szolgálnak. Ezeknek az elvük: az elvtelenség.

Ha emlékezetünkbe idézzük az 1861-iki országgyűlést, a képviselőházban tartott beszédeket, Deák Ferenc az 1861-iki feliratát és összehasonlítjuk az akkori nemzeti közérzületet a mai politikai helyzettel, az ég felé mered az ember minden hajszála, azon szörnyű erkölcsi sülyedésen, amelybe rövid félszázad alatt jutott ez az ország.

Akkor a törvényhozásban az elvek dicső csatája folyt. Különböző nézetűek, de egyformán hazafiak között vivatott a harc jobbról is, balról is, a tudás, meggyőződés, ékesszólás és lelkesedés minden erejével. Ma? Ma a hazudozás, kétszínűség, csalás és ámitás a vezető emberek fegyvere. Akkor lelki gyönyörűség volt hallgatni a szónokokat, akár pro, akár kontra állottak fel. Ma? Ma undorral fordul el az ember a sok hülye, eszmeszegény hebehurgya, elvtelen, silány tartalmu beszédektől. Semmi komolyság, semmi méltóság politikájukban. Öntudatosan kitűzött nagy ideáik, melyeket erős elhatározással, ingadozás nélkül lépésről-lépésre követnének, nincsenek. Szédelgés, kapkodást ámitás és csalás egész politikájuk, melyet egyesek, akik nevük varázsa vagy ékesszólásuk hatása által népszerűsége tettek szert, önző céljaik szolgálatára gonoszul, vagy hiúságuk kielégítésére könnyelműen kihasználnak.

67-es közösügyes kiegyezkedés — független állami önállóság, ég és föld különbség van e kettő között, de azért a 67-esek és a 48-asok együtt tanácskoznak, együtt határoznak, együtt

képeznek többséget a törvényhozásban. Valamennyien 67-esek, ha személyes érdekeik úgy kívánják, 48-asok, ha a választók megcsappant bizalmát észreveszik.

Elmennek Andrassy Gyula gróf szoborleleplezésére, koszorut tesznek annak a szobrára, aki a 67-iki kiegyezkedéssel, szónokuk szerint, «dicsőséget szerzett nemzetének», aki politikánk ma fennálló új alapját megteremtette és akit «a jövő nemzedékek is *eszményképül* fognak tekinteni».

Aztán másnap elmennek Kossuth Lajos szobrának a leleplezésére és dicsőítik azt, aki az Andrassy gróf által teremtett 67-es kiegyezkedést oly jogfeladásnak hirdette, «mely a nemzetet előbb anyagilag, majd jellemileg, erkölcsileg, végre nemzeti létében is megöli». Éljenzik, aki azt hirdeti, hogy Andrassy «korszakalkotó munkásságával dicsőséget szerzett nemzetének» és éljenzik azt is, aki Andrassy ezen korszakalkotó munkáját «bűnnek», hazánkra «romlásnak», nemzetünkre «átoknak» mondotta.

Kétszínűség, alakoskodás, álszenteskedő hipokrizis mindenfelé, bárhová tekintünk.

Minden képviselőnek a személyes boldogulás az életcélja. Azért vállalnak mandátumot, hogy személyes boldogulásukat elősegíthessék. Ez lehet minden polgárnak az életcélja, de nem lehet, hogy életcélja legyen a képviselőnek.

«Nem szavazzuk meg» kiabálnak közbe az ülés elején. Az ülés végén elnök meglehetősen jelenti be: «*Egyhangulag* minden megszavaztatott.» Sem a képviselőház, sem a delegáció ily alacsony nivóra még soha le nem süllyedt, mint most a koalíció alatt. Megszavazták az osztrák hadsereg százmilliókra menő tulkiadásait, a hadi tengerészetnek új hitelt nyitottak százhusz millió erejéig és nem bírták keresztülvinni, hogy a magyar pénzzel fizetett közös miniszterek magyar nyelven beszéljenek velük a magyar országgyűlés bizottságában. Azt kiabálták, hogy a delegációt egyszerű bizottsággá kell degradálni, de elmentek a trónbeszéd meghallgatására, mielőtt az egyszerű bizottság tárgyalásait megkezdte volna. Vereség, kudarc és megaláztatás érte őket minden oldalon. Meghátráltak mindenben az osztrákok előtt, feladtak minden nemzeti vívmányra irányzott törekvést.

Horvátországban a délszláv aspirációknak ők adtak szárnyakat, ők csinálták meg a koalíciós pártot, ők hozták ide a magyar országgyűlésre negyven oly horvát képviselőt, akik közül csak egy tud magyarul beszélni. Dalmáciát ők igérték

oda Horvátországnak. Fiumében ők erősítették meg a horvát befolyást.

A horvátok impertinenciájával nem találkoztunk volna mi, ha az országgyűlési többség *erkölcsi alapon álló*, az ország igazi közvéleményét képviselő, komoly, önérzetes férfiakból állott volna. A közindignáció vihara elpusztította volna őket, de nem is mertek volna ilyen kísérletet tenni. De a horvátok igen jól tudták, kikkel van dolguk. Ámitók, hazudozók gyülekezetével. Se nem respektálták, se nem becsülték őket. Ugy viselték magukat, amint ámitók és hazudozókkal szemben viselkedni kell.

A koalíció a szocialistákat és mindazokat, akik az általános választójog kérdését a *magyar vezényszó elé* akarták tenni, hazárdulóknak, hazátlan bitangoknak nevezte. És mi történt? Most a koalíció *éppen azon az alapon* vállalkozott kormánya. Az általános választójog kérdésének megoldását a magyar vezényszó elé tette. Felfüggesztették a katonai kérdéseket s így azokkal a magyar vezényszó kérdését is és kötelezték magukat *előbb* az általános választójogot életbeléptetni. Tehát éppen azt tették, amiért hazátlan bitangoknak nevezték a szocialistákat.

A gyávaság, a hazudozás, a rosszhiszemőség mint vörös fonál húzódik végig egész politikai életükön. Emlékezzünk vissza a gazdasági kiegyezkedésre Ausztriával, melyről kimondták, hogy az rosszabb nem lehet, csak jobb, mint amilyen a Széll-Körber kiegyezkedés volt — mégis rosszabb lett. Emlékezzünk vissza a törvényen kívüli kormány vád alá helyezésére, a kvótára, a tisztek fizetésének az emelésére, a pozsony—bécsi villamos vasutra, a házszabályrevízióra, mindenütt ugyanazon egy taktika: először letagadtak mindent, azután lázongani kezdtek, hogy ez így nem lesz, amugy nem lesz, azután meglapultak, alkudoztak, paktáltak és végül mindenben gyáván, bűnös és becstelen módon engedtek.

A paktumot úgy tekintette a kormány, mint valamely privát dolgot. Pedig az nem privát dolog, hogy egy kormány a koronával szemben milyen kötelezettségeket vállal a hatalomra-jutás fejében.

Ha a paktum közzétételük, elmaradt volna az a gyalázatos komédia, melyet a Fejérváry-kormány vád alá helyezésével játszottak. Mert a paktumban benne van, hogy a jelenlegi kormány megalakulásának egyik feltétele az a kötelezettség volt, hogy a Fejérváry- és Tisza-kabinet minden felelősségrevonás alól feloldandó.

Ezt tudták. De nem vallották be, mert ha bevallották volna,

akkor nem követhették volna el azt a hitvány játékot, amit a vád alá helyezéssel bolondították az országot.

A paktumot nem hozták nyilvánosságra. A képviselők sem követelték annak közzétételét. Mert ha a közönség megtudja, mi van a paktumban, azokat a képviselőket becstelenségnek fogja tartani, akik azt megszavazzák. Nem akartak becstelenség lenni, inkább akartak butáknak látszatni és így tetették magukat, mintha ők nem is tudnák, mi van a paktumban.

A nemzet minden ellensége feltámadt, felébredt, mozog és vakmerőbb lett, mint volt valaha. Miért? Mert most tünt ki Magyarország *gyengesége* teljes meztelenségében. Most lett nyilvánvalóvá, mily rettenetesen korrumpált ennek az országnak azon osztálya, mely kezében tartja a politikai hatalmat.

A szabadelvű párt, mely nagyobb erőt és erélyt és több hazafiságot tanusított, mint a mostani többség, megsemmisült, a függetlenségi pártról pedig lehullott a lepel. Ezt a pártot erőben, erélyben, hazafias érzelmekben barát és ellenség a szabadelvű pártok fölé helyezte, s ime most kiderült, hogy elvben, észben, erőben hitványabb valamennyi eddig többségben volt pártnál.

Az országgyűlési képviselő, mintha két ember volna, másképp beszél a házban, másképp beszél a folyosón. Minden kérdésben található képviselőt, aki a folyosón elítéli azt, amit a házban helyesel. A vélemények nyílt bevallásának a bátorsága hiányzik belőlünk, de annál jobban tenyészt az alattomos áskálódás és talpnyalás.

A nepotizmus és herbertizmus soha ebben az országban nem virágzott úgy, mint most. Justhnak, Wekerlének, Ugronnak és a többieknek fia, fivére, sógora, komája ellepték a választókerületeket és az összes hivatalokat. Kossuth Ferencnek pajtásai, kortesei, masszörjei valóságos osztozkodást visznek véghez az ország vagyonában. Nemcsak magukat látták el hivatallal, fizetéssel, hanem minden pereputtyukat busásan jövedelmező álláshoz juttatták — az ország rovására.

A miniszter, mint pártvezér, ráír, rátelegrafál a kerületre, hogy ezt kell megválasztani. A régi kabinetek miniszterei ezt az alávalóságot nem merték megtenni. A német birodalmi parlament nemrég megsemmisített egy mandátumot, mert a birodalmi kancellár, Bülow, egy távirattal támogatására ment a mandátumnak.

Milyen többség ez! 413 képviselőből nincs jelen 100 képviselő, pedig a házszabály követeli meg, hogy legalább 100 kép-

viselőnek jelen kell lenni minden határozat meghozatalánál és meghozzák a törvényeket, olyanokat, amelyek milliókkal terhelik meg az ország népét, olyanokat, amelyek a szabadelvű előhaladás útját állják, olyanokat, amelyek a nemzet állami örendelkezési jogait a legdurvábban megsértik — s mindezeket a javaslatokat törvénynyé emelik a nemzet képviselte többségének a hozzájárulása nélkül, 50—60 képviselő jelenlétében.

Ha kérded azt a távollevő képviselőt, miért nem volt jelen ennek vagy amannak a fontos törvényjavaslatnak a tárgyalásánál, megdöbbenő cinizmussal azt válaszolja: nem helyeslem a javaslatot, tehát nem szavazhattam meg, de ellene sem szavazhattam, mert a kormánynak nem akarok nehézségeket okozni. És ezzel a gyalázatos eljárással megnyugtathatni véli lelkiismeretét, sőt megnyugtathatni véli választóit is, akik elég bárgyuk bizalmat szavazni neki, ahelyett, hogy kikergetnék a kerületből.

A házszabályrevízió megszavazásánál 165 képviselő volt jelen. 220 képviselő távol volt, mert nem akart szavazni. Ha helyesnek, az ország érdekében szükségesnek tartották a házszabályok módosítását, ott kellett volna lenni és mellette szavazni. Hogy megszöktek, annak az a jele, hogy nem helyeselték, de erkölcsi bátorságuk nem volt ellene szavazni. Képviselőknek való emberek ezek? A többség megszöki a szavazás elől, a kisebbség hozza meg a törvényeket.

Az ujoncmegajánlásról szóló törvényjavaslatot mikor megszavazták, 16 képviselő volt jelen a képviselőházban 413 képviselő közül.

Egy éhes, elvtelen had került a hatatomra, mely saját személyes érdekeit hajszolva, az ország legfontosabb dolgaival nem törődik. Egy népet ámitó, országot bolondító szövetkezet ejtette hatalmába az országot, melynek minden ígérete hazugságnak és népcsalásnak bizonyult.

A mi parlamenti többségünknek politikai és szellemi kvalitása azonos a vidéki állatorvosokéval, mondta Gambetta, az akkori francia parlament többségéről. A miénk azon sokkal alul van — ami a politikai és szellemi kvalitást illeti. Az erkölcs súlyedtség tekintetében pedig a mi többségünkkel ma a világ egyetlen parlamentje sem versenyezhet.

Bécs a mohácsi vész óta ilyen győzelmet nem aratott Magyarországon, mint most. Nem abban a tömérdek millióban, amit ezen vérig sanyargatott országból az új kiegyezés kiszípoloz, hanem abban az *erkölcsi romlásban* érte el legnagyobb

győzelmét, amit a koalícióval véghez vitetett. Kiölik a nemzeti ellentállásban való hitet, kiölik a bizalmat, az emberekben a parlamentben és vármegyei szervezetünkben való bizalmat. Ha mindent elvesztettünk is 1867-ben, a kiegyezés után, de meg volt a reménységünk, megmaradt a hitünk, hogy önkormányzatunk, parlamenti életünk elég erős arra, hogy végszükség esetén a nemzeti ellentállást kifejthessük.

Tolvajok, ebből a hitéből fosztották ki a nemzetet! Erős, megingathatlan hit és remény nélkül pedig a magyar nemzet történeti hivatását sohasem fogja betölthetni.

Olyanok mint az álarc alatti betörők. A demokrácia, a nemzeti jogok védelme, a szabadelvűség álarca alatt rohanták meg az országot és ez álarc alatt fosztogatják most a nemzetet.

Azt mondják, két-három esztendőre letesszük elveinket, aztán ismét felvesszük. Függetlenségiiek voltunk mindig, ezután is azok leszünk, csak most egy pár évre függesztjük fel elveinket. Éppen mintha valaki azt mondaná, mindig becsületes ember voltam, csak most két-három évig leszek huncut, de azután ismét becsületes leszek.

Az ámitók, latrok, farizeusok és képmutatók gyülekezete a képviselőház mai többsége. Megfeszítik az igazságot. Letagadják az istent. Ilyen «latrok barlangja» volt két ezer év előtt az a templom, ahonnan Krisztus korbáccsal verte ki a gyalázatos kufárokat.

«Jaj nektek képmutató írástudók és farizeusok, kik hasonlatosak vagytok a koporsóhoz, melyek kívülről szépek, de belülről rakva vannak minden undoksággal», mert eljövend egy második Krisztus — a nép, mely kikorbácsol benneteket a templomból.

Politikai közéletünknek nincs erkölcsi alapja.

Mindenki azt hirdeti, hogy az erkölcs hiányzik közéletünk-ből. Széchenyi Viktor gróf azt kiáltja oda a fiataloknak:

— «Menjete a kereső pályára, törekedjete a realitásra, ébreszszéte fel a kötelességérzetet és töltséte meg a magyar világot *erkölcsi tartalommal*.»

Hol vegye a példát a fiatalok? Ki ad erre példát a fiataloknak? Mikor az országban a két legfőbb fórumnak, törvényhozásnak és kormánynak létalapja a szédelgés, hazugság és szószegés, hol vegyen akkor példát a fiatalok?

Az erkölcstelenség a kormány- és törvényhozásból árad szét az országban. A törvényhozás a kormány iszonyu rombolásait a fiatalság jóvá nem teheti. Ha a nap nem ad jótékony meleget és fényt, az apró csillagok világa meg nem terméke nyítheti a földet.

Pedig az erkölcs menti meg, az erkölcs szabadtítja fel a nemzeteket. Garibaldi nélkül ma sem volna Olaszország szabad. Ennek az *egy embernek* az erkölcsi *ereje* elég volt egy egész nemzetet szabaddá tenni.

Kiemelkedő, magasan álló emberek *példája* roppant hatással van a tömegre. A jó erkölcsök terjesztésében épp úgy, mint az erkölcstelen eszközök felhasználásában.

Ha Kossuth Ferenc és Apponyi Albert arra az erkölcsi magaslatra tudtak volna emelkedni, ahol az adott szó szent és megmásíthatatlan, ahol a férfibátorság nem ismer félelmet és meghátrálást, micsoda fenséges hatása lett volna ennek az ország népére! És micsoda mizerábilis állapotot teremtett az a gyáva meghátrálás, az opportunitással való hitvány hazudozás, amit elkövettek!

Garibaldi lelkéből, Garibaldi önzetlenségéből, Garibaldi önfeláldozói készségéből *csak egy szikra* lett volna bennök! Hol volnánk most!

A legmagasabb polcon álló emberek adják a példát. Nem csoda, ha Smolen Tónikkal lesz tele az ország.

1905 október 10-én, midőn felolvasták a királyi elnapoló levelet, egy határozatot hozott a Ház, melyet Andrássy Gyula gróf fogalmazott és amelyben ez áll:

«Erkölcsi becs nélkül nem lehet a királynak és nem lehet a nemzetnek jó szolgálatokat tenni és erkölcsi becsét elvesztette volna az ellenzék, ha meggyőződéséhez és kapott mandátumához hűtelen lett volna.»

Félesztendőre rá hűtelenek lettek mind meggyőződésükhöz, mind mandátumukhoz. Erkölcsi becs nélkül akarnak most jó szolgálatokat tenni a nemzetnek?

Az erkölcstelenségbe pusztul bele minden népfaj. Kihalnak nemzetek keleten és nyugaton, mert erkölcstelenségbe sülyedtek. Így lesz Magyarországgal is, ha Kossuth Ferenc és Apponyi Albert kezén marad az ország.

Határtalan erkölcstelenséget követtek el akkor, mikor a törvénytelen kormány alatt szolgált tisztviselők közül válogattak, mint a vadkörteben. Az egyiket hazaárulónak kiáltották ki és

elkergették, a másikat nagy hazafinak tették meg és előléptették. Amint személyes érdekeik azt magukkal hozták.

Szterényit, aki végigszolgált a darabont kormányt, de aki ugyanakkor besugója volt a koalíciónak is, megtartották, nagy hazafivá tették.

Méray-Horváth Károlyt, aki a «nemzeti küzdelem» idejében a darabontok pénzén ujságot szerkesztett, melyben a koalíció vezéreit napról-napra össze-vissza gazemberezte — 50.000 koronás nemzeti jutalomban részesítették, mert segített nekik a hatalom megszerzéséhez.

Rettenetes állapotok ezek. A közönséges szélhámost, aki másra kérte a megbizást, mint amire azt felhasználta, azt becsukják. A képviselőket, akik a külön vámterület, az önálló bank és magyar vezényszó kivására kértek mandátumot és közös vámterületet, közös bankot és német vezényszót csináltak, megjutalmazzák.

Egy embert megcsalni, bűn. Egy országot becsapni, államférfiúi bölcseség.

A nemzeti jogokhoz való hűtlenség — a legnagyobb érdem ma ebben az országban. Mihelyt valaki hűtlen lesz nemzetéhez, rögtön szolgálatába fogadja azt a bécsi hatalom. Egy apostasiáért — cserébe «excellenciás» titulus jár. Exlexbe kergetik az országot. A törvényhozással határozatot hozatnak, hogy adó be ne fizetessék, pénz ki ne utalványoztassék, de saját maguk részére a képviselői napidijakat felveszik. Törvénytelen minden kiutalványozás, csak az nem, amely az ő zsebükbe vándorol. Ugyanannak a kormánynak, melyet összevissza gazembernek, mert törvénytelen uton pénzeket utalványoz, ők rimánkodnak, minden önérzetet megtagadó szemérmatlenséggel kunyorálnak, hogy az ő fizetésüket adja ki. Izgatják, biztatják a tisztviselőket, hogy hagyják ott hivatalaikat, fizetésüket, szenvedjenek a hazáért, de ne adják meg magukat. Ők azonban gyáván megfutamodnak. Micsoda utálatos dolog, ha a férj nyilvánosan összevissza ringyózza a feleségét, vagy az asszony összevissza gazemberezi a férjét és másnap karonfogva sétálnak be valamely vendéglő éttermébe, hogy ott kölcsönös bókok között együtt költhessék el az ebédet. Ez az undorító kép tűnhetett fel annak, aki a delegacionális ebédekről olvasta a tudósítást, hogy Barabás Béla és a többi kurucok mily kedélyesen pezsgöztek a Burg uraival, akikről tegnapelőtt letépték a becsületnek utolsó foszlányát is.

Milyen felfordulás ennek az országnak közérületében egy pár rövid év alatt. Láz és izgalom futott végig az országon, ha megszólalt a Gotterhalte. Ma, ha valaki felháborodik a «Gott-erhalte» miatt, azt kérdezzük, hát ezt mi lelte? Mikor az oly természetes. Nessi Pál, a szamár, kiszökött Amerikába. Most főispán lehetne Kubik Béla és Szederkényi Nándor mellett. Nem kellene neki egyebet tenni, csak *gyönyörködni* abban, ami miatt hajdan Kolozsvárott *felháborodott* — a Gotterhalte zenéjében. Éppen úgy, amint ezt Kubik Miskolcon süveg levéve és Szederkényi Egerben felállva teszik.

— «Kapcabetjárok» — kiáltaná Kubik, ha már főispán nem volna.

Mikor még tagja voltam a függetlenségi pártnak, kijelentette a párt, hogy Polónyi Géza «megbizhatatlan» ember, a párt-
nak tagja nem lehet s engem akartak elküldeni Hajduszoboszlóra, hogy megválasztása ellen agitáljak.

Mikor ezt Polónyi megtudta, éktelen káromkodásba tört ki előttem, hogy majd megmutatja ő annak a gazember Kossuth Ferencnek, hogy ki a «megbizhatatlan». Én nem mentem Hajduszoboszlóra, de ment más a függetlenségi pártból és Polónyi csakugyan megbukott.

Csodák csodája. Rövid időre rá Kossuth Ferenc megválasztatja Polónyit képviselővé és midőn a küldöttség Budapestre hozta a mandátumot, Kossuth Ferencet is meghívták a «Saskör»-ben adott nagy bankettre, hol Kossuth Ferenc azt mondta felköszöntőjében :

— «Csonka volt a magyar parlament Polónyi Géza nélkül».

Mit Polónyi Géza azzal hálált meg, hogy viszont felköszöntőjében aképp kiáltott fel:

— «Boldog Magyarország, hogy másodszor kerül Kossuth kézre.»

Nohát, kérem, Kossuth Ferenc megbuktatja Szoboszlón Polónyit, mert megbizhatatlan ember, de ezen megbizhatatlan ember nélkül «csonka» volt a magyar parlament. Polónyi nem lehet a függetlenségi párt tagja, megbuktatják kerületében, de azután alelnöke lesz a pártnak. Polónyi előtt «gazember» számba megy Kossuth Ferenc, de boldogságnak mondja Magyarországra, hogy ennek a «gazembernek» a kezére került az ország.

Ez az iszonyu erkölcsi sülyedés, amelyben ma nálunk a politikai élet van, sohasem volt Magyarországon. Ez nem is lehet magyar föld terméke. Ezt idegen országból cipelték ide. Ezt Kossuth Ferenc hozta ide.

A közélet erkölcsi megtisztulását ígérték Kossuth Ferenc és Apponyi Albert. Ha ezt akarják, akkor legelőször is vonuljanak vissza a politikai közélettől teljesen és örökre. Ez lehet csak kezdete a közélet erkölcsi megtisztulásának.

Mikor ébred fel az ország népe?

«A nemzet ezen békét elfogadta. A nemzet megadta a feloldást azoknak, akik ezen békében közreműködtek» — mondja Andrássy Gyula.

Ez nem igaz. A nemzet ezen békét nem fogadta el, mert nem is tudta, miből áll ezen béke. A nemzet előtt nem öntöttek tiszta bort a pohárba s így a nemzet nem is birt kellő tájékozással a békekötés igazi *tartalma* felől. A békekötés napján a nemzet csak azt hallotta, hogy győzött a koalíció. A nemzeti ellentállás «vezérei» miniszterek lettek.

Kik voltak a nemzet vezérei? Kossuth Ferenc, Apponyi Albert és Andrássy Gyula.

Mit ígértek ezek? Lássuk:

— «Nem engedünk. Csak akkor vivhatunk ki valamit, ha bebizonyítjuk, hogy *nem bírnak velünk.*»

— «*Képtelenség feltenni azt, hogy valaha, bármily körülmények között, más program alapján vállaljon a koalíció kormányt, mint azon az alapon, amelyen áll.*»

— «Vagy lesznek nemzeti vívmányok és magyar nyelv s akkor lesz ujonc és pénz, vagy nem lesznek, az esetben nem lesznek ujoncok, nem lesz pénz.»

Ezeket mondta Kossuth Ferenc. Hát mit mondott Apponyi Albert gróf:

— «A függetlenségi 48-as párt egy hajszálnyit sem fog engedni.»

— «Hogy ez így lesz, arra tanuság vagyok én.»

— «Ki kell tartani. Nem meghunyászkodni.»

Ezeket mondta Apponyi Albert gróf. Hát mit mondott Andrássy Gyula:

— «Nem vállalhatunk felelősséget olyan politikáért, amely ellenkezik a nemzet akaratával. A koalíció katonai követelései pedig a nemzeti akaratnak felelnek meg.»

— «Mi minden egyes szavunkért jót állunk, minden egyes szavunk szerint fogunk is cselekedni.»

Igy beszéltek a vezérek! Ha tehát azok, akik így beszéltek most, miniszterek lettek, rendjén van a dolog — gondolta az ország népe. Akkor megkapjuk mindazt, amit vártunk és amiért küzdöttünk — gondolták a választók. És igen helyesen gondolták.

Azt fel sem merték tételezni a választók, hogy azok az ellenzéki vezérek most, mert miniszterek lettek, multjukat, elveiket és meggyőződéseiket elárulják. Hogy ezt feltételezzék, akkor azoknak éppen olyan hitvány politikusoknak kellett volna lenni, mint amilyeneknek a vezérek bebizonyultak.

Nem igaz tehát, amit Andrassy Gyula mond, hogy a nemzet *ezt a békét*, amit ők kötöttek, elfogadta. Nem tudta, miből áll ez a béke! Nem ismerte a béke pontjait. Ma sem ismeri. Csak a tényekből látja, amint egyenként, sorjában előkerülnek, hogy mi minden lehet abban a békében.

A miniszterekké lett «vezérek» kezdetben maguk is szepgtek attól, hogy a nagyközönség majd átlát a szitán, észreveszi, hogy mi történt Bécsben s nem lesz hajlandó őket követni az árulás útján.

Erre vall Andrassy Gyula grófnak egy levele, amelyet választóihoz intézett, még a kormányvállalás előtt:

— Nem tudjuk magunkat elszánni a kormány átvállalására, — írja Andrassy Gyula választóihoz — mert «erős hitem, hogy hiába is fogadtuk volna el a *«királytól megállapított programot»*, a nemzet nem követett volna bennünket a megalázás útjára».

Andrassy Gyula tehát tudta, mielőtt kormányt vállaltak, hogy a «királytól megállapított program» a nemzet megalázása és azt az ország nem fogadná el. Ők mégis ezen «királytól megállapított program» alapján vállaltak kormányt és félrevezették, elbolondították a nemzetet, csak azért, hogy kövesse e őket a megalázás útjára.

Nem követte volna őket, ha becsületesen megmondják neki a valót. De hazudtak, ámitottak, port hintettek a nemzet szemébe. Most kezdi csak két esztendő után törülgetni szeméből a port, de még ma sem lát tisztán. Mert amennyi port kitörül a szeméből, a megvásárolt, megfizetett sajtó százszor annyit szór vissza a szemébe.

A tömérdek beszéd. újságcikk, a nap nap után megújuló lakomákon elmondott sok dikció, a nagy lárma, a sok hűhó lehetetlen, hogy el ne kábitsák a hiszékenységre hajlandó közönséget.

De az ország népe nyissa ki a szemét. Lásson. Gondolkozzék. Jusson eszébe, mit ígértek harminc esztendőn keresztül ezek a függetlenségi komédiások? És mérlegelje, mi az, amit ezek két esztendő óta csinálnak? Lehetetlen észre nem venni, hogy meg van csalva, ki van játszva az ország. A magyar gazdasági élet önállóságát tiz esztendőre ismét kitolták, a magyar nyelvet elejtették, a magyar cimert elsikkasztották. A kvótát fel-emelik, az osztrák hadsereg töméntelen kiadásait megszavazták, elejtik a magyar önálló bankot is és a katonai létszámemelést is elfogadják.

Kik azok, akik ezt a rettenetes gyalázatot az országra hozták? Kik azok...? Hát azok a függetlenségi urak, akiket önök megválasztottak. Azok a függetlenségi képviselő urak, akik esküdtek a választók előtt, hogy inkább meghalnak, de nem tágitanak egy hajszálat sem.

Saját szemével nézzen körül az országban és kérdezze meg önmagától, mit nyert a nép az új kormány hatalomrajutása által, mit nyert az ország Kossuth Ferenc és a függetlenségi párt kormányvállalása óta?

Kevesebb lett a terhe, kisebb lett az adója? Több lett a szabadsága? Nagyobb lett a jövedelme? Könnyebb lett a megélhetése?

Azt fogja látni, hogy a függetlenségi képviselők saját személyükre nézve gondoskodtak magukról. Miniszterek, államtitkárok, főispánok, közjegyzők, igazgatók lettek nagy fizetéssel. Elhelyezték magukat a legjobb hivatalokba, ha a hivatal megszűnik, lesz nyugdíj, egész életükre biztosítva vannak, de az ország, a nép, az nem kapott semmit.

Ekkor aztán bekövetkezik az, amit Andrássy Gyula gróf előre látott, hogy «a nemzet megnyugvása helyre nem áll, ha elárulják is meggyőződésüket és oly politikát kell folytatniok, amelyet rossznak tartanak».

Nem bizony. Magyarország függetlenségi érzelmű polgárai nem azért küzdöttek negyven éven keresztül, hogy elérkezzék az az áldott pillanat, amikor ők emelhetik a kvótát, ők szavazhatják meg a német vezényszót és közös vámterületet?

Nem azért küzdöttek és nem az volt a vágyakozásuk, hogy az isten csak elhozná már egyszer azt a boldog időt, amikor nem Bánffy, Széll és Tisza tömik a közösügyek telhetetlen zsákját a magyar pénzével, hanem Kossuth Ferenc és Apponyi Albert.

Órültség volna azt képzelni, hogy a magyar ember kézzel-lábbal kapálódzott addig, amig Bánffy, Széll és Tisza fojtogatták a közös vámterület kötelékével, most már teljesen nyugodt és boldog legyen, mert Kossuth Ferenc és Apponyi Albert urak a fojtogatók — ugyanazzal a közös vámterülettel.

A szociáldemokrata párt.

Én nem tartozom a szocialisták pártjának kötelékébe, nincs szerencsém a szocialista vezérférfiakat személyesen ismerni, nem volt még alkalmam velük közelebbről érintkezni, de tetteik, beszédek után ítélve, tudom, állítom, hogy az utolsó szocialista is jobb hazafi, mint Kossuth Ferenc és Apponyi Albert. A szocialisták között nem találkozott volna oly alávaló politikus egyetlenegy sem — ha benn vannak a törvényhozásban — aki arra adja a szavazatát, hogy emeljük a kvótát, adjuk fel az önálló vámterületet s tegyük lehetetlenné a magyar ipar felvirágzását, amit megtett Kossuth Ferenc is, Apponyi Albert is.

Előttem pedig jobb hazafi az, aki a magyar nép terhein könnyít és az állami élet egyik legfőbb attributumát megszerzi, mint az, aki idegen érdekek szolgálatára terheket rak az országra s gazdasági önálló berendezkedésünket hosszú időre lehetetlenné teszi.

Nem aszerint mérlegelem az embereket, hogy Kossuthnak vagy Apponyinak hívják-e valakit, hanem aszerint, hogy ki mennyi hasznára van az országnak.

El kell ismerni, hogy ma, ezidőszerűleg a szocialista párt követ egyedül *nyílt és egyenes politikát*. Mindenki tisztában lehet elfoglalt álláspontjukkal. Nem csálnak, nem hazudnak. Akinek nem tetszik politikájuk, állást foglalhat ellenük, aki egyetért velük, hozzájuk csatlakozhatik; nyíltan, becsületesen megmondják, mit akarnak s amit mondanak, amellet mint tisztességes, becsületes politikusokhoz illő — meg is maradnak.

Komolyabb emberek, szavahihetőbb férfiak s arra a gyalázatos kétszínűségre, hazudozásra, amit Kossuth Ferenc és Apponyi Albert véghezvisznek, nem volnának képesek.

Ékesen beszélni, mint Apponyi Albert, nagy névre hivatkozni, mint Kossuth Ferenc, nem tudnak, az igaz, de politikai jellem van bennük, ami azokban nincs. A szocialisták még

nem árultak el elvet, a hatalom kedvéért nem adták el meggyőződésüket.

A szocialisták programjában lehetnek pontok, melyek közül egyiknek ez, másiknak az nem kell, a szocialista tanok között lehet olyan is, melyeknek hirdetését ma még korszerűnek nem tartják, de azt mondani, hogy valaki azért, mert nekünk nem tetsző tanokat hirdet, hazaáruló, bitang, sehonnai — buta és gonosz beszéd.

Ha talán a hang, a modor nem tetszik sokaknak, amit a munkások használnak, tessék belépni a szocialista pártba és ne hagyni a munkásokat magukra. Német- és Franciaországban előkelő politikai szerepet vivő férfiakat, tudósokat, írókat látunk köztük, akik aztán nemzeti és történeti alapon viszik előre a szocializmus fejlődését.

És mikor a szocialistákról beszélünk, egyet sohasem felejtünk el. Azt, hogy Magyarország Európának közepén van. Amily bánásmódban részesülnek a szocialisták Európa többi államaiban, ahhoz kell nekünk is alkalmazkodni. A szociális demokrácia politikai tényező Európa minden művelt államában, annak kell lenni nálunk is. A világ minden művelt államában találunk ma szervezett szocialista pártot. Vannak államok, hol a hatalom kezelésében már osztozkodnak is.

Azt vetik a szocialisták szemére, hogy nem jó hazafiak. Akármerre nézünk Európában, a szocialisták mindenütt tiltakoznak azon otromba vád ellen, hogy a szocialisták rossz hazafiak. Bebel Ágost, a német szociáldemokraták nagyhirű vezére, egy ünnepélyes alkalomkor odanyilatkozott, hogy «ha netalán megtámadtatnék Németország, a szocialisták valamennyien ismernék kötelességüket és fegyverrel védenék meg a hazát». «Állítom és erősítem, hogy egy Németország ellen támadó háboru esetében mi is németek vagyunk, akárcsak a kormányon lévő urak. A német föld, a haza mindnyájunké, inkább, mint amaz uraké.»

Az általános választójog alapján megejtett legutóbbi osztrák választások után a cseh szocialisták manifesztumot adtak *ki, amelyben nemzeti programot állítottak fel. Küzdenek a cseh kulturáért, a cseh iskoláért, a cseh nyelv jogáért parlamentben és az összes hivatalokban.*

Jules Guèsde, a francia szocialisták vezére, mindenben helyeselte Bebel nyilatkozatát. Daszynski, a lengyel szocialisták vezére pedig a reichsrathban büszkén jelentette ki, hogy amilyen jó szociáldemokrata, éppen olyan jó lengyel és hazafi.

«Nem kell hazafiatlanoknak lennünk, hogy szocialisták lehessünk» — mondja Lévy a francia pártkongresszuson.

Garbai Sándor, a magyar munkások szónoka, mikor 1907 október 10-én a képviselőház elnöke elé vezette a küldöttséget, kijelentette, hogy Magyarország munkásnépe követeli és meg is fogja valósítani az önálló vámterületet. Akik pedig az önálló vámterületet megvalósítják és gazdaságilag függetlenítik Ausztriától, azok Magyarország állami függetlenségének alapját vetik meg.

A magyar szocialisták folyó évi pártgyűlése fényes tanujelét adta annak, hogy mily érzelmekkel vannak eltelve a munkások. Az ott hozott határozatok, mint azt Garbai Sándor a pártvezetőség nevében kijelentette, «mindenki előtt igazolják, hogy Magyarország gazdasági önállósága és politikai függetlensége csak a munkások pártjában van biztosítva». Nincs is benne kétség, hogy nekünk, akik Magyarország független állami élet teljességében keressük bajaink orvoslását, a munkásnép támogatására feltétlen szükségünk van. Enélkül az ország önállóságát nem fogjuk kivívni soha.

A «haza» nem egyéb, mint otthona a polgárságnak. A saját tűzhelyét ki ne szeretné. Otthon és haza — egy és ugyanaz a fogalom. A munkás a maga fészket épp úgy szereti, mint akárki. Ha több munkás otthont alapít, az már község lesz. Több községből megye lesz, több megyéből haza lesz. Annak a fogalomnak: haza, hazafiság, a szocialisták nem ellenségei, ha e szó: haza és hazafiság a valódi nemes és magasztos értelmében vétetik. Ellenségei annak a hazafiságnak, mely a mi nagy «hazafiaink» ajkain csak ürügy önző, piszkos céljaik eltakarására.

Az a hazafiság nem lelkesítheti őket, mely felemeli a kvotát, eladja az önálló vámterületet és reverendába akarja bujtatni az egész magyar nemzetet.

A láncot, mely megfoszt szabadságomtól, csoda-e, ha meggyűlölöm, még akkor is, ha ez a lánc nemzeti szinnel van befestve. Csoda-e, ha meggyűlölöm azt a rendszert, mely jogonitól foszt meg, még akkor is, ha azt «nemzeti rendszer»-nek nevezik?

Megmondják azt tisztán és nyíltan a szocialisták, hogy «az ő gyűlöletük nem a nemzeti szinnek, hanem a rabláncnak szól. Meg akarják magukat szabadítani az elnyomatás eszközeitől, de meg akarják szabadítani a nemzeti színeket is attól, hogy az elnyomatás eszközei legyenek.»

Nálunk ha feladja valaki az ország legszentebb jogait, de aztán kimegy a kerepesi temetőbe Kossuth Lajos sírházhoz s ott elénekli a szózatot s össze-vissza gazemberezi az osztrákot, mint

Rátkay és Barabás szokták tenni — népszerű ember és nagy hazafi. De ha valaki soha nem szünő munkássággal, az aggodó lélek ezer gyötrelmei között elvhűséggel, megtántorodás nélkül szolgálja az ország szent ügyét, de nem akar a hitvány szájhősökkel és elvtagadókkal együtt énekelni — azt számba sem veszik, az hazaáruló.

A mi nagy hazafiaink mindig csak a külsőségekre fektetik a fősúlyt. A külsőségekben mutatkoznak jó hazafiaknak, lényegében pedig mindig elárulják a nemzet jogait. Pedig én jobb szeretem, ha kivivják az állami függetlenséget vörös zászló alatt, mintna nemzeti színű lobogó mellett eladják az országot.

Elsősorban a munkásosztály érdekeinek kielégítése célja a szocialistáknak. Nagyon természetes. De a munkásosztály érdeke csak egy szabad, független államban elégíthető ki. Ország, mely idegen érdekeknek van lekötve, saját munkásainak érdekét ki nem elégítheti. Ország, melynek iparszükségleteit a legnagyobb részben más országok iparmunkásai termelik, saját munkásainak érdekeivel homlokegyenest ellenkezik. Mikor tehát a magyar szocialisták a munkásosztály érdekeit tüzik ki törekvéseik végcéljául, nagyon helyesen teszik, mert akkor Magyarország állam; önállóságára törekszenek.

Ha a parlamentbe bejutnak a mi szocialistáink, azok nem is lehetnek mások — előbb-utóbb — mint függetlenségiek. Ha politikai faktorrá lesz a szociáldemokrácia a törvényhozásban, annak nem lehet más törekvése, mint szabad, független, demokratikus államot teremteni. A világban mindenütt így van ez. Így lesz nálunk is. A legradikálisabb párt mindenütt a szociáldemokrata párt. Radikális a közjogi, a közművelődési, társadalmi, gazdasági és egyházpolitika terén. Nem is lehet elképzelni, hogy a legradikálisabb párt szépen, békén belenyugszik abba, hogy igavonó marhája legyen az osztrák reakciós kormánynak, hogy fizesse az osztrák császárság nagyobb dicsőségére a millárdokat, ne legyen szabad, független, önálló minden téren.

Wekerle Sándor miniszterelnök Temesváron programbeszédében ezeket mondja :

«Annak az új Magyarországnak megalakítását kell előkészítenünk, amely nem *«egyes osztályokat»*, nem *«egyes érdekeket»*, hanem a nemzet egészét és teljességét képviseli.»

A miniszterelnök elismeri tehát nyíltan, hogy eddig egyes osztályok és egyes érdekek voltak képviselve a törvényhozásban és csodálatosan mégis a szocialistákat szidják, hogy osztályérdekeket emlegetnek.

Osztályuralom van itt, kérem, csakhogy néha «szabadelvű», néha «nemzeti», néha «függetlenségi» kalózlobogó alatt pusztítják az országot. Amilyen hazugság volt az, hogy «szabadelvű» kormányunk volt, épp oly hazugság az, hogy most «függetlenségi» kormányunk van. Egy osztály tartja itt kezében a hatalmat, mely mindig meghódol Bécs előtt, mely mindig elárulja a magyar nép érdekeit, csakhogy mindig más és más «jelvény» alatt.

Kétszáz esztendő előtt ez az osztály kiáltotta ki Rákóczit hazaárulónak, ez az osztály úzta ki az országból, ez az osztály törülte ki a magyar polgárok sorából Kossuth Lajost, mert *nem akartak Bécs előtt leszerelni* és most ez az osztály ad emléklapoktat Thaly Kálmánnak, arany olajágot Barabás Bélának, mert *Bécs előtt leszereltek*.

Csoda-e, ha utálattal fordulnak el ettől az osztálytól és ettől az uralkodó rendszertől és azoktól, akik e rendszert fenn tartják — nemcsak a szocialisták, hanem minden becsületes magyar ember?

A szocialisták nem a nemzet iránt tanusítanak ellenszenvet, hanem gyűlölik azt az osztályt, azt a néhány ezer embert, akik a nemzet nevében a fórumon garázdálkodnak, a nemzet pénzén dőzsölnek, csálnak, hazudnak és szemtelenkednek.

Ezeket nem tisztelhetik. Aki pedig ezeket nem tiszteli, arra ráfogják, hogy gyűlöli a nemzetet, mert a nemzetet ők képviselik!

Ennek az osztálynak kezéből kivenni a politikai befolyást, nem az állami önállóság ellen való törekvést jelenti. Ennek az osztálynak az ellenségei nem ellenségei a nemzetnek. Sőt ellenkezőleg. A nemzeti törekvéseknek legerősebb támaszai azok, akik a legkérelmelhetlenebb ellenségei a mai politikai rendszernek és ezen rendszer támogatóinak.

Szemükre hányják a szocialistáknak, hogy a «Szózat» helyett a «Marseillais»-t énekelik és a háromszínű nemzeti zászló helyett a vörös zászlót lengetik. Én nem tenném, én mást tennék; de nem tudok rajta csodálkozni, hogy elfordulnak a nemzeti színű zászlótól, melyet most folyton a feketesárga zászló előtt hajlongatnak meg s nem éneklük a szózatot, mely most már nem úgy hangzik: «Hazádnak rendületlenül» . . ., hanem: «Közösügyeknek rendületlenül légy hive óh magyar».

Minden szájhős a szózatot éneкли, minden elvtagadó a nemzeti színű zászlót lengeti s annak hangjai s ennek lobogtatása mellett adják el az országot Bécsnek.

A nemzeti színű zászlóból valóságos halotti lepel lett, melylyel eltakarnak minden hazaellenes bünt, a szózat hangjai mellett pedig rendesen valamely nemzeti jogot temetnek el. Mikor az imént lefolyt «nemzeti küzdelem» idejében a megye termeiből kiüzték a szájhősöket s a képviselők Fabricius elől megszöktek az országházból, *futás közben* a szózatot énekelték és nemzeti színű zászlót lobogtattak.

Lehet-e csodálkozni rajta, ha akadnak emberek, a legjobb magyar emberek között is, akiken a szózat hallatára, a nemzeti színű zászló lobogtatására — mely annyi meghunyászkodásnak, annyi megaláztatásnak s annyi árulásnak takarójául szolgál — erőt vesznek a legkeserűbb érzések.

Hiszen ha a megkezdett uton haladunk, maholnap így leszünk a Kossuth-névvel is. Van-e név, melyet mélyebb tisztelettel és rajongóbb szeretettel övezett volna a magyar nép, mint a Kossuth Lajos nevé? És most mit látunk? Ezzel a névvel takarnak be minden elvtagadást, ennek a névnek a dicsőítésével adnak fel minden nemzeti jogot. Csoda-e, ha az ellenszenv a «Kossuth» név iránt is feltámad?

Én már láttam magyar embert, hazájáért áldozó magyar embert, aki kidobta szobája faláról a Kossuth Lajos arcképét *csak azért*, mert azon az arcképen fia, Kossuth Ferenc is *rajta volt*.

Rossz néven veszik a szocialistáktól, hogy a nagyszáju hazafiakkal nem ordítottak versenyt a «nemzeti küzdelem» alatt a «nemzeti» követelések mellett. Hát aztán, mi haszon lett volna abból, ha ők is lármáznak és aztán ők is leszerelnek? Éppen azt lehet dicséretükre felhozni, hogy komolyabb emberek, mint azok a szájhősök, akiket nemcsak a szocialisták, hanem minden jóra való magyar ember utál, ha egy mákszemnyi komolyság van benne.

A szocialisták magatartását előttem éppen az teszi becessé, hogy az a csürhe had, mely koalíció név alatt ismeretes, nem tudta hazudozásaival és szemtelen lármájával elszédíteni őket. Ismerte azokat, nem ment lépre s ebben előnyösen különböznek sok jó magyar embertől, akik csak most utólagosan kezdik megutálni a koalíciót, amit a szocialisták kezdettől fogva megcselekedtek.

Der Feind, den wir am tiefsten hassen,
Das ist der Unverstand der Massen.

Nem a darabontokkal cimboráltak a szocialisták, hanem utálták a koalíciót. Nem a hatalomtól félték, nem a hatalommal rokonszenveztek, hanem hátat fordítottak azoknak az embereknek,

akik az ország jóhiszemű népét félrevezetve, megcsalva, eszközül használták fel saját személyes érdekük szolgálatára.

A nemzeti küzdelemben nem voltak velük a szocialisták. Én sem voltam velük, pedig én nem vagyok szocialista. Mikor a nemzeti ellenállás *megindult*, velök voltam, de amint láttam és meggyőződtem róla, hogy azok nem komoly nemzeti ellenállást akarnak kifejezni, hanem csak hitvány komédiát játszanak piszkos személyes érdekeik szolgálatára, ott hagytam őket és soha többé feléjük sem mentem.

A szocialisták is így tettek. Nem mentek «éljenezni», mikor ők hazudtak és csalták az országot. Nem «tapsoltak», mikor Justh Gyula Battonyán és Makón esküdözött, hogy «inkább meghalunk, de nem tágitunk». Mert ismerték a koalíció embereit, tudták, hogy az mind hazugság, amit azok beszélnek s azért gyűlölték az ő «nemzeti» küzdelmüket, de ez nem azt jelenti, hogy gyűlölik az *igazi nemzeti küzdelmet is*.

A «nemzetközi» elnevezés is nagy szálla sokak szemében. Igaz, helyesebb volna egyszerűen «magyar» szocialistáknak nevezni magukat, de az elnevezés pusztá formalitásában nem talállok semmi veszedelmet.

A népek szabadságszeretete, önállóság és függetlenség után való törekvése nem ellenkezik a szocialisztikus követelésekkel. Aki ezek között ellentéteket keres, az bolond dolgot keres. A különböző országbeli szociáldemokraták közösen munkálkodhatnak bizonyos eszmék megvalósításán, de ez a közös munkálkodás az egyes nemzetek önállóságára és függetlenségére nem lehet ártalmas.

Egymást váltják fel a nemzetközi kongresszusok nálunk. Üdvözljük valamennyit. Amilyen odaadóan és szívesen ragaszkodunk a nemzeti eszme érvényesítéséhez, épp oly melegen üdvözlünk minden nemzetközi mozgalmat, amelyek az emberiség előhaladását, a tudományok fejlődését hivatvák előmozdítani s amelyek közelebb hozzák egymáshoz a különböző országok lakta népeket, hogy azoknak erejét egyesítsék az emberiség előmenetele érdekében.

A tudománynak mérhetetlen hasznára vált már eddig is a nemzetközi érintkezés. Ami a tudománynak hasznára válik, hasznára válik a munkának is. Ha vannak nemzetközi érintkezések a tudomány, vagyis felvilágosodás érdekében, miért ne lehetnének nemzetközi érintkezések a munka, vagyis a munkások anyagi jólétének érdekében is.

Nemzetközi érintkezéseken résztvenni orvosnak, mérnöknek, postásnak, vasutasnak, földmérőnek, gazdának dicsőség, nemes és hasznos cselekedet. Nemzetközi érintkezésben résztvenni munkásnak — hazaárulás.

Ilyen botor, ostoba dolgokhoz vezet az üresfejűség, amely meggondolatlanul kiabál felkapott jelszavakat.

Terrorizálással, fenyegetéssel és erőszakoskodással akarják a mások véleményét elnyomni. Ez is egyik vád a szocialisták ellen. Ez is alaptalan. Nagyon is kiméletesek.

Most olvasom Timoleon munkájában, hogy az «angol nép kissé másképpen viselkedett, mint a magyar, mert az beverte a reakcionárius kormány ablakait, Wellington herceget lerántotta lováról és jól elpáholta, amikor a parlamentbe ment. Ha békés uton nem lehet a reformokat megvalósítani, megvalósítja a forradalmi szellem.»

A régi rómaiak és görögök pedig az olyan pártokat, amelyek a nép érdekében való reformok keresztülvitelét magukra vállalták és azután azokat cserben hagyták, egyszerűen agyonverték.

Ha egyes embert nem szabad megcsalni, nem szabad a népet sem. Ha egyes ember megbizását kijátszani bűn, a választók megbizásának kijátszása sem lehet más.

Nem elv küzd itt elv ellen. Nem meggyőződés küzd itt meggyőződés ellen. Hanem az adott szóba vetett hit a szőszegés ellen, a tett ígéretben való reménykedés a csalás ellen, az elvitázhatatlan jog a jogtalanság ellen. Itt argumentumok nem használnak semmit. Itt már azt a furkósbótót, melyet eddig csak postán küldözgetnek a Barabásoknak, a hátukon kell megtáncoltatni a hitehagyottaknak.

Az összes pártok között a szocialistáknál látok oly embereket, akik dolgoznak és ha kell — meghalni is készek. Ezek az emberek! A népek előhaladását csak ilyen emberek vihetik előre.

A koalíciónak ilyen emberek nem kellene. Nekik nem kellene a nemzetiségiek, nem kellene a szocialisták, nekik nem kellene a demokraták, nekik nem kell a parasztpárt. Nekik csak olyan párt kell, mely elárul minden elvet, megtagad minden meggyőződést és hazudni tud.

Adót fizetni jó minden párt, katonáskodni jó minden ember, de a hatalomban osztozkodni, jogokkal birni, csak ők a hivatottak.

Az ország egyik része nekik nem kell, az ország másik része kivándorol, hát ugyan ki védi meg a hazát, ha megtámadtatik?

Nagy magyar imperium kell nekik. Hát ugyan kiből állana az a nagy magyar imperium?

Az ország érdeke kívánja, hogy így cselekedjenek. Ez az irtózatossá jelszó viszi romlásba ezt az országot. Ez a jelszó az: «Az ország érdeke kívánja!» A függetlenségi párt leszerelését, az általános, titkos választási jog kijátszását, a jogok feladását, az eskü megszegését, az elvek elárulását, mindent az ország érdeke kíván.

Az ország érdeke kívánta, hogy lemondjunk az önálló vámterületről, a magyar nyelv érvényesüléséről, az ország érdeke kívánta, hogy felemeljük a kvótát. Mintha valakinek azt mondanánk: a te saját érdeked kívánja, hogy légy becstelen és — halj meg.

Az általános, titkos választójog.

Az általános, egyenlő, titkos választójog nem a szocialisták követelése. Ez a korszellem műve. Hiába az ellen kapálódzni. A korszellem mindig és mindenütt megtalálja a maga végrehajtó eszközét.

Nálunk pedig nem egyedül a korszellem követeli az általános választójogot. Az ország létkérdése ez. És mert ez az ország existenciájának a kérdése, első és legfontosabb teendőnk az általános és titkos választójog megszerzése. Erre sorakozni kell minden embernek, bármely ellenzéki párton van is különben. Az általános választójog megvalósításától függ, hogy Magyarországon lehetővé váljék minden további előhaladás. Ha békés eszközökkel, parlamentáris uton egyáltalában lehet még segíteni Magyarország súlyos helyzetén, ez csak egyedül az általános, titkos választójog megvalósulása folytán lehet.

Magyarország állami önállósága nélkül orvosolhatatlanok bajaink. Az állami önállóságot — mint a legujabb példa mutatja — a mai választási rendszer alapján nem érhetjük el.

Ezt azon emberekkel, kiknek ma kezében van a politikai befolyás az országban, megcsinálni nem lehet.

A feudalizmus és a klerikalizmus szolgálatában álló nagyszáju hazafiakkal, bármily nemzeti jelszavakat használjanak is, Magyarországot szabaddá, függetlenné tenni nem lehet.

Az általános választójognak kell mindenekelőtt életbe lépni. Az általános választójog alapján lehet reménységünk, hogy oly férfiak kerülnek a törvényhozásba, akik felszabadítják Magyarországot a feudalizmus zsarnoksága és a klerikalizmus rettenetes nyomása alól, teremtenek egy munkás, dolgozni szerető, lelkiismeretes, kötelességtudó, észben és jellemben erős többséget, mely *komolyan, férfias elszántsággal* megteszi a kellő lépést Magyarország állami függetlenségének *visszaszerzésére*. Azoknak, kik ma kezükbe tartják a politikai befolyást, nincs jogosultságuk továbbra is igénybe venni ezt a befolyást. Akik gyengék vagy gyávák voltak a nemzet jogainak megvédésére, azok elvesztették a jogot arra, hogy továbbra is az ő kezükre bízassék az ország érdekeinek megoltalmazása.

Ha én vállalkozom valamely dolog elintézésére s időközben tapasztalom, hogy erőm az elvállalt feladat becsületes teljesítésére elégtelen, úgy segítséget kérek, vagy másnak, több erővel rendelkező embernek adom át a feladat teljesítését. Ezt követeli a tisztesség és becsület. De aki nem bír megfelelni feladatának s még sem engedi át másnak a munkát — azt egyszerűen el kell kergetni onnan.

A mai választási rendszer alapján létrejött országgyűlés ime, megmutatta, hogy nem képes megvédeni az ország érdekeit. Az uralkodó abszolút akaratát elébe tették a nemzeti akaratnak. Törvényhozásilag szentesítették azt a rettenetes tant, hogy a nemzet akaratának az uralkodó adja meg az irányt s ezzel kézzelfogható jelét adták annak, hogy a mai választási rendszer alapján létrejött országgyűléssel azt csináltatja Bécs, amit akar. Egyik gyalázat után a másik gyalázat éri a nemzetet. Ez az országgyűlés nem védelmezi meg az országot. Ezekről a képviselőktől elpusztulhat az ország. Ebben az országgyűlésben nincs sem erő, sem bátorság, sem ész, sem jellem. Ennek az országgyűlésnek elpusztítása, kiirtása első kötelessége minden becsületes magyar embernek. Ennek az elpusztítása, kiirtása pedig másképp nem lehet, mint az általános választójog alapján.

A politikai hatalmat az általános választójog segítségével a nép kezébe kell adni. Lehetetlen, hogy a népek tömege oly korrumpált legyen, mint a ma uralkodó politika vezető osztályai. Amit 400 év óta nem tudtak megcsinálni a régi Magyarország mágnásai nemesei és főpapjai, azt majd megcsinálják az új Magyarország polgárelemei, a nép: a független, szabad magyar államot. Rettenetesen tévednek, akik azt hiszik, hogy a magyar állam függetlenségének ellenségeit hozzuk be a törvényhozásba, ha a népet

hozzuk be. A magyar nép csinálhat Magyarországból mindent, de osztrák provinciát, német gyarmatot nem csinál belőle soha. Azt csak a Kossuth Ferenc és Apponyi Albert vezetése alatt lévő függetlenségi párt csinál belőle, ha időt engedünk nekik hozzá,

Ezek a nagyszáju hazafiak, akik most kezükben tartják a hatalmat és a befolyást, soha, de soha vissza nem szerzik Magyarország állami önállóságát. Csakhogy bennülhetnek a különböző kényelmes hivatalokban, csak hogy megkaparíthassák a képviselői mandátummal járó fizetéseket és protekciókat, az isten se zavarhatja ki őket onnan a mai választási rendszer alapján. Nem reszkirozzák ezek az ő állásaikat és hivatalaikat sem a magyar vezényszóért, sem az önálló vámterületért. Nem kell ezeknek «független» Magyarország, hanem kell: hivatal, nyugdíj és sáp.

Nem azért vagyok híve az általános választójognak, mert az ország egy nagy része ezt *követeli*, nem azért, mert az *enne van* a függetlenségi párt programjában, hanem azért, mert én *ebben keresem a lehetőségét annak*, hogy Magyarország állami önállóságát helyreállíthassuk. Mindig ebben kerestem, a függetlenségi elvek elárulása óta pedig *egyedül csak ebben keresem*.

Ennek a mai választási rendszernek az alapján sohasem lehet alkotmányos uton Magyarország állami életének önállóságát megszerezni. Ezt kétségbevonhatlanul tapasztaljuk. Vagy nem engedi a hatalom többségre jutni a törvényhozásban azokat, akik az állami önrendelkezési jog teljes megszerzését tüzték törekvésük első pontjává, vagy ha — az események rendkívüli alakulása folytán — többségre jut is, *amint most többségre jutott, árulás akadályozza meg* e törekvések megvalósulását. Azok, akikre a mai választási rendszer alapján politikai életét rábizhatja a nép, *gyöngék vagy árulók*. Mélyebben kell belenyulni a *nép rétegeibe s onnan* keresni elő azokat az embereket, akik törekvéseinek megvalósítására bátorsággal és becsületességgel is bírnak. Mélyebben belenyulni a nép alsóbb rétegeibe csak az általános választójog alapján lehet. Minél általánosabb a választójog, minél nagyobb tömeg áll rendelkezésünkre, ahonnan képviselőinket vehetjük, annál jobban megtalálhatjuk az embereket, akikre szükségünk van.

Jogokkal felruházni a népet, hogy így *megsokszorozzuk* a nemzet erejét. A megsokszorozott nemzeti erő fogja nekünk kivívni és megtartani az ország állami függetlenségét.

A 67-es alap.

A 67-es alapra állani, azt ideiglenesen elfogadni, egyetlen egy esetben volna megengedhető. Ez az egyetlen egy eset az, hogyha reménységünk lehetne az iránt, miszerint ezen az alapon fejlődhetik az ország, erősödhetik vagyoniilag és szellemileg a nép. Ebben az esetben mondhatnánk: ne bolygassuk a 67-iki megállapodásokat, legyünk békében, vessük minden erőnket a belügyi reformokra és várjunk, míg egy újabb nemzedék, mely erősebb lesz vagyoniiban és önértetben, sikerrel veneti kezébe állami önállóságunk visszaszerzésének nagy kérdését. Lehet, idővel az európai államalakulások is kedvezőbbek lesznek; lehet, a dinasztia gondolkodása is megváltozik. Hagyjunk fel tehát ma a küzdelemmel.

Ebben az esetben magam is a 67-es alap támogatói közé állanék és egyelőre lemondanék a közjogi harcokról. Ez az eset azonban teljesen ki van zárva. Ezen az alapon az ország fejlődése, előrehaladása teljes lehetetlenség.

Minden törekvés: a hazafiságot erősíteni, a magyar nyelvet terjeszteni, a nemzetiségi viszálykodást kiegyenlíteni, ipart és kereskedelmet fejleszteni, a nemzeti vagyonosodást előmozdítani, a szociális kérdéseket megoldani — merő sziszifuszi munka, bármily erővel és bármily nagy áldozatokkal történjék is ez, sziszifuszi munka marad mindaddig, míg teljes állami önállóságunkat meg nem szereztük.

Állami életünk önállóságának hiányában van minden bajnak a kuforrása. Nem vagyunk öncél, nem vagyunk urai saját sorsunknak, nem rendelkezhetünk sem anyagi, sem szellemi téren úgy, amint azt saját érdekeink megkívánnák.

Tökéletesen igazuk van azoknak, akik azt hirdetik, hogy erős ipar és kereskedelem nélkül nincs nemzeti vagyonosodás. Csakhogy erős ipar és kereskedelem állami önállóság nélkül nem képzelhető. Ha a nemzet vám és kereskedelmi szerződéseit nem úgy köthetjük meg, amint az érdekeink követelik, ha hitelügyünk szabályozása idegen kezekben van, ha konzulaink nem a magyar érdekeket szolgálják, ha a hadsereg szükségletei nem a magyar ipar terén szerezték be, egy szóval, ha állami önállósággal, önálló vámterülettel, önálló nemzeti bankkal, önálló nemzeti haderővel nem birunk, erős ipar, kereskedelem és így nemzeti vagyonosodás soha, de soha létre nem jöhet.

Igazuk van azoknak is, akik azt mondják, hogy ha gazdagok volnánk, könnyebben kivivhatnánk függetlenségünket.

De nem lehetünk gazdagok, míg a gazdasági politikát nem mi magunk, hanem Ausztria csinálja számunkra. Gazdasági politikát pedig mi magunk csak akkor csinálhatunk, ha állami függetlenségünket megszereztük. Világos tehát, mint a nap fénye, hogy mindenkinek előtt függetlenné kell tenni magunkat Ausztriától.

Értem én és méltányolni tudom azokat, akik arra ösztökélnék, hogy minden erőnket anyagi és kulturális előhaladásunkra fordítsuk. Szegények vagyunk. Intelligenciánk nincs. Népünk pusztul és kivándorol. Szedjük össze magunkat. Ha megerősödünk vagyonban és értelemben, akkor lesz az ideje állami önálló életünk kiépítéséhez fogni.

Nincs azon csodálkozni való, hogy az emberek így beszélnek. A bajt mindenki érezi, de a baj kuforrását nem ott keresik, ahol van. Az ország roskadozik a súlyos terhek alatt, de a nyomor okairól nem tud magának számot adni.

Aztán az emberek látják «a mi» közjogi harciainkat. Isten őrizzen «ilyen» közjogi harcoktól. Nem volt annak eddig semmi haszna. Ilyen «közjogi» harcokat csakugyan abban kell hagyni. Hitvány szószátyárkodás, a felszerelések és leszerelések gyalázatos komédiája volt eddig összes közjogi küzdelmünk. Az ilyen küzdelemnek semmi haszna a világon. Az ilyen küzdelem utálatos és rémséges rombolással jár.

Nemzeti jelszavakat hangoztatni, obstrukciókat rendezni, az országot fellármázni és mikor elérkezik a cselekvés ideje, mikor tenni kellene, akkor megfutamodni, leszerelni — alávaló politika.

Igazuk van azoknak, akik azt mondják, hogy véget kell vetni az ilyen hitvány komédiának, mint aminőt most Kossuth Ferenc és Apponyi Albert eljátszottak legutóbb is a nemzet előtt.

De aki úgy gondolkodik, hogy itt igazi, komoly, elszánt nemzeti küzdelemre sincs szükség, mert a 67-es alapon is orvosolhatjuk bajainkat: vagyonosodhatunk és erősödhetünk minden téren, nohát az rettenetes tévedésben van.

Negyven esztendeje állunk ez alapon. Ez még egy nemzet életében is számbavehető idő. Ezen negyven év alatt a törvényhozásban mindig többségben volt az a párt, mely úgy gondolkodott, hogy bajaink a 67-es alapon is orvosolhatók. Hát miért nem orvosolták? Voltak annak a pártnak jeles képzettségű, sokat tudó tagjai, voltak abban a pártban igen tisztességes, becsületes emberek, hát mért nem orvosolták bajainkat? Mődjükban lett volna, kezükben volt a hatalom, miért nem tették? Ezen negyven év alatt szegényedett el az ország, züllött el az intelligencia,

vándorolt ki a nép. Negyven év óta *folytonosan angettiroznak*, miképpen lehetne az országnak ezen vagy amazon súlyos baján *segíteni* és sohasem tudtak egy kérdést sem alaposan megoldani, mert a baj kuforrását mindenütt keresték, csak ott nem, ahol van.

A 67-es talajon negyven esztendeje szántunk és vetünk és mit látunk. Mag helyett gaz verődik fel. Változik a szántó, változik a vető, de mindig ugyanaz a gaz van előttünk s aratásra nem kerül a sor.

Nem gondolkodik az ország népe, hogy hát mi ennek az oka? Próbált már mindenféle párttal szerencsét. Egyszer Deák-pártit választ, másszor szabadelvűt. Egyszer néppártit, másszor Kossuth Ferenc-pártit, de minthogy valamennyi párt a 67-es talajon szánt, hát mindig ugyanaz a gaz verődik fel, mindig a nyomoruságos állapotot látja.

Nincs ennek más oka, minthogy rossz, silány a 67-es talaj. Ha megfeszül az ország népe, akkor sem tud azon annyit termelni, amennyi az ország népének megélhetésére elegendő volna.

Hiszen ha jó volna, ha életképes volna ez a közösügyes 67-es alap, nem mondott volna negyven év alatt már két izben csődöt. Kétszer már a bukás szélén volt. Egyszer Tisza Kálmán, most pedig Kossuth Ferenc mentette meg a végső összeroppanástó — az ország elárulásával.

Csak árulással lehet fentartani a 67-es közös-ügyes kiegyezkedés romlott intézményeit, amelyek merő ellentétben vannak az ország megélhetésével, a nemzet érzületével szokásaival és öröktől élő aspirációival; csak folyton növekvő korrupcióval, ámitással és csalással lehet fentartani. Ez tartotta fenn Tisza Kálmán alatt, ez fogja — ha fogja — fentartani Kossuth Ferenc és Apponyi Albert alatt is.

Ez az oka annak, hogy Magyarország politikai közéleté annyira megromlott és elaljasodott az elmúlt rövid ötven év alatt, hogy nem találunk hozzá hasonlót az egész világ történetében.

Azt mondják, amint Németország az 1870-iki nagy győzelem után nyomban a gazdasági termelés terére lépett s ott fejtette ki egész nemzeti erejét, nekünk is az 1867-iki kiegyezkedés után rögtön melegében át kellett volna menni egész erőnkkel a gazdasági fejlesztésre.

Nagy a különbség a németek 1870-iki győzelme és a mi 1867-iki kiegyezkedésünk között. Azok győztek, mi pedig elbuk-

tunk. Azok haza hoztak Franciaországból öt milliárd frankot, mi pedig majdnem ugyanannyi adósságot vállaltunk magunkra. A németek minden aspirációi kielégítést nyertek. A mi aspirációink most is teljesíthetetlenek.

Egy aspirációiban kielégített nemzet, egy szabad, független nép csodákat művelhet. Ott van Japánország. Ez az ország 1867-ben, akkor, mikor mi a közös ügyek béklyóiba vertük magunkat, lemondva állami önállóságunkról, negyven év előtt jelentéktelen állam volt. 1867-ben kezdett kibontakozni régi elmaradottságából s ime rövid negyven év alatt a világ első hatalmasságai közzé küzdötte fel magát. Mi lehetett volna belőlünk is, ha 1867-ben visszaszereztük volna független állami életünk teljességét, a nemzet ezeréves aspirációit kielégítettük volna és rávethettük volna magunkat az ország anyagi erejének kifejlesztésére, egyesült erővel hozzáláltunk volna új, modern állammá átalakítani az országot. Szent isten, hol volnánk ma? Ott ülhetnénk mi is a föld első hatalmasságainak társaságában!

És mivé lettünk? Agyonsanyargatott, vérig kiszipolyozott koldusország, mely nem előre, de hátrament a szabadelvű intézményekben és a jogok kiterjesztésében, melynek munkás-lakosai az éhenhalás elől futnak szerteszét a világ minden részébe, az itthonmaradt munkátlanak pedig oltárra emelnek hiu, önző, léha államférfiakat, akikben sem önérzet, sem erő, akikben nagy nemzeti célok megvalósítására való komoly törekvés nincs és dicséneket zengedezve körültáncolják minden nap ennek a szerencsétlen ország népének a mulattatására.

Borzasztó, kétségbeejtő állapotok!

Mi tehát a teendő?

Belenyugodni a fatalizmusba, hazánkat jó sorsára bizni: lesz, ami lesz. Ha a magyarok istene valamely véletlenség folytán megmenti, hát megmenti, ha pedig el kell pusztulnunk, hát elpusztulunk és vége van.

Még gondolatnak is szörnyű gondolat.

A pesszimiztikus felfogás a legnagyobb szerencsétlenség, ami nemzetet érhet. A rezignáció elveszi a hitet, megtöri lelkünkben a reményt s lassan-lassan haladunk a nemzet megsemmisülése felé.

Nincs az a kétségbeejtő helyzet, amelyből ne volna kibontakozás, ha erős hit és rendületlen akarat egyesül.

Elszomorodott szívvel veszem észre ugyan én is, mintha az a kor, melyben éltünk, küzdöttünk és lelkesedtünk, kihalófélben volna. Mintha egy új korszak keletkeznék, melynek mások az ideái, mások az eszméi. Mintha az a dicső szent eszme: Magyarország állami függetlenségének eszméje, elhalványult volna. Új oltár körül csoportosulnak az emberek, mely nem a függetlenség, nem a szabadság oltára. Elszomorodott szívvel veszem észre ezt én is és leirhatatlan volna bánatom, ha a hit, mely bennem eddig sohasem rendült meg, nem lövelne szenvedő lelkembe egy reménysugárt, hogy ez nem tart örökké, ez csak egy magáról megfeledkezett nemzedék kóros állapota, a «pillanatnyi jelen» ege fölé tornyosult sötét felhő, mely elmulik gyorsan, amint jött, hogy kiderüljön, világítson és melegítsen állami önállóságunk forró napja, mely ezer év óta vezeti, melegíti és harcról harcra hevíti ezt a nemzetet.

A függetlenségi párt megsemmisülésének, a függetlenségi eszmék háttérbe tolásának indokát nem egy új korszaknak: a szociális problémáknak és humanisztikus ideáknak ébredésében kell keresni. Ezeknek a kérdéseknek az előtérbe nyomulása a közjogi kérdéseket el nem homályosíthatják. Sőt hatalmas lökést fognak annak adni — csak hadd jöjjenek —, mert bizonyossággá léssen az, amit most sokan nem hisznek, hogy szociális problémáink és humanisztikus ideáink önálló állami életünk helyreállítására nélkül meg nem oldhatók.

A függetlenségi eszmék elhomályosításának oka egyedül az önzés, kishitűség és gyávaság, mely felülkerekedett ezidőszzerűleg azon emberekben, akikre a nemzet sorsát rábízta. Ez a mai állapot nem tarthat sokáig. Azoknak az igazi függetlenségi érzelmű embereknek, akik még nem rugták ki lábuk alól az erkölcsi alapot, talpra kell állni, hogy ezen elvtelen és jellemtelen pártok összefogásából származott többség további mérgező inficiálásának vége vessék.

Komoly, elvi alapon küzdő, becsületes és egész emberekből álló ellenzékre van szükség.

Ha minden becsületes függetlenségi érzelmű ember megteszi kötelességét, meg lehet találni a kibontakozás útját még ma is, mikor már minden hiábavalónak látszik előttünk.

Azért, mert a függetlenségi párt megtagadta elveit, a nemzet ezer éves aspirációját feladja? Azért, mert 250 képviselő árulóvá lett, 20 millió ember öngyilkosságot kövessen el? Azért, mert a Kossuth Ferencben csalódtunk, megtagadjuk az apját is, Kossuth Lajost is. Nem. És százszor nem! Katasztrófák érhetnek és

érnek is egyeseket, úgy mint nemzeteket, de azok a katasztrófák ki nem forgathatják lényéből, meg nem változtatják törekvéseiben a népeket. Kis esetekből nagy eseményekre vonhatunk példát. Szegedet előtötte az árvíz, Sanfranciskót elpusztította a földrengés, de sem ott, sem itt nem estek kétségbe az emberek, hanem a rettenes csapás első pillanatnyi szédüléseit kiheverve, hozzákezdték újból a városok építéséhez és itt is, ott is ma már szebb, gazdagabb város áll a régi helyén.

Nagy csapás, megrendítő katasztrófa volt az is, ami most a magyar nemzetet érte. Egész törvényhozási képvisellete árulóvá lett. Egyes árulók mindig voltak, lesznek is, de hogy egy országos párt akkor legyen áruló, mikor elveinek a többséget az országtól megkapta, hogy a nemzet törvényhozási többsége, 250 ember, *egyszerre*, mint valamely kommandószóra, legyen áruló, a világtörténelemben ez az első eset. Ez megrendíthette az embereket. Első pillanatra e rettenetes csapás meg is szédített sokakat. De ebből nem az következik, hogy most már adjuk meg magunkat a sorsnak, mondjunk le arról, amiről ezer év óta soha le nem mondtunk, állami önállóságra való törekvéseinkről, hanem következik az, amit *Mocsáry* Lajos mond: «Másodizben gördül vissza a hegyről Sisyphus köve, nem tehetünk egyebet, minthogy gyürkőzzünk neki harmadszor is; a fátum meg fog törni előbb-utóbb, a kő ott marad a hegy ormán s ez lesz ott a függetlenség fényes várának sarkköve.»

Igaza van. Neki kell gyürkőzni harmadszor is. De nem *azokkal az emberekkel*, akiknek kezei között most legördült a kő. Ha a természet szülte viszonyok és nehézségek folytán gördül le a kő, én is azt mondom, gyürkőzzünk neki harmadszor is, előbb-utóbb a hegy ormán marad a kő. De ha azt tapasztaltam, hogy a hengergető kő legurulásának az volt az oka, hogy azok, kik a kő felhengergetésére magukat választóik előtt becsület szóval lekötötték, hűtlenül, gazul vagy gyáván megfutottak, no már engedelmet kérek, de azokkal nem óhajtok még egyszer nekigyürkőzni, hogy újból megpróbáljuk a kő felhengergetését. Ott hagynának azok harmadszor is és éppen akkor, amikor a kő már közel ért a hegy tetejéhez.

Mocsáry Lajos is így érti a nekigyürközést, mert nagyon határozottan és nagyon helyesen megmondja röpiratában azt is, hogy nem kétes elemekkel, hanem «igazi tisztavizű» függetlenségi érzelmű emberekkel kell megkezdeni a harcot. «Ha bebocsátják maguk közé a *kétes elemeket*, ha ezek fogják elárasztani, akkor az egész új alakulás avortál.»

Egész férfiak kellenek ide, akikben az ész és jellem összhangzásban van. Programot adni, nem ér semmit. Azt megtagadják. Elveket felállítani, nem ér semmit. Azokat elejtik. Esküt tenni az ígéretekre, nem ér semmit. Azt megszegik. Egyedül az emberek *jellemében* van a garancia, itt kell keresnünk a biztosítékot.

Függetlenségi pártnak lenni kell. Annak a történeti pártnak, mely a mohácsi vész óta mindig küzd Magyarország teljes állami önállóságáért, kihalni lehetetlen. Ennek a pártnak halála egyuttal Magyarországnak, mint önálló független államnak, a halálát jelentené.

Magyarországnak, ha élni akar, független önálló állammá kell lenni. Területének, terjedelmének, népességének számánál fogva hivatott rá, hogy az legyen. Multjánál, történelménél fogva jogosított, hogy az legyen. A létfenntartás, az ösztön parancsánál fogva pedig köteles rá, hogy az legyen.

Rettenetesen kétségbeejtő állapot ez a mi állapotunk. Szerbek, románok, bolgárok tudtak maguknak állami életet teremteni, mi nem. Mi magyarok önálló állami élet nélkül lézengünk a nagy mindenségben. Pedig meg vagyunk írva, hogy amely népfaj a maga szellemi és anyagi erejében nem bírja a független állami élet megszerzésének feltételeit, az tűnjön el a föld színéről, vagy olvadjon bele más, életképes nemzetekbe.

Nem a törvényes állapotok felforgatásáról, hanem a törvényes állapotok helyreállításáról van itt szó. A magyar nemzet és uralkodóház között törvényes szerződés van. Ezen szerződés két részből áll.

Egyik részében kötelezi magát a magyar nemzet, hogy lemond szabad király választási jogáról és az uralkodó család tagjait ülteti a magyar trónra. A szerződés másik részében pedig az uralkodóház kötelezi magát arra, hogy Magyarország állami függetlenségét, alkotmányát minden jogával és szabadságával egyetemben fentartja.

A szerződés első részét hiven és becsületesen megtartotta a nemzet mindig. A szerződés másik részét azonban az uralkodó folytonosan sértegeti.

Ebből keletkezett a pör Magyarország és az uralkodóház között.

Ez a pör nincs eldöntve köztünk ma sem. 1867-ben Deák Ferenc kiegyezkedett az uralkodóházzal, de rosszul egyezkedett ki. A nemzetnek a kiegyezkedéssel való elégedetlensége folyton nő és nő s két év előtt többséget küldött a törvényhozásba

Kossuth Ferenc vezetése mellett, hogy a rosszul megkötött egyezséget bontsa fel és állítsa helyre a nemzet és az uralkodóház között létrejött szerződést eredeti értelmében, úgy amint az megkötöttet.

Kossuth Ferenc azonban még Deák Ferencnél is rosszabb egyezséget kötött. Rosszabbat, terhesebbet, gyalázatosabbat.

Uj pártalakulásra van tehát szükség. Egy komoly ellenzéki pártra, mely a personal-unio alapján kibontott függetlenség zászlaját lobogtassa az ország előtt. Ilyen pártnak lenni kell.

Tűrhetetlen és tarthatatlan a mai állapot. Akik úgy beszélnek (ámbár másképpen cselekszenek) mint Széll Kálmán és Andrássy Gyula, hogy «ők tántoríthatatlan hivei Deák Ferenc elveinek, mert a 67-es alkotások alapján lehet egyedül Magyarország boldogulását elősegíteni», nohát azok legyenek ezután is 67-esek. Akik pedig aképpen vannak meggyőződve, amint Kossuth Lajos volt és Mocsáry Lajos is van és én is vagyok és még sokan vannak az országban, *hogy első és legszentebb kötelességünk Magyarország teljes állami önállóságát — a personal-unio alapján — helyreállítani*, mert a közösügyi intézmények képezik minden rossznak a forrását és ezek eltörlése nélkül lehetetlen Magyarország boldogulására még csak gondolni s — azok pedig legyenek és maradjanak függetlenségiek. Azok, akik e két álláspont közül egyiket sem fogadják el, öntudatos ámitók vagy tudatlanok, akiknek Magyarország jelenlegi közjogi helyzetében nem lehet politikai szerepük, mert azok nem törekszenek másra, mint akarva, nem akarva, a politikai helyzet összezavarására, hogy e zavaros helyzetben saját személyes érdekeiket szolgálják.

Eddig volt az országban 67-es politika és volt 48-as függetlenségi politika. Az emberek ahoz a politikához csatlakoztak, amelyikhez szívük és eszük vonzotta őket. Tisztában volt a politikai irányelvekkel mindenki, itthon is, a külföldön is. Ma nincs sem 67-es, sem 48-as politika. Korcs, idéetlen, erkölcstelen politikai helyzet állott elő, mely lehetetlenné tesz *minden előhaladást* egyik irányban, úgy mint a másikban.

Én megírtam már valamelyik könyvemben s egyik parlamenti beszédemben meg is mondtam, hogy ha itt egy komoly, erős elhatározású emberekből párt alakulhatna, párt, mely a dinasztia iránt minden kétséget kizáró őszinte ragaszkodással viseltetnék, de zászlajára az állami önálló élet minden feltételének elengedhetetlen követelését írná és pedig azon indokolással, hogy ezen követelés teljesítésétől függvén úgy az ország, mint

a dinasztia élete, annak teljesítéséből *semmi körülmények között* — következzen bármi — el nem áll, a király elhatározásai bizony-bizony másképp alakulnának, mint most.

Az uralkodóknak nem mindig a szolgálalkü és mindenre kapható államférfiak teszik a nagy szolgálatokat. Az uralkodóknak a vasakaratu, erős elhatározásu, hajlíthatlan jellemek imponálnak.

Magyarország függetlenségi érzelmü polgárainak egy ilyen párt megalakítását kell megkísérteni.

Ha a világesemények véletlen játékára nem akarjuk egészen bízni a magyar nemzet sorsát, forradalom pedig számításba nem jöhet, ugy életkérdés a magyar nemzet felmaradhatásának egy ilyen párt alakítása.

Ilyen pártnak, ilyen célokért lehet is, szabad is, de kell is egy országot izgalmaknak, ha kell, szenvedéseknek kitenni. De azért küzdeni, azért fellármázni az országot, ami a koalíció feliratában volt, hogy az önálló vámterület «kellő *előkészítés*» és «kellő *előfeltételek*» mellett (ami eltart száz esztendeig is), megvalósíttassék, hogy a magyar hadseregnek «nemzeti jellege *kidomboríttassék*» (amit ahány ember van, annyiféleképpen érthet) és ezt is csak ugy kérni, hogy egyik akarja, másik nem akarja, nohát ezért nem érdemes és nem is szabad harcba hívni az egész nemzetet.

A Kossuth Ferenc-féle függetlenségi párt, mint függetlenségi párt többé életre nem kelthető. Az el van veszve. Meghalt. Hulla. Jobb minél előbb eltakarítani, hogy ne inficiálja a közállapotok levegőjét. Olvadjon az alkotmánypártba, vagy olvadjon a néppártba, fuzionáljon így vagy úgy, az tökéletesen mindegy, csak pusztuljon a közélet teréről, hogy egészséges új alakulásnak adhasson helyet.

Magyarországon ma, Ausztriával fennálló közjogi helyzetünknel fogva, csak két pártnak van életképessége. Egyik, melyik a dualisztikus 67-es alapot elfogadja, azon kormányoz — ugy ahogy tud —, a másik, amelyik ennek megdöntését tűzte életfeladatául a tiszta personal-unio alapján. De ez a párt is csak akkor és ugy lesz életképes, csak ugy lesz jövője, ha az *állami és társadalmi élet minden terén* az igazi szabadelvü, radikális irányt tüzi maga elé.

Független önálló állammá tenni az országot, első kötelesség, de ez még egymagában nem elég. Demokratikus intézményekkel kell azt felszerelni, hogy tartós, *állandó* legyen az állami önállóság és hogy kedves és kellemes otthona legyen a magyar

népnek. A rettenetes sok csalódás után az ország népénél csak ily pártalakítás kelthetne visszhangot. Üres, léha jelszavakon nyargalászó pártot alakítani, mint amilyen a Kossuth Ferenc-féle függetlenségi párt, hiábavaló dolog.

Akik hazánk állami függetlenségének helyreállítását tűzték ki életcéljukul, akik enélkül élni nem tudnak és nem akarnak, mert állami önállóságunk hiányában találják minden baj kutforrását és az állami élet teljességének helyreállításában keresik az ország szellemi felvirágozását — azok álljanak meg rendületlenül elveik mellett. Legyenek öten, legyenek tizen, vagy legyenek akármennyien, de rendületlen szilárdsággal álljanak meg és maradjanak meg az elvek alapján. Sem félelem, sem elbizakodás, sem guny és gyűlölködés, sem veszély és fenyegetési semmi tekintet a világon meg ne ingassa őket elhatározásukban. Hitük legyen, mint a szikla, megingathatlan, bár körülöttük a habzó víz piszkos hullámai csapdossanak is. Célukat rendíthetlen kietartás mellett elérik, ez oly biztos, mint a halál. Mutassák meg a világnak, hogy vannak még politikai jellemek Magyarországon, jellemek, amelyek elszenvednék mindent, csak egyet nem: az elveikhez, a haza állami függetlenséghez való hűtlenség megaláztatását.

Oh, vajha van-e erre még reménység? Van. Ime itt van Törökország példája. Évtizedek óta, mint «beteg ember»-ről beszélt erről az országról az egész világ. Az a korrupció, ami ott volt, az a rettenetes iszony mindentől, ami a modern európai államokra emlékeztet, az a minden szabad mozgalmat megfojtó terrorizmus, amit a haszonleső, megvesztegethető basák elkövettek, már-már azt a meggyőződést érlelte meg Európa népeiben, hogy Törökország a múlté, annak jövője nincs és csak idő kérdése, hogy mikor pusztul el a föld színéről.

S ime, egy szép reggelen felemelik fejüket az ifjutörökök, a sötétséget világosság váltja fel, életbe lép az alkotmány s mintegy varázsütésre megváltozik minden az országban s lehet, a nagy «beteg ember» nemsokára helyet kér magának az ép, egészséges európai hatalmak között.

A népek sorsa nagy vágásokban mozog. Török- és Magyarország. A pángermanizmusnak és pánszlávizmusnak nagy ellensége mind a kettő. Egymást támogatva, egymást megértve, két hatalmas nemzete lehetne Európa keleti részének. Ha Törökország az igazi alkotmányosság utjára tér, európai módra reformálja belügyeit és kielégíti minden jogos és humánus követeléseit keresztény alattvalóinak is, akkor szövetkezve az

önálló, független Magyarországgal, az oroszok minden beavatkozásának vége lenne vetve örökre. A keresztény népek kielégítve, elveszne az oroszok lába alól a talaj, mert nem hazudtatnának tovább, hogy a keresztény népek érdekében kénytelenek a beavatkozásra.

Törökország ma nem illik bele az európai államok közzé — igaz. De ha az ifjutörökök most beillesztik és ha Magyarország a personal-unio alapján visszanyeri állami önállóságát, akkor ez a két ország oldhatja meg a keleti kérdést.

Magyarországnak is eljő az ideje. Eljönnek az «ifju magyarok». Kell, hogy eljöjenek s megjelenésükre épp úgy futnak szét a tehetetlen, enervált Kossuth Ferencek, amint szétfutottak a baksison elhizott, korrumpált basák Törökországban.

Magyarország önálló állami életét vissza kell állítani, a magyar nemzet aspirációit ki kell elégíteni, testén-lelkén rágódó régi bilincseiből ki kell szabadítani, függetleníteni minden idegen érdek befolyása alól. Majd meglássuk akkor, mire képes ez a nép.

Nem abbahagyni a közjogi küzdelmeket, hanem egész férfiakat, komoly embereket kell küldeni a küzdőterre, akik komolyan és becsületesen, az ország méltóságához illően vivják meg a harcot. Nem hitvány, haszonleső, üres fejű, ledér fráterek kezébe kell letenni az ország sorsát, hanem oly férfiak kezébe, akiknek életcéljuk: minden erejükkel, minden egyéb tekintet félretételével, a közügyet szolgálni és a nemzet állami önállóságát — mely nélkül nincs sem vagyonosodás, sem előhaladás — megszerezni, még életük árán is.

Ellenzék — és vezér.

Két esztendeje elmúlt, hogy egy politikailag erkölcstelen alapon álló kormány vezeti az országot, mely tisztán csalás és hazugság által jutott a hatalomra és nincs számbavehető komoly ellenzéke.

Egyik oka, hogy Magyarországon teljesen független, állandó és biztos existenciával bíró ember igen kevés van. És még kevesebb azoknak a száma, akik teljesen függetlenek lévén, az *értelmiségnek azon fokán állanak*, hogy alapos tájékozottsággal bírván *minden politikai kérdésben*, önállóan gondolkoznak és így önállóan határozni is tudnak. Az emberek legnagyobb része politikai tájékozását a napi sajtóból meríti. A napi sajtót pedig

a hatalmon lévő emberek egyszerűen megveszik és az úgy ír és azt írja, amint a hatalmon lévő emberek kívánják.

Az olyan ország, melynek úgynevezett «intelligenciája» nagyrészen hivatalnokokból áll, politikai függetlenség alig lehetséges. A hivatalnokok, sőt azok rokonsága, atyafisága is, még ha nem is az állampénztárból huzzák fizetésüket, de bizonyos tekintetben a hivatalos hatalom behatása alatt állanak.

Másik oka a nép tájékozatlansága. Az a derék, jóhiszemű magyar nép nem tudja elhinni, hogy az a Kossuth Ferenc és az az Apponyi Albert, akiket két-három esztendő előtt, midőn ezek bejárták az országot, láttak színről-szinre, velük kezét fogtak, hallották az elvekhez való tántoríthatatlanul ragaszkodásról szóló beszedeiket, megélték, megtraktálták, hogy ezek az emberek úgy álljanak most előtte, mint olyan közönséges komisz vigécek, akik azért járnak be országot, hogy a népet becsapják szép, de hazug beszédekkel, tévutra vezessék — nohát ez csakugyan kínos és keserves érzés lehet neki elhinni.

Harmadik oka az, hogy sokan látva azt a politikai prostitúciót, amelybe a közélet elmerült, visszavonulnak, félrehúzódnak. Évelődnek magukban, lelkükben elégedetlenek, az elégedetlenségüknek nyíltan nem adnak kifejezést.

A koalíciónak éppen ez van kedvére. Évődjenek az emberek de ne beszéljenek semmit, hogy annál szabadabban garázdálkodhasson. A koalíciónak éppen az kell, hogy tétlenül nézzük, mint zsebelik az országot és mint dicsőítik egymás hazafiságát. Mert aki lelkében elégedetlen, de szólni nem mer, aznem számít.

Ki csináljon ellenzéket? A régi szabadelvű párt? Igaz, a régi szabadelvű párt tisztesegebb elemekből állott, mint a mostani többség, még sem csinálhat a régi szabadelvű párt ellenzéket, mert a 67-es alapon áll ez a kormány is. A 67-es meggyőződésű emberek nemhogy ellenzéket csinálnának, de csatlakoznak a függetlenségi párthoz. A politika ugyanaz. A név nem határoz. A 67-es meggyőződésű embereket hívták már Deák-pártiaknak, hívták szabadelvűeknek, most fogják hívni függetlenségieknek.

A régi szabadelvű pártnak roppant elégtétel az, hogy azok, akik örökösen szidták, ócsárolták a 67-es kiegyezkedést, most ez ad nekik kenyeret, hivatalt és kitüntetést. A 67-eseknek mindig az volt az óhajtásuk, hogy a «meddő» közjogi harc megszűnjék. Nohát megszűnt. Ezeknek nem lehet hivatásuk ezen közjogi harcokat új életre hívni.

Ha lehetne is az önálló élet teljességének kivívása céljából új, komoly pártot alakítani, megnehezíti ezt az a körülmény, hogy nincs vezér,

Vezért ne keressünk előre, míg katonák nincsenek. Nyugodt, csendes időben a nagy szenvedélyekkel, nagy lelkitulajdonosságokkal bíró emberek nem kiabálnak az utcán, hanem otthon vannak, de rendkívüli viszonyok rögtön felszínre vetik őket és lesznek vezérek.

Ilyenfajta vezérek, mint Kossuth Ferenc és Apponyi Albert, ha volnának, se kellenének. Ezeknek a vezéreknek nincsenek eszméik, amelyeket életük árán is megvalósítani elhatározott céljuk.

Ezeknek a vezéreinknek csak üres jelszavaik vannak. Ezek a vezéreink nem vezetnek, hanem tolatnak a bécsi hatalom által. A bécsi hatalom keze szoritja őket, hol ide, hol oda és ők ezen önkénytelen szoritáshoz való alkalmazkodást elnevezik vezéri talentumnak és hazafiúi bölcseségnek.

Vezér! Vezér az elv. Nekem sincs vezérem, mégis egyenes uton járok 35 év óta, mert elvemet követem. Akinek elve van, nincs annak szüksége vezérré. Ha pedig elveivel nincs még valaki magában tisztában, vegye elő Deák Ferenc beszédeit és vegye elő Kossuth Lajos munkáit, olvassa, tanulmányozza nagy figyelemmel, egész komolysággal minden mondatát. Ha annak a valakinek szive és esze helyén van, akkor vessen számot magával, melyik államférfinak a nézetei, tanai és érvelései hatottak lelkére *döntő befolyással* s amellet maradjon meg. Ne tekintsen se jobbra, se balra, fülelve arra, hogy mit fecsegnek a ház folyosóján vagy a korzón a politika üresfejű fráterjei, a kétkulacsos stréberék és a haszonleső kapaszkodók. Tanácsot kérhet még a történelemből, mely megmutatja, hogy mit csináltak azok a nemzetek, amelyek függő, gyarmati viszonyban voltak azelőtt? Amerikától Bulgáriáig mindenütt láthatja, hogy azok a nemzetek első és legszentebb feladatukul állami függetlenségük megszerzését tüzték ki s csak azután láttak egyéb reformjaik megvalósításához.

Perényi mondta Kossuth Lajosnak: «A vezér nem csinálja magát, ő csinálódik; a vezérséget a körülmények adják.»

Mindenekelőtt lapot kell teremteni.

Párt alakítása sajtóorgánium nélkül lehetetlen. Mindenekelőtt lapra van szükség, mely világot gyujtson a sötét helyzetben. Nem tapogatózni, hanem tisztán, világosan látni — első feltétele minden baj orvoslásának.

A kormány támogatói a régi rendszer legselejtesebb elemeiből kerülnek ki. Azok, akik ezekenkívül támogatják, egyrészt a tudatlanok és a tájékozatlanok, másrészt azok, akik *személyes érdekeik* kielégítését vélik elérhetni a kormány támogatása által. Azokat felvilágosítani, kiábrándítani, tájékoztatni, ezeket könyörtelenül pellengérré állítani legyen a lap egyik feladata. Erősíteni a gyengéket, gyámolítani a gyámoltalanokat, hitet önteni a kishitűekbe, bátrakká tenni a félőket — mindig a jogot és igazságot hirdetve — ez legyen a lap másik feladata. Legfőbb feladata azonban az legyen, hogy egy táborba hozza össze a haza azon polgárait, akik a personal-unio megvalósítását tüzték ki életük feladatául, annak megvalósításában rendületlenül hisznek, azt megvalósíthatónak tudják, azt semminek alá nem rendelik.

Hinni és tanítani az embereket, hinni rendületlenül a jog diadalában, hinni független állami életünk megteremtésében. Ébren tartani, szilárdítani a nemzeti akaratot, hogy valósításra vezethesse azt, amiben hisz.

Hit és akarat — két oly fegyver a népek *lelkében*, amelyek előtt tehetetlen az önkény *kezében* minden hatalom. Rendületlen hittel, lankadatlan akarral mindent ki lehet vinni, aminek alapja jog és igazság.

Az ország közvéleményére irányító, érlelő és erkölcsnemesítő befolyást gyakorolni oly dicső feladat, mely megérdemli az ember önfeláldozó munkáját.

Nem foltozgatással tatarozni, jobbra-balra való tekintetessel mellékérdekeket szolgálni, hanem az *igazi radikális politika egyenes útját* követni. Nem azt nézni, ami volt, vagy ami lehet, hanem azt, *aminek lenni kell*. Ez legyen a vezérszavak, mely a lapot útjában vezeti.

Érzem és értem azt a szörnyű lehangoltságot, mely erőt vesz mindenkin, aki kijátszva, megcsalva látja magát azok által, akiket szeretett, akikben bizott és reménykedett, de ez a lehangoltság végzetessé válnék az országra, ha tétlenül, gyáva rezignációval néznénk az eseményeket.

Félrehúzódva, magában keseregve szemlélve azon borzasztó rombolásokat, amiket az elvek elárulása ennek az országnak

ugy vagyoni, mint erkölcsi értékében véghez visz, tehetetlenség, sőt több, bűnös könnyelműségnek volna a jele.

Megcsaltak, akikben bizalmat helyeztünk, ez fáj. Kizárjuk őket szívéből és keresünk új harcosokat, mert az önálló állami lét nem maradhat egyetlenegy pillanatig sem megbízható védelem és védők nélkül. Egy kedvező pillanat, egyetlenegy tolvonás visszaállíthatja állami függetlenségünket, ha vannak, akik azt követelik és ha minél többen vannak és minél erősebben követelik, de az isten sem adhatja azt többé vissza, ha *kihalt*, ha *elpusztult még csirája* is az állami függetlenség követelésének.

Rossz termés után jó termést hozhat a jövő év, de ha a gazdának magja sincs elvetni való, az isten sem adhat neki többé jó termést.

Ébren tartani tehát a nemzetben az állami önállóság iránt a vágyat és lelkesedést. Ez a fő.

«Az isteni gondviselés, mely a népek sorsa fölött őröködik, néha csekély eszközöket használ nagy célok kivételére» — mondja Kossuth Lajos.

Csekély eszközökkel rendelkezem én is. De ha törekvéssel csak egyetlenegy lépéssel is közelebb jutunk hazánk állami önállóságához, nagy célt értem el.

Azzal a hittel indulok el, hogy az isteni gondviselés velem lesz ez utamban.

Lapot indítok.

At idő meghozza a kellő embereket és a kellő viszonyokat hozzá. Az esélyek kereke aképpen fordulhat, hogy holnap valóssággá lehet az, amire azt szoktuk mondani:

— Ki hitte volna ezt!

